

Creative Economy Journal and local Community Innovation

วารสาร

เศรษฐกิจสร้างสรรค์

นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

Vol.4 No.1 January - August 2024

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - สิงหาคม 2568

วารสารวิชาการและวิจัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ISSN 2774-0242 (Online)

ชื่อบทความ

แนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรดตำบลเสาเกา
อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช

5

การเสริมสร้างพลังอำนาจของโรงเรียนผู้สูงอายุในการพัฒนาสุขภาวะ
กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล

17

ความสัมพันธ์และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน ตำบลหาดเลี้ยว
อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

29

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลป่าไผ่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

40

การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเกษตรกรรมหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่
อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

51

แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนฝ้ายอมดินถิ่นครูบาสู่เศรษฐกิจชุมชน:
กรณีศึกษาบ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอฉวาง จังหวัดลำพูน

64

การพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

76

การประยุกต์ใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการฉีดพ่นสารเคมี เพื่อกำจัดหนอนหัวดำ
มะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

86

Creative Economy Journal and local community innovation

วารสารวิชาการและวิจัย

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Learning Institute For Everyone

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - สิงหาคม 2568)

Vol.4 No.1 January - August 2025

วารสารเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

Creative Economy Journal and local community innovation

ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 (มกราคม - สิงหาคม 2568) Vol.4 No.1 (January - August 2025) ISSN 2774-0242 (Online)

เจ้าของ

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา

ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล	ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนอธิการบดี
รศ.ดร.ศุภกร สิริไพศาล	คณบดีสำนักบัณฑิตวิทยาลัย
อาจารย์ภูมิไจ ไร่ดี	คณบดีคณะศิลปศาสตร์

บรรณาธิการ

ดร.ศราวุฒิ อินทพนม

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.ปรีดี โชติช่วง
รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด ดวงจักร
อาจารย์สนธิญาณ รักษาภักดิ์
ดร.สุภาวดี หนูสิน
ดร.วัลลภ ไผ่ยั้ง
ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด
อาจารย์ศุภกร ศุภการเกษตร
อาจารย์อัญมณี ชูมณี
อาจารย์กรรณิกา ปัญญาวงศ์

กองจัดการ

อาจารย์อภิชาติ มหาราชเสนา
อาจารย์ภูมิไจ ไร่ดี
อาจารย์วัชร อรุณราช
นางสาวชฎาพรณ์ เตียวสกุล
นางสาวอารีย์ พึ่งมาก

คณะกรรมการจัดทำวารสารเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกร สิริไพศาล	ประธานคณะกรรมการ
นายศุภกร ศุภการเกษตร	รองประธาน
ดร.ศราวุฒิ อินทพนม	รองประธาน
นายอภิชาติ มหาราชเสนา	กรรมการ
นายสุรศักดิ์ สุขมาก	กรรมการ
นางสาวอัญมณี ชูมณี	กรรมการ
นายยศสันต์ ไชยสุภา	กรรมการ
นางสาววัชร อรุณราช	กรรมการ
นางสาวกรรณิกา ปัญญาวงศ์	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวนฤมล ไผ่ทั่วม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้สะท้อนภาพการพัฒนาสังคมฐานรากผ่านงานวิจัยเชิงพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม งานศึกษาที่รวบรวมในเล่มครอบคลุมตั้งแต่การเสริมพลังผู้สูงอายุ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ของเกษตรกร การพัฒนาคุณธรรมในสถานศึกษา ตลอดจนการประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่ในภาคการเกษตร ซึ่งล้วนชี้ให้เห็นทิศทางร่วมกันว่า “ความรู้ที่แท้จริงต้องงอกงามจากบริบทชีวิต” และการพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นศูนย์กลาง

บทความในฉบับนี้จำนวนมากใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างองค์ความรู้ร่วมระหว่างนักวิชาการ หน่วยงาน และประชาชน มิใช่เพียงการศึกษาปัญหา แต่เป็นการออกแบบการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน ผลลัพธ์จึงมิได้หยุดอยู่ที่ข้อค้นพบทางวิชาการ หากแต่ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพคน เครือข่าย และสถาบันทางสังคมในพื้นที่จริง

แนวโน้มที่เห็นชัดคือการบูรณาการองค์ความรู้ 3 มิติ ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิทยาการสมัยใหม่ และกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทำให้ชุมชนสามารถยกระดับจาก “ผู้รับการพัฒนา” ไปสู่ “ผู้ร่วมกำหนดอนาคต” ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ร้านค้าท้องถิ่น หรือเกษตรกร ล้วนกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้และสร้างนวัตกรรมทางสังคม

กองบรรณาธิการมีความยินดีที่วารสารได้พัฒนาระบบการจัดการวารสารออนไลน์ผ่าน ThaiJO (Thai Journals Online) อย่างสมบูรณ์แล้ว เพื่อยกระดับมาตรฐานการเผยแพร่งานวิชาการให้สอดคล้องกับหลักสากล เพิ่มความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้นักวิจัยสามารถส่งบทความ ติดตามสถานะ และเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น อันจะช่วยขยายพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนวิชาการกับสังคมในวงกว้าง

ท้ายที่สุด วารสารมิได้เป็นเพียงพื้นที่ตีพิมพ์ผลงาน แต่เป็นเวทีของการเรียนรู้ร่วมกัน เราหวังว่างานวิจัยทุกชิ้นในฉบับนี้จะไม่หยุดอยู่ในหน้ากระดาษ หากถูกนำไปใช้จริง สร้างคุณค่าแก่ชุมชน และพัฒนาองค์ความรู้ของประเทศอย่างต่อเนื่อง

ขอขอบคุณผู้เขียน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้อ่านทุกท่านที่ร่วมกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เติบโตต่อไป

ดร.ศรารุณี อินทพนม

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

แนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรดตำบลเสาภา อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช <i>กมลพรรณ ขำสุข , ศุภการ สิริไพศาล</i>	5
การเสริมสร้างพลังอำนาจของโรงเรียนผู้สูงอายุในการพัฒนาสุขภาวะ กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล <i>นุสวรรณ สิมเจิมศิริ , เดชรัตน์ สุขกำเนิด</i>	17
ความสัมพันธ์และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย <i>ชูชาติ อุทัยชิต , เดชรัตน์ สุขกำเนิด</i>	29
กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลป่าไผ่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ <i>เครือวัลย์ คำมูล , เดชรัตน์ สุขกำเนิด</i>	40
การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเกษตรกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอ เพียง โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี <i>ฉัตรชัย ไทยบรรเทิง , วงศ์สถิตย์ วิสุภี</i>	51
แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมดินถิ่นครูบาสู่เศรษฐกิจชุมชน: กรณี ศึกษาย่านผาหมาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน <i>อัมพร เลิศหัตถวิทย์ , ศุภการ สิริไพศาล</i>	64
การพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี <i>จิรศักดิ์ อ่างแก้ว</i>	76
การประยุกต์ใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการฉีดพ่นสารเคมี เพื่อกำจัดหนอนหัวดำมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม <i>ปภาเทพ พันธ์นาฮี , ศราวุฒิ อินทพนม</i>	86

แนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด
ตำบลเสาเภา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Development Guidelines for the Ban Hua Rat Community
Pet Management Center
Sao Phao Sub-District, Sichon District, Nakhon Si Thammarat Province

กมลพรรณ ขำสุข
ศุภการ สิริไพศาล

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพและบริบทโดยทั่วไปของการทำเกษตรของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด 2) เพื่อสำรวจสภาพปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนที่เหมาะสมกับภูมิสังคมบ้านหัวแรด รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ และการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด ก่อตั้งเมื่อ เดือนธันวาคม พ.ศ.2558 โดยจัดตั้งเป็นศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศูนย์ขยาย) มีสมาชิก 30 คน มีการนำเอาสารชีวภัณฑ์มาใช้ในระบบการผลิต โดยเฉพาะไม้ผลซึ่งในปีนั้นสมาชิกได้กำหนดให้มังคุดเป็นพืชหลักในการพยากรณ์และติดตามการระบาดของสมาชิกทดลองปฏิบัติการใช้สารชีวภัณฑ์ พร้อมทั้งการวิเคราะห์การทำเกษตรและระบบเศรษฐกิจของครัวเรือน สมาชิกพบว่าการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ที่เหมาะสมกับภูมิสังคมศูนย์ฯ ต้องมีการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ การจัดการสารชีวภัณฑ์ การสร้างการเรียนรู้การจัดการเศรษฐกิจครัวเรือนสมาชิก และการยกระดับกลไกร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนและการผลักดันนโยบายในระดับพื้นที่ท้องถิ่น

คำสำคัญ : การจัดการศัตรูพืชชุมชน, ภูมิสังคมบ้านหัวแรด

Abstract

This research aimed to study the following: 1) to study the farming general conditions and context of the Ban Hua Rat Community Pest Management Center's members, 2) to survey the problems and obstacles in the operation of the Ban Hua Rat Community Pest Management Center, and 3) to study the factors that support the development of a community pest management center which appropriate for the social geography of Ban Hua Rat. The research had been designed as qualitative research. The key informants were selected by purposive sampling, totaling of 30 people. The tools used for data collection included interviews and observation. Content analysis of data revealed that:

The research results show that the Ban Hua Rat community pest management center was established in December 2015 as a community pest management center (expansion center) with 30 members. Biological substances are used in the production system. In particular, fruit trees, which in that year members had designated mangosteen as the main crop for forecasting and monitoring outbreaks, and experimenting with the use of biological agents, along with analysis of agricultural practices and member household economic systems, found that developing a management model for the center that is appropriate for the center's social geography required the development of knowledge potential, biological agent management, the creation of learning on member household economic management, and the enhancement of mechanisms in collaboration with support agencies and policy promotion at the local level.

Keywords: Community pest management, Ban Hua Rat social geography

บทนำ

ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรดตั้งอยู่ที่ศาลาทำการหมู่บ้านที่ 8 ตำบลเสาเภา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ก่อตั้งเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2558 ตามงบประมาณของกรมส่งเสริมการเกษตรโดยจัดตั้งเป็นศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศูนย์ขยาย) มีสมาชิก จำนวน 30 ราย ด้วยการรวมตัวของเกษตรกรที่มีความต้องการในการนำสารชีวภัณฑ์มาใช้ในระบบการผลิต เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกพืชตามฤดูกาลหลากหลายชนิด โดยเฉพาะไม้ผล ซึ่งในปีนั้นสมาชิกได้กำหนดให้มังคุด เป็นพืชหลักในการพยากรณ์และติดตามการระบาด สมาชิกร่วมกันผลิตและขยายเชื้อ เช่น BT BS เพื่อใช้กำจัดหนอน และศัตรูพืชต่างๆ โดยเฉพาะมังคุดพบการเข้าทำลายของศัตรูพืชน้อยลง กอปรกับสมาชิกส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกปาล์มน้ำมันยางพารา และมะพร้าว จึงมีมติเปลี่ยนพืชหลักเป็นปาล์มน้ำมัน และมะพร้าว เพื่อเฝ้าระวังและติดตามการเข้าทำลายของศัตรูพืช และมีการดำเนินการกลุ่มมาอย่างต่อเนื่อง ต่อมาปลายปี 2559 พื้นที่ตำบลเสาเภา ประสบปัญหาน้ำท่วม และเกิดปัญหาโรคพืชหลังน้ำลดตามมา โดยเฉพาะโรคพืชที่เกิดสาเหตุจากเชื้อรา กลุ่มจึงเริ่มหันมาศึกษาวิธีการป้องกันกำจัดเชื้อราสาเหตุโรคพืชดังกล่าวด้วยวิธีที่ปลอดภัย ปราศจากการใช้สารเคมี คือ การขยายเชื้อราไตรโคเดอร์มา ใช้ในสวนปาล์มน้ำมัน ยางพารา พืช ผัก หรือผสมลงในกองปุ๋ยหมัก เมื่อสมาชิกนำเชื้อราดังกล่าวไปใช้สามารถลดปัญหาโรคพืชได้มาก และมีการบอกต่อ จึงทำให้เชื้อราไตรโคเดอร์มาเป็นที่ต้องการสมาชิกและชุมชนในวงกว้างขึ้น ในปี 2560 สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนร่วมกับชุมชนบ้านหัวแรดประชุมและทำประชาคมหมู่บ้านโดยเสนอแผนงานโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ โครงการ 9101 ตามรอยเท้าพ่อ ภายใต้ร่มพระบารมีเพื่อพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณ เป็นเงิน 112,760 บาท ใช้ในการจัดซื้อวัสดุ และเกิดการสร้างงานในการผลิตเชื้อราไตรโคเดอร์มา อีกทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกกลุ่มและชุมชนในทางอ้อม เชื้อราไตรโคเดอร์มาที่ผลิตได้ นำไปแจกจ่ายให้แก่สมาชิก จำหน่ายให้แก่เกษตรกรรายอื่นๆ ในชุมชนใกล้เคียง เกิดเป็นรายได้และเงินทุนหมุนเวียน

จากประสบการณ์ของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลเสาเภา จะเห็นว่าการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนมีความรู้และที่เป็นรูปธรรมส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรพยายามลดใช้สารเคมี และคำนึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ฉะนั้นการขยายผลความรู้ของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ในการช่วยกันแก้ปัญหาการทำเกษตร ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนมีแนวทางการพัฒนาตัวเองให้เหมาะสมกับพื้นที่ และมุ่งเป้าหมายไปที่การพัฒนาความมั่นคงในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการทำเกษตร การพัฒนาระบบสวัสดิการของสมาชิก และการจัดการสุขภาพของเกษตรกรในพื้นที่ ฉะนั้นแนวทางการพัฒนาศูนย์ศัตรูพืชชุมชนที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของตำบลเสาเภา มองว่าการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน มีกระบวนการพัฒนาตามแนวพระราชดำริและความสอดคล้องกับหลัก “ทฤษฎีใหม่” ที่เป็นรูปธรรมของพระราชปรัชญาของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพัฒนาในระดับปัจเจกบุคคลมีการสร้างความรู้ภายในตัวบุคคล ยกกระดับไปสู่การเชื่อมโยงจนเป็นเครือข่ายภายในชุมชน และพัฒนาไปสู่ภายนอกในการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดคุณค่า นำไปสู่ความมีเหตุมีผล การประมาณตน เป็นผลให้ชุมชนสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองได้ อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ที่ส่งผลต่อความมั่นคงในการจัดการอาชีพ การจัดสวัสดิการ และสุขภาพของเกษตรกร

ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยบรรเทาปัญหาศัตรูพืชที่ทำให้เกิดปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้นักส่งเสริมเป็นผู้ให้ความรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีเป้าหมายให้เกษตรกรนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับสภาพแปลง และกำจัดศัตรูพืชได้ด้วยตนเองอย่างครบวงจร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2558) การจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความตระหนักของเกษตรกรในการทำเกษตรที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมี ใส่ใจสุขภาพ โดยเพิ่มการจัดการโดยชีววิธี มุ่งเน้นการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้จุลินทรีย์ในการกำจัดศัตรูพืชแก่เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ตำบลเสาเภาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรหลายรายที่ผ่านการอบรมจากศูนย์ฯดังกล่าวไม่ได้นำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมการอบรมไปปรับใช้และยังคงใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชเช่นเดิม เนื่องด้วยผลผลิตที่ได้ไม่เท่าทันต่อความต้องการ โดยเฉพาะรายจ่ายในครัวเรือนผนวกกับความเข้าใจในสารกำจัดศัตรูพืชที่ต้องอาศัยการหนุนเสริมที่ต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการออกแบบการบริหารจัดการศูนย์ฯที่ต้องสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ โดยเฉพาะการใช้ต้นทุนจากทรัพยากรที่มีอยู่ในการทำสารชีวภัณฑ์ที่เหมาะสมกับบริบทของการทำการเกษตร โดยเฉพาะเกษตรกรในชุมชนบ้านหัวแรด ตำบลเสาเกา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ส่วนใหญ่ปลูกไม้ผล ได้แก่ สานมังคุด และทุเรียน จึงพยายามจัดการการปลูกแบบพืชเชิงเดี่ยว ในขณะที่นัยทางสังคม และเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ไม่สมดุลกับการจัดการผลิตและดูแลสวน ทำให้เกษตรกรหลายครัวเรือนมีผลกระทบต่อสุขภาพ ความเสี่ยงในการทำการเกษตร ภาระค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะการลงทุนในการใช้สารเคมีเพื่อเร่งการเจริญเติบโตของผลผลิตให้เท่าทันต่อความต้องการ ในขณะที่ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ ภูมิประเทศในพื้นที่ที่ชุมชนบ้านหัวแรด เป็นป่าและภูเขาการประกอบอาชีพของประชาชนจึงมีความหลากหลาย และมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำการเกษตรที่แตกต่างกัน การพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนแม้จะมีความสำเร็จระดับหนึ่ง ทั้งมีเกษตรกรตัวอย่าง แต่การวางระบบการจัดการ การใช้ความรู้การวางแผนจำเป็นต้องให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมและวางแผนร่วมกันให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้จุลินทรีย์ในการกำจัดศัตรูพืช เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนแนวทางการส่งเสริมการใช้จุลินทรีย์ในการกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร และสามารถนำข้อมูลไปประกอบการพิจารณาแก้ไขการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน เป็นต้น

จากการดำเนินงานศูนย์ฯ ในเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศัตรูพืชและเพิ่มผลผลิต รวมทั้งการสร้างควมมั่นคงในการจัดการผลิตของเกษตรกร โดยเฉพาะกระบวนการจัดการ และที่สำคัญการพัฒนากลไกถ่ายทอดความรู้ผ่านแปลงเรียนรู้ โดยมีหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์ฯ ที่มีเนื้อหาที่ตรงกับประเด็นปัญหาการเกษตรในพื้นที่ และฐานการเรียนรู้ เพื่อให้กับเกษตรกรทั้งภายในและภายนอกที่สนใจเข้ามาใช้บริการ ได้เรียนรู้วิชาการผ่านปรากฏการณ์จริง แม้ว่าการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืช ที่ผ่านมาจะสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ยังพบว่าเกษตรกรต้นแบบยังพึ่งพาหน่วยงานของราชการ เพื่อให้เกษตรกรเหล่านี้สามารถพัฒนาการเรียนรู้รวมถึงพึ่งพาตนเองในการจัดการทรัพยากรและให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้มีประเด็นที่จะศึกษาว่าสภาพบริบทเบื้องต้นของเกษตรกรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงสภาพปัญหาหรืออุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนเป็นอย่างไร และควรมีแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรอย่างไร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทั้งตัวเกษตรกรและศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ให้มีศักยภาพพร้อมที่จะให้บริการและแก้ไขปัญหาการเกษตรในพื้นที่ให้แก่เกษตรกร และชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและบริบทโดยทั่วไปของการทำเกษตรของเกษตรกรและสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด ตำบลเสาเกา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อสำรวจสภาพปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด ตำบลเสาเกา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนที่เหมาะสมกับภูมิสังคมชุมชนบ้านหัวแรด ตำบลเสาเกา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษาวิจัยได้แก่ ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรต ตำบลเสาเกา อำเภอสหัส จังหวัด นครศรีธรรมราช

2. ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาศูนย์ แนวคิดการจัดการศัตรูพืช บริบทพื้นที่ที่ศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. ขอบเขตประชากร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นประชากรกลุ่มคณะกรรมการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรตผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เป็นการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) เป็นวิธีการวิจัยที่มุ่งเน้นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม และพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นการสังเกต และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรตและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. ประชากรเป้าหมาย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มคณะกรรมการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรตผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เป็นการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 30 คน ดังนี้

2.1 กลุ่มคณะกรรมการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรต จำนวน 9 คนใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงเนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการและตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการศัตรูพืชภายในชุมชน ทำให้ข้อมูลจากกลุ่มนี้มีความสำคัญในการศึกษาการจัดการศัตรูพืช

2.2 สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรต จำนวน 20 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงเนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ตรงในการจัดการศัตรูพืชและใช้วิธีการที่ศูนย์จัดการแนะนำ ซึ่งการเลือกสมาชิกจะช่วยให้ได้มุมมองจากผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติ

2.3 เจ้าหน้าที่การเกษตรประจำตำบลเสาเกา จำนวน 1 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้เชิงวิชาการและเป็นที่ปรึกษาให้แก่ศูนย์จัดการศัตรูพืช ซึ่งจะสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับนโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอสหัส

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม วัสดุอุปกรณ์ ทุกขั้นตอนจะอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องทุกขั้นตอนเน้นการออกแบบวิธีการของแต่ละเครื่องมือร่วมกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและคณะกรรมการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรต ดังนั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 แบบสัมภาษณ์(Interview form)โดยการใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด เป็นคำถามที่กระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความคิด ประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยสามารถตัดทอนเพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนประเด็นคำถามใหม่ได้ตามสถานการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกโดยทำการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ในวิธีดังกล่าว

ก้อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านเช่นกันเพื่อให้เข้าใจในบริบทของเครื่องมือการวิจัย และการจัดการข้อมูล เพื่อตั้งคำถามในการสัมภาษณ์

3.2 แบบสังเกต (Observation form) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือ ในขณะที่สัมภาษณ์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน และผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ร่วมไปด้วยและวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตที่ไม่มีให้ผู้ถูกวิจัยรู้ว่า กำลังถูกสังเกตพฤติกรรม และปรากฏการณ์ต่างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งวิธีการนี้ต้องใช้ความรอบคอบเพื่อมิให้เกิดความระแวงโดยสังเกตผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนกิจกรรมและหลังการทำการกิจกรรมการวิจัย อาศัยการเรียนรู้สองระดับทั้งในระดับผู้วิจัยที่มองภาพรวม และในระดับปฏิบัติการที่เรียนรู้ผ่านกระบวนการในการเสริมทักษะการสังเกตทั้งนี้จะอาศัยการจัดการข้อมูลเป็นฐานในการสังเกต

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา นิตยสาร บทความวิชาการ บทความวิจัย แนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลจากภาคสนาม จากการสัมภาษณ์และการสังเกตส่วนวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วยแบบบันทึกข้อมูล กล้องถ่ายรูป และเทปบันทึกเสียง เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล รวมทั้งช่วยให้ได้ข้อมูลและหลักฐานครบสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำสาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์แล้วสรุปประเด็นปัจจัยที่สำคัญๆ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการนำเสนอแบบพรรณนา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สภาพและบริบทโดยทั่วไปของการทำเกษตรของเกษตรกรและสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด ตำบลเสภา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1.1 มีแปลงพริกประจำ ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลเสภา มีการสำรวจศัตรูพืชและมีการประชาสัมพันธ์แจ้งเตือน การระบด พร้อมแนะนำวิธีการป้องกันและกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพแปลงพริกและเตือนการระบด จำนวน 2 แปลง ได้แก่ 1) ปาล์มน้ำมัน จำนวนเนื้อที่ 9 ไร่ 2) มะพร้าว จำนวนเนื้อที่ 5 ไร่

1.2 สำรวจการเข้าทำลายของศัตรูพืชทุกอาทิตย์ อาทิตย์ละ 1 ครั้ง และรายงานสำนักงานเกษตรอำเภอกุวันังการ

1.3 เป็นแหล่งผลิตขยายสารชีวภัณฑ์ และแมลงศัตรูธรรมชาติที่มีคุณภาพ สามารถให้บริการสมาชิก รวมถึงเกษตรกรในชุมชนได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง

1.4 มีสถานที่สำหรับการผลิตขยายชีวภัณฑ์และแมลงศัตรูธรรมชาติที่เป็นสัดส่วน สะอาดสะดวกต่อการจัดการและดูแลรักษา มีผู้ดูแลรักษาความสะอาดเป็นประจำ มีอุปกรณ์ที่สำคัญและใช้ในการผลิตขยายสารชีวภัณฑ์และแมลงศัตรูธรรมชาติครบถ้วน สภาพพร้อมใช้งานได้ตามปกติ มีดอกสารและวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้ เอกสารวิชาการ โปสเตอร์ให้ความรู้แก่สมาชิกและผู้สนใจ รวมทั้งมีสารชีวภัณฑ์และแมลงศัตรูธรรมชาติที่สมาชิกผลิตเอง ไว้ให้บริการและสนับสนุนให้แก่เกษตรกรโดยทั่วไป

2. เพื่อสำรวจสภาพปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนบ้านหัวแรด ตำบลเสภา อำเภอลือชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

2.1 ศักยภาพทางด้านความรู้ ศักยภาพของสมาชิกก่อนการพัฒนาด้านความรู้ จัดอยู่ในระดับน้อยทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการศัตรูพืชเพื่อให้สามารถควบคุมศัตรูพืชได้อย่างยั่งยืนด้านการสำรวจ ติดตาม

และประชาสัมพันธ์เตือนการระบาดของศัตรูพืชให้แก่ชุมชนที่ใช้ควบคุมศัตรูพืชได้ด้วยตัวเองได้ และด้านการผลิตศัตรูธรรมชาติ สารชีวภัณฑ์ (ไตรโคเดอร์มา) เพื่อใช้ควบคุมศัตรูพืชได้ด้วยตนเองพบว่า สมาชิกมีความรู้ด้านการบริหารจัดการศัตรูพืชเพื่อให้สามารถควบคุมศัตรูพืชได้อย่างยั่งยืน ระดับน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับทั้ง 3 ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหัวข้อ การวินิจฉัยอาการผิดปกติของพืช เช่น แมลงศัตรูพืช โรคศัตรูพืช และการใช้สารเคมี เช่น การเลือกใช้และวิธีการสลับสารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องเหมาะสม ข้อปฏิบัติในการติดตามผลหลังใช้สารเคมีในการควบคุมศัตรูพืช

2.2 ศักยภาพทางด้านทักษะ ศักยภาพของสมาชิกก่อนการพัฒนาทางด้านทักษะ พบว่าสมาชิกจัดอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านการบริหารจัดการศัตรูพืชได้อย่างยั่งยืนและมีทักษะน้อยในด้านการผลิตศัตรูธรรมชาติ สารชีวภัณฑ์ที่ใช้ควบคุมศัตรูพืชได้ด้วยตัวเอง โดยพบว่า หัวข้อที่มีผลการทดสอบได้รับการประเมินระดับต่ำด้านการบริหารจัดการศัตรูพืชเพื่อให้สามารถควบคุมศัตรูพืชได้อย่างยั่งยืนเช่น การจำแนกอาการผิดปกติของพืช การจำแนกศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ และการเลือกใช้ศัตรูธรรมชาติในการควบคุมศัตรูพืช

ความต้องการการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการศัตรูพืชของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ความต้องการพัฒนาศักยภาพ สมาชิกทุกคนลงมติเลือกการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการศัตรูพืชเพื่อให้สามารถควบคุมศัตรูพืชได้อย่างยั่งยืน

3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนที่เหมาะสมกับภูมิสังคมชุมชนบ้านหัวแรด ตำบลเสาเถา อำเภอสหัส จังหวัดนครราชสีมาผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ประกอบด้วย กิจกรรมผลิตขยายสารชีวภัณฑ์ แมลงศัตรูธรรมชาติที่มีคุณภาพและกลุ่มลงพื้นที่ปฏิบัติการตามภารกิจเร่งด่วนที่ได้รับมอบหมายให้ โดยมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบแก่สมาชิก ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มผลิตภัณฑ์สารชีวภัณฑ์ ได้แก่ เพาะขยายเชื้อราไตรโคเดอร์มา เพาะขยายเชื้อราเมธาไรเซียม และเพาะขยายเชื้อ *Bacillus Subtilis* (BS)

2) กลุ่มผลิตแมลงศัตรูธรรมชาติ โดยใช้สารเคมีป้องกันและกำจัด

3) สถานที่ผลิตสารชีวภัณฑ์ เชื้อราไตรโคเดอร์มาและเชื้อราเมธาไรเซียม

4) สถานที่ผลิตขยายแมลงศัตรูธรรมชาติ หนอนผีเสื้อข้าวสาร แตนเบียนบราคอน

5) สถานที่ผลิตขยายเชื้อ บีที บีเอส ในการดำเนินการจัดการ โรคพืชที่ แบคทีเรีย บาซิลลัส ซับทิลิส ป้องกัน ควบคุมและทำลายได้ โรคแอนแทรคโนส ราดำ ดอกและผลร่วงในไม้ผล และราแป้ง

6) ศูนย์ต้นแบบและเป็นศูนย์กลางเรียนรู้และการให้บริการด้านอารักขาพืชแก่เกษตรกรและบุคลากรทั่วไปศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลเสาเถา ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 การคัดเลือกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนดีเด่นระดับเขตในปี 2561 และเป็นศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนต้นแบบ ในการบริหารจัดการกลุ่ม เป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับเกษตรกรทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ โดยมีสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลเสาเถา เป็นวิทยากรในการบรรยายและสาธิตการผลิต การใช้แก่ผู้มาศึกษาดูงานและนอกจากนี้ยังได้ออกพื้นที่ไปให้บริการในพื้นที่ต่างๆ

7) สมาชิกสามารถลดต้นทุนด้านการป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยใช้สารชีวภัณฑ์และหรือศัตรูธรรมชาติทดแทนการใช้สารเคมีสมาชิก ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลเสาเถา ใช้สารชีวภัณฑ์และแมลงศัตรูธรรมชาติแทนการใช้สารเคมี สามารถลดต้นทุนการผลิตลงอย่างมาก ลดการสูญเสียที่เกิดจากการเข้าทำลายของศัตรูพืช อีกทั้งช่วยเพิ่มผลผลิต ส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้น เช่น การใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา เมธาไรเซียม การใช้แมลงศัตรูธรรมชาติ เช่น การใช้แมลงศัตรูธรรมชาติ เช่น แตนเบียนบราคอน อะซีโคเดส ตีโคแกรมมา แมลงหางหนีบ กำจัดแมลงศัตรูพืช นอกจากนี้การใช้วิธีชีวภาพยังเป็นการรักษาสมดุลของสิ่งมีชีวิตในแปลงปลูกเกษตรกร และส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของผู้ใช้และผู้บริโภค

8) สมาชิกมีการยอมรับการใช้เทคโนโลยี นำไปปฏิบัติ และนำไปขยายผลสู่เกษตรกรทั่วไปสมาชิก ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลเสาเกา เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้สารชีวภัณฑ์ และแมลงศัตรูธรรมชาติ แทนการใช้สารเคมี ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลงอย่างมาก เช่น นำเชื้อราไตรโคเดอร์มาไปใช้ในสวนไม้ผล ได้แก่ ทุเรียน ช่วยแก้ไขปัญหารโรค ไฟธอปทอรา รากเน่าคอดิน ไม้ยืนต้น เช่น ปาล์มน้ำมัน ช่วยป้องกันการเข้าทำลายของ เติ้ดกาโนเดอร์มา ยางพารา ช่วยป้องกันการเกิดโรครากขาว โรคหน้อย่างแห้ง เปลือกแห้ง พืชผัก เช่น พริกขี้หนู ถั่ว พักยาว พักทอง ฯลฯ เพื่อป้องกันกำจัดสาเหตุโรคพืชที่เกิดจากเชื้อรา เช่น ราดำ ราน้ำค้าง โรคกุ้งแห้งในพริก ฯลฯ ส่งผลให้เกษตรกรรายอื่นๆ นำไปเป็นแบบอย่าง ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการส่งผลิต/ซื้อสารชีวภัณฑ์ แมลงศัตรู ธรรมชาติ และกลุ่มได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่นๆ จากการลงพื้นที่ไปให้บริการ ให้คำแนะนำ และรณรงค์การใช้วิธี แบบ IPM ในการจัดการศัตรูพืช เช่น การออกหน่วยบริการอำเภอ/จังหวัด เคลื่อนที่งาน field day โครงการต่างๆ ร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอศีล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแปลงสาธิตการใช้ IPM ในการจัดการแปลงสวน ของ นายธำนิษฐ์ ใจห้าว คณะกรรมการและสมาชิก ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลเสาเกา เป็นแปลงต้นเรียนรู้สำหรับ สมาชิก และเกษตรกรทั่วไปเข้าไปเรียนรู้ฝึกปฏิบัติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนจากการศึกษา พบว่า หนึ่งในสามของสมาชิกมีการดำรงตำแหน่งทางสังคม โดยเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) มากที่สุด และสมาชิก จำนวนครึ่งหนึ่งเป็นกลุ่มสมาชิก ชกส. สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตรระบุถึงองค์ประกอบด้านสมาชิกว่า เกษตรกร สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ต้องเป็นบุคคลในชุมชนที่มีความสนใจในการเรียนรู้หรือร่วมทำกิจกรรมในการป้องกัน แก้ไขปัญหาศัตรูพืช ซึ่งเป็นผู้มีความเสียสละและมีจิตอาสาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้

2. ความรู้และแหล่งความรู้ของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน 2.1) ด้านความรู้ของสมาชิกศูนย์จัดการ ศัตรูพืชชุมชน (1) ด้านความรู้ จากการศึกษาค้นคว้าสมาชิกประมาณครึ่งหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนอยู่ในระดับมาก และส่วนมากมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศัตรูพืชซึ่งคำถาม ที่สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจถูกต้องมากที่สุดของทั้งสองหัวข้อ คือ สมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ควรมีการวิเคราะห์ สถานการณ์ศัตรูพืชร่วมกันเพื่อเฝ้าระวังการระบาดของศัตรูพืช และหลักปฏิบัติการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสานคือ ใช้พันธุ์แข็งแรง สลับแปลง ธรรมชาติควบคุมกันเอง เกษตรกรต้องเป็นผู้ชำนาญการตามลำดับ สำหรับคำถามของ ทั้งสองหัวข้อที่สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจไม่ถูกต้องมากที่สุด คือ แปลงติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชมีการสำรวจเพื่อ เก็บข้อมูลสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และการเดินสำรวจแปลงเพาะปลูกข้าวควรเดินเป็นเส้นทแยงมุมจำนวน 10 จุดซึ่งไม่ สอดคล้องกับ ทองสา ทองหนองยาง (2558, หน้า 7-9) พบว่า เกษตรกรสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการสำรวจแปลงและติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชเป็นอย่างดี และสมาชิกของศูนย์มากกว่า สามในสี่ยังมีความรู้และทักษะในการสำรวจติดตามสถานการณ์ศัตรูพืช ทั้งนี้เพราะ เกษตรกรสมาชิกส่วนมากมักรับ รู้ข้อมูลในประเด็นดังกล่าวผ่านการอบรมให้ความรู้ แต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติตาม จึงไม่ก่อให้เกิดทักษะและความชำนาญ ซึ่ง สอดคล้องกับอารยา ประเสริฐชัย (2555) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะพื้นฐานไม่สามารถเรียนรู้ได้จากการฟังการบรรยาย หรือการอ่านหนังสือ แต่เรียนรู้ได้โดยการฝึกฝนจากการปฏิบัติจริงในชีวิตการทำงานจริงที่ตรงกับบริบทของชุมชนบ้าน หัวแรด (2) ด้านแหล่งความรู้ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งข่าวสารความรู้ที่สมาชิกได้รับทราบมากที่สุดคือสื่อประเภท กิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ การอบรม การประชุม และการฝึกปฏิบัติ การชมการสาธิต การศึกษาดูงาน และนิทรรศการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชญา กลั่นจุ้ย (2557, หน้า 8-10) ศึกษาการดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืช

3. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน บ้านหัวแรด พบว่า แหล่งความรู้ที่สำคัญของกรรมการและสมาชิกในศูนย์ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเวทีต่าง ๆ เช่น การสัมมนาและการประชุม ซึ่งจัดโดยหน่วยงานราชการต่าง ๆ ภายใต้ฐานความรู้ในบริบทของภูมิสังคมบ้านหัวแรด คือ 1) ด้านการทำแผนพัฒนาหรือหลักสูตรเรียนรู้ พบว่า เกษตรกรสมาชิกมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ในการร่วมกำหนดเป้าหมายของแผนการดำเนินงาน ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการจัดทำแผนฯ การให้ข้อมูลเพื่อประกอบการจัดทำแผนฯ และการร่วมกำหนดหลักสูตรและการจัดทำแผนการเรียนรู้หลักสูตรต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะโดยภาพรวมของการกำหนดเป้าหมายการวางแผนการดำเนินงานตลอดจนหลักสูตรการเรียนรู้ในการส่งเสริมการเกษตรนั้นถูกกำหนดเป็นนโยบาย แนวทางการดำเนินงานหรือตัวชี้วัดจากหน่วยงานส่วนกลางแล้วส่งต่อข้อมูลให้หน่วยงานในพื้นที่ปฏิบัติตาม ซึ่งไม่ได้เป็นความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่อย่างแท้จริง จึงทำให้เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นผู้กำหนดการดำเนินงานของกลุ่มแต่เป็นผู้รับความรู้ต่างๆจากหน่วยงานต้นสังกัด สอดคล้องกับ ทองสา ทองหนองยาง (2558, หน้า 9) และรัฐยา กลั่นจ้อย (2557, หน้า 7) พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อกลุ่มองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์หรือสหกรณ์ ยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะในการกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ต่างๆ ขององค์กร 2) ด้านการถ่ายทอดความรู้การจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน พบว่า หลักสูตรที่สมาชิกมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ หลักสูตรการผลิต ขยายชีวภัณฑ์และอื่นๆ และหลักสูตรการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานแต่มีส่วนร่วมในหลักสูตรการสำรวจติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชปานกลาง โดยประเด็นที่มีส่วนร่วมน้อย คือ ประเด็นการสำรวจแปลงติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยข้างต้น พบว่าสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำสวนหรือแปลง ติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชค่อนข้างน้อย 3) การบริการจัดการศัตรูพืช สมาชิกมีส่วนร่วมในประเด็นการบริการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างในพืชน้อยที่สุด เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความชำนาญในการตรวจวิเคราะห์ อีกทั้งขั้นตอนในการตรวจวิเคราะห์มีความยุ่งยากซับซ้อนมาก ทำให้สมาชิกไม่สนใจที่จะเรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ นอกจากนี้เกษตรกรหรือคนในชุมชนยังไม่เล็งเห็นถึงผลประโยชน์ของการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างในผลผลิตและยังไม่เล็งเห็นถึงภัยในการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรที่มีสารพิษปนเปื้อนจึงทำให้ไม่มีเกษตรกรหรือคนในชุมชนนำผลผลิตมาตรวจวิเคราะห์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ กรมส่งเสริมการเกษตร (2555, หน้า 75-77) ได้กำหนดแนวทาง ดังนี้ สถานที่ทำการศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนต้องมีเครื่องมือชุดน้ำยาในการตรวจไว้สำหรับให้บริการแก่เกษตรกรและผู้ประกอบการที่ต้องการมาทดสอบพืชของตนเองว่ามีความปลอดภัยจากสารพิษหรือไม่ โดยมีเจ้าหน้าที่หรือเกษตรกรสมาชิกศูนย์ที่ผ่านการฝึกอบรมเป็นผู้ให้บริการตรวจ 4) การเชื่อมโยงเครือข่าย พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ในการร่วมมือกันดำเนินงานกับศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในพื้นที่อื่นและแลกเปลี่ยนศึกษาดูงานในศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนอื่น ส่วนประเด็นที่สมาชิกศูนย์ฯ มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนอื่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2555, หน้า 75-77) ที่ระบุว่า การเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อให้เกิดความร่วมมือ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกิดการเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกร ชุมชนและท้องถิ่นของตนเอง โดยสามารถดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่ายได้หลายวิธี เช่น การจัดแหล่งเรียนรู้ การจัดเวทีต่างๆ ที่สามารถเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชุมประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน

1.1 การวินิจฉัยศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานของผู้ปลูกพืชทุกพืช ต้องสอดคล้องกับภูมิสังคม เนื่องจากจะเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อให้สมาชิกสามารถเลือกใช้การจัดการศัตรูพืชโดยวิธีต่างๆ อย่างเหมาะสม หากสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนสามารถวินิจฉัยศัตรูพืชและศัตรูธรรมชาติในพืชที่ตนเองปลูกและสามารถเลือกวิธีการจัดการศัตรูพืชได้และสามารถควบคุมศัตรูพืชได้อย่างยั่งยืน สมาชิกจะลดปัญหาด้านศัตรูพืช และยังเป็นต้นแบบสำคัญแก่เกษตรกรอื่นๆ ในพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน สมาชิกจึงควรให้ความสำคัญต่อการวินิจฉัยศัตรูพืชศัตรูธรรมชาติเป็นอันดับต้น ๆ

1.2 ในการประชุมประจำเดือน หากสมาชิกสามารถหมุนเวียนจัดการประชุมในแปลงสวนของสมาชิกคนอื่นๆ ที่มีความพร้อม (ปัจจุบันจัดที่แปลงสวนประธานกลุ่มซึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่ม) จะทำให้สมาชิกได้เห็นถึงความแตกต่างในการปฏิบัติแต่ละสวน และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ในมุมมองหรือตัวอย่างแปลงและวิธีการจัดการที่แตกต่างกันในแต่ละแปลง จะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในกลุ่มโดยการดำเนินงานของกลุ่มเอง การดำเนินการเช่นนี้จะทำให้เกษตรกรเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ ลดการพึ่งพาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของรัฐ และทำให้สมาชิกรับรู้และรับทราบศักยภาพในแต่ละคนของเพื่อนสมาชิก

2. ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร

2.1 จากผลการวิจัยแม้การพัฒนาศักยภาพจะทำให้สมาชิกมีความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้น แต่มีบางหัวข้อมีระดับคะแนนเพิ่มที่น้อย ทั้งนี้เพราะวิธีการให้ความรู้ใช้การบรรยายเป็นหลัก ดังนั้นรูปแบบในการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ควรออกแบบการถ่ายทอดความรู้โดยให้ผู้เรียนรู้มีส่วนร่วมและการฝึกปฏิบัติในทุกกิจกรรมและควรจัดอบรมในระยะเวลาที่สมาชิกต้องการเรียนรู้ มิใช่เป็นการกำหนดโดยอาศัยความพร้อมของหน่วยงานของตนในขณะที่สมาชิกอาจไม่มีความพร้อม

2.2 เจ้าหน้าที่ผู้จัดการเรียนรู้ควรศึกษาข้อมูลวิธีการผลิตพืช เป้าหมายการผลิต หรือกิจกรรมในการทำเกษตรของสมาชิกแต่ละคน เพื่อนำมาวางแผนการพัฒนาการให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม เนื่องจากหากเป็นหัวข้อที่สมาชิกไม่ได้นำไปใช้ จะมีผลต่อความสนใจและต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกในการพัฒนาศักยภาพนั้น ๆ เนื่องจากการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มักต้องการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองประสบปัญหาเพื่อนำไปแก้ไข ปัญหา หรือสิ่งที่ตนเองสนใจเป็นหลัก ดังนั้นหากเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติได้จะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในทิศทางที่สมาชิกแต่ละคนต้องการ ส่งผลให้การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนเป็นไปตามความต้องการของแต่ละคนอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะต่อกรมส่งเสริมการเกษตร

การพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหรือเกษตรตำบลผู้รับผิดชอบศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาศูนย์ฯ เนื่องจากต้องวางแผนพัฒนางานของศูนย์ร่วมกับสมาชิก หากเจ้าหน้าที่มีการย้ายพื้นที่รับผิดชอบบ่อยเกินไป จะส่งผลต่อความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก และต่อความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการที่สมาชิกจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพ ดังนั้น กรมส่งเสริมการเกษตร ควรมีนโยบายให้สำนักงานเกษตรอำเภอสร้างทีมรับผิดชอบงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนรวมถึงงานส่งเสริมการเกษตรด้านอื่นๆ ทั้งนี้ เมื่อผู้รับผิดชอบงานคนหนึ่งคนใดมีการโยกย้าย สมาชิกในทีมคนอื่นยังสามารถสานต่องาน หรือให้ข้อมูลแก่ผู้รับผิดชอบคนใหม่ได้ทันที ทำให้การพัฒนาศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรมีการวิจัยโดยใช้การเรียนรู้เชิงปฏิบัติตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริอย่างเต็มรูปแบบ เช่น การเรียนรู้ตลอดฤดูกาลผลิตของแต่ละพืช และควรมีแปลงเรียนรู้เพื่อเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติของเกษตรกรและการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้สมาชิกเห็นตัวอย่างและสามารถเปรียบเทียบผลจากการเปรียบเทียบจริง เพื่อให้ส่งผลต่อการเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการบริหารจัดการศัตรูพืชได้ถูกต้องเหมาะสมอย่างแท้จริง

4.2 ควรขยายพื้นที่การศึกษาวิจัยโดยใช้การเรียนรู้เชิงปฏิบัติตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริไปยังศูนย์จัดการศัตรูพืชอื่น เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับสมาชิกของศูนย์ฯ เหล่านั้นให้สามารถบริหารจัดการศัตรูพืชได้อย่างยั่งยืน และนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเพื่อพัฒนารูปแบบวิธีการพัฒนาศักยภาพกับสมาชิก ตามสภาพภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ภูมิสังคม) หรือตามพืชที่ปลูกในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการอารักขาพืชและจัดการดินปุ๋ย. (2561). **คู่มือศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช).** กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). **แนวทางการศึกษาวิชาการกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร.** ค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2559, จาก <http://www.wdoae.doe.go.th/wp2013/wp->
- _____. (2561). **สรุปผลการจัดขึ้นศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน ปี 2561.** กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ชาติ พ่วงสมจิตร. (2557). **การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.** เอกสารการสอนชุดวิชา 23721 การวิจัยบริหารการศึกษา หน่วยที่ 6 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทองสา ทองหนองยาง. (2557). **การพัฒนาการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดราชบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นคเรศ และคณะ. (2558). **การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกยางพาราภาคในเหนือตอนบน.** เชียงใหม่: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นัพวิมล และคณะ. (2551). **การประยุกต์การวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อป้องกันภัยคุกคามสุขภาพจากการทำงานในเกษตรกร.** กรุงเทพฯ: สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1.
- ปาริชาติ อารณวิธานพ. (2555). **ความคิดเห็นของคณะกรรมการต่อการดำเนินงานศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิชญ์ภาส เอี่ยมสะอาด. (2556). **ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน ของเกษตรกรในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- รัฐยา กลั่นจ้อย. (2557). **การดำเนินงานของศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี.** ค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2559, จาก http://www.stou.ac.th/thai/grad_stdy/Masters.
- ปณิธิ บุญสา. (2562). **ความต่อเนื่องของกระบวนการทางปัญญาในการแก้ไขปัญหา กรณีศึกษาชุมชนวิจัยท้องถิ่นภาคเหนือ.** เชียงใหม่: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. (ม.ป.ป.). **การตัดสินใจโดยใช้ความรู้สึก.** บทบรรณาธิการ วารสารการวิจัยระบบสาธารณสุข ฉบับที่ 1 ปีที่ 1.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). ทฤษฎีสังคมวิทยาเนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2549). พระเจ้าอยู่หัวกับรหัสพัฒนาใหม่. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2546). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ยูโรปา.
- เสรี พงศ์พิศ. (2547). ร้อยคำที่ควรรู้. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. (2543). วิธีคิดเชิงกระบวนระบบ: “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน.” เอกสารบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ 19-20 กุมภาพันธ์ 2543 โรงแรมมิถิ์ กรีนฮิลล์ เชียงใหม่. เชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).
- อภิชัย พันธเสน. (2544). พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- มงคลชัย วิริยะพินิจ. (2556). รวมแนวคิดหลากหลายมุมมององค์กรแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ภาควิชาการ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส่องสยาม.
- วีระ สมบูรณ์. (2550). แบบแผนและความหมายแห่งองค์รวม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

การเสริมสร้างพลังอำนาจของโรงเรียนผู้สูงอายุในการพัฒนาสุขภาวะ
กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล

EMPOWERING THE ELDERLY SCHOOL TO IMPROVE HEALTH
: CASE STUDY OF THE WAT PA TAN ELDERLY SCHOOL

นุสวรรณ สินเจิมศิริ

เดชรัตน์ สุขกำเนิด

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและบทบาทของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล 2) เพื่อศึกษาพัฒนาการการเสริมสร้างพลังอำนาจในการสร้างหลักสูตรการพัฒนาสุขภาวะโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล 3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเสริมสร้างพลังอำนาจต่อโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกตกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล จำนวน 86 คน การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลมีปัจจัยความสำเร็จ 2 ลักษณะ คือปัจจัยภายในได้แก่ 1) ความศรัทธาที่มีต่อบุคลากรแกนนำ เช่น เจ้าอาวาสวัดป่าตาล อดีตผู้นำชุมชน ข้าราชการบำนาญที่เป็นคณะกรรมการ มีความน่าเชื่อถือ ทำให้ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ 2) ครูพี่เลี้ยงจิตอาสาที่เป็นลักษณะเฉพาะของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลมีความเสียสละเป็นผู้ประสานงานทุกภาคส่วน เป็นผู้ออกแบบจัดกระบวนการและกิจกรรมต่างๆ 3) ผู้เรียนมีความหลากหลายและมีสมาชิกใหม่เพิ่มเข้ามาทุกปี ช่วยกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการเรียนรู้ การสร้างความคิดและกระบวนการจัดกิจกรรมใหม่ๆ พัฒนาไปสู่การเป็นพี่เลี้ยงของรุ่นต่อไป ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ การเสริมสร้างพลังอำนาจของโรงเรียนผู้สูงอายุให้มีรูปแบบการจัดการตนเองในการจัดกิจกรรมโดยเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ในตำบลบวค้าง เช่น การสนับสนุนด้านวิทยากร และงบประมาณสนับสนุนบางส่วนจากเทศบาลตำบลบวค้าง มีการนำทุนภูมิปัญญาในนักเรียนผู้สูงอายุมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การเสริมสร้างพลังอำนาจทั้งภายในภายนอกของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล ช่วยพัฒนาศักยภาพให้แก่ คณะกรรมการ ครูพี่เลี้ยง นักเรียนผู้สูงอายุ เกิดความมั่นใจ กล้าตัดสินใจ สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ การจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุนั้นมุ่งเน้นให้มีกระบวนการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันและมีเป้าหมายคือ ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านสุขภาวะ ร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญาการเรียนรู้ นักเรียนผู้สูงอายุมีความสุขในการทำกิจกรรมร่วมกันสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

คำสำคัญ : การเสริมพลังอำนาจโรงเรียนผู้สูงอายุ,โรงเรียนผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุ, สุขภาวะ, พัฒนาการโรงเรียนผู้สูงอายุ

Abstract

This research aimed to 1) study the problems, obstacles and roles of Wat Pa Tan Elderly School, 2) study the development of empowerment in creating a health development curriculum of Wat Pa Tan Elderly School, and 3) study the effects of curriculum empowerment on the Wat Pa Tan Elderly School. This study used qualitative research combining with participatory action research. Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions and observations with 86 participants from Wat Pa Tan Elderly School. Data were analyzed using content analysis, linking it to concepts and theories related to empowerment together. The results of the research found that:

The research findings revealed two key success factors of the Wat Pa Tan Elderly School: Internal factors: 1. Respected and trusted personnel, such as the abbot of Wat Pa Tan, former community leaders, and retired civil servants on the committee. 2. Volunteer teachers who coordinate all aspects and design the processes and activities. 3. Diverse learners, including new members each year, which helps stimulate learning and the development of new ideas and activities, leading to the creation of new mentors. External factors: Empowerment of the elderly school to self-manage their activities, emphasizing integrated teaching and learning in collaboration with various networks in Tambon BuakKhang, such as support from instructors and partial funding from the Tambon BuakKhang Municipality. Tapping into the local wisdom of elderly students for mutual learning. This internal and external empowerment has helped develop the capabilities of the committee, volunteer teachers, and elderly students, giving them confidence, decision-making skills, and the ability to transfer knowledge and facilitate the learning process. The curriculum development of the elderly school focuses on harmonizing the operational process towards the goal of developing the physical, mental, social, and intellectual learning well-being of the elderly students, who find happiness and practical application in their daily lives.

Keywords: Empowerment of Elderly School, Elderly School, Elderly, Well-being, Elderly School Development

บทนำ

โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งสนใจและเห็นความสำคัญเพราะช่วยเพิ่มความรู้ ทักษะที่จำเป็นในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพของตนเองออกมา โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้ให้แก่ผู้ที่มีความสนใจ เพื่อสืบสานภูมิปัญญาที่มีคุณค่าให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป โดยโรงเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมให้ความรู้ประสบการณ์เช่น พระภิกษุสงฆ์มาสอนธรรมะการปฏิบัติธรรม ข้อคิด คติเตือนใจ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐให้ความรู้เรื่องต่างๆ ตามภาระงานของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้านมาให้คุณค่าการสืบสานภูมิปัญญา เป็นต้น กิจกรรมต่างๆเหล่านี้ได้ถูกจัดขึ้นทั้งในระดับตำบลระดับอำเภอและระดับจังหวัดแต่ละแห่งมีการบริหารจัดการโดยมีโครงสร้างของคณะกรรมการ ตามบริบทพื้นที่แตกต่างกันไป เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุที่จัดตั้งโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เน้นกิจกรรมด้านสุขภาพและด้านสวัสดิการสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ หากเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เป็นผู้จัดตั้งขึ้นเน้นกิจกรรมที่สอดคล้องกับภาระงานด้านสาธารณสุข กิจกรรมหลักที่สำคัญในการให้ความรู้แก่นักเรียนผู้สูงอายุ คือ เรื่องการรักษาสุขภาพด้วยตนเองจากสภาพร่างกายที่เริ่มเสื่อมถอย เกิดปัญหาการเจ็บป่วยจากโรคเรื้อรังเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดสมอง โรคกระดูกและข้อ โรคข้อเข่าเสื่อม จึงจำเป็นต้องได้รับการรักษาและมีการดูแลสุขภาพร่างกายด้วยตนเองเพื่อลดความรุนแรงของโรค เป็นต้น ส่วนชมรม/กลุ่มในชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้านที่จัดตั้งขึ้น เน้นกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาและกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน สำหรับงบประมาณอุดหนุนส่วนใหญ่มาจาก สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุข กิจกรรมในการเรียนรู้ เน้นเรื่องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นหลักและยังมีหน่วยงานในภาครัฐ เช่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยบางแห่ง ที่ได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุโดยจัดทำโครงการเสนอต่อมหาวิทยาลัยเพื่อดำเนินกิจกรรม รวมถึงรูปแบบหน่วยงานร่วมกับภาคเอกชนจัดตั้งซึ่งผู้เรียนจะต้องจ่ายค่าเรียนเอง หรือจ่ายบางส่วนเป็นรายกิจกรรมตามความสนใจซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนผู้สูงอายุที่หน่วยงานรัฐ หรือท้องถิ่นจัดตั้งขึ้นโดยผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

ปัจจุบันพบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุ 1,100 แห่งจาก 7,500 ตำบลทั่วประเทศและมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละแห่งและเป็นไปตามหลักสูตรที่กรมกิจการผู้สูงอายุกำหนด เพื่อเตรียมรองรับสังคมผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นมีรูปแบบของการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเน้นการเรียนรู้วิชาทักษะชีวิต วิชาการและวิชาชีพเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุจำเป็นต้องรู้เพื่อช่วยเพิ่มพูนทักษะชีวิตที่จำเป็นในปัจจุบันทันโลกทันสมัย

จากการศึกษาข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลบวักค้างพบว่า โรคที่ผู้สูงอายุในตำบลเป็นส่วนใหญ่ คือ โรคเรื้อรังไม่ติดต่อ (NCDs) ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคหัวใจและหลอดเลือดรวมถึงโรคข้อเข่าเสื่อมซึ่งมีความเสี่ยงในเรื่องภาวะพลัดตกหกล้มเพื่อพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุตำบลบวักค้างสามารถใช้ชีวิตประจำวันอยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างมีความสุขและปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม เป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ

โรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล ในระยะเริ่มต้นของการก่อตั้งเกิดจากวัดไม่มีคนดูแล ในช่วงกลางวัน เพราะพระสงฆ์ไปเรียนหนังสือหรือรับกิจนิมนต์ พระครูธิบุญวัฒน์ วิฑิตมณโฑ เจ้าอาวาสวัดป่าตาล จึงมีดำริให้จัดตั้งโครงการ “คนเฒ่าเฝ้าวัด” ให้ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเฉยๆทำงานในหมู่บ้านป่าตาลซึ่งบุคคลเหล่านั้นเคยประกอบอาชีพทอผ้ามาก่อนมีฝีมือในการทอผ้าให้มารวมกลุ่มกันตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าฝ้าย “คนยอง” ภายในวัดป่าตาลเพื่อสร้างอาชีพเสริมรายได้เล็กๆน้อยๆ แก่เหงาเกิดเป็นรายได้ก็ส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านมาฝึกหัดทำตามกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเมื่อมี

คนมาเรียนรู้ที่วัดมากขึ้นพระครูธิรบุญวัฒน์ ฐิตมฺงคฺโล ได้ร่วมกับผู้นำชุมชน แกนนำผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ที่เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุและปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องอยู่บ้านเพียงลำพัง เนื่องจากลูก,หลาน ต้องไปทำงานและเรียนหนังสือ จึงริเริ่มให้ผู้สูงอายุได้มาทำกิจกรรมที่วัด เริ่มก่อตั้งเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุโดยมีแกนนำผู้สูงอายุในหมู่บ้านป่าตาลและคณะกรรมการผู้สูงอายุตำบลบวบก้าง ไปศึกษาดูงานการดำเนินงาน ของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลแม่ปูกา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นได้กลับมาประชุมวางแผนทางการเปิดโรงเรียนผู้สูงอายุ ตั้งชื่อว่า “โรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล” ในการดำเนินการโดยวัดป่าตาลและแกนนำผู้สูงอายุ คณะกรรมการได้เชิญวิทยากรจิตอาสา มาให้ความรู้ซึ่งมีปัญหาในการจัดกิจกรรมเนื่องจากคณะกรรมการขาดประสบการณ์ ต่อมาได้เชิญผู้มีจิตอาสาสมัครภาพ เช่น อดีตครู,อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มาเป็นครูพี่เลี้ยงเพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การระดมทุนเพื่อใช้บริหารจัดการการติดต่อประสานงานต่างๆและดูแลนักเรียนผู้สูงอายุในวันที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งในผู้ร่วมจัดกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล จึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุที่ผ่านมา ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน การทำงานร่วมกับภาคเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกตำบล ที่จะพัฒนาการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรการเรียนของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล ให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนผู้สูงอายุ โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาของชุมชนเป็นฐานแห่งการเรียนรู้ สู่การขยายผลไปยังผู้สูงอายุในชุมชนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาบทบาทยและอุปสรรคของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล หมู่ที่ 4 ตำบลบวบก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการการสร้างพลังอำนาจในการสร้างหลักสูตรการพัฒนาสุขภาพโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล หมู่ที่ 4 ตำบลบวบก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุบ้านป่าตาล หมู่ที่ 4 และพื้นที่รับผิดชอบในเขตเทศบาลตำบลบวบก้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้ 1) ศึกษาบริบทความเป็นมาของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล 2) ศึกษาสภาพปัญหาด้านสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล 3) ศึกษาการเสริมสร้างพลังอำนาจของโรงเรียนผู้สูงอายุในการพัฒนาสุขภาพ 4) ศึกษาผลการพัฒนาสุขภาพ 4 มิติ (ร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา/การเรียนรู้) ต่อนักเรียนผู้สูงอายุ

3. ขอบเขตด้านประชากร

3.1 ประชากรเป้าหมาย ข้อมูลประชากรผู้สูงอายุในตำบลบวบก้าง จากข้อมูลเทศบาลตำบลบวบก้างผู้สูงอายุที่ลงทะเบียนรับเบี้ยยังชีพ (2565) ชาย 1,016 คน หญิง 1,259 คน รวม 2,275 คน ปัจจุบันเป็นสมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 129 คน

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการเลือกแบบเจาะจง ได้จำนวน 86 คนประกอบด้วย 1) ตัวแทนนักเรียนผู้สูงอายุโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลจำนวน 65 คน 2) คณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล 10 คน 3) ครูพี่เลี้ยง 5 คน

4) เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบล 2 คน 5) สกร.ตำบล 2 คน 6) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่งละ 1 คน

4. ขอบเขตระยะเวลา

เดือนตุลาคม พ.ศ.2565 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.2567 รวมระยะเวลา 15 เดือน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การปฏิบัติงานภาคสนามอย่างมีส่วนร่วมโดยยึดหลักแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ และการมีส่วนร่วมโดยการร่วมดำเนินงานของผู้วิจัยกับโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล เพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสังเกต แบ่งออกเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลจากผู้สูงอายุและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลสุขภาวะทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา/การเรียนรู้ 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจัดการสนทนากลุ่มกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในตำบลและคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการทำงานและหลักสูตรอย่างมีส่วนร่วมจำนวน 12 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ 1) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมรายงานการศึกษาวิจัย บันทึกการประชุมของโรงเรียนผู้สูงอายุ วิทยานิพนธ์เอกสารบทความวารสาร หนังสือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีแนวคิดหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวิจัย เพื่อจัดทำฐานข้อมูล (Data Based) ของงานวิจัยเพื่อมาวิเคราะห์ให้เห็นที่มาของความสำคัญของการเสริมสร้างพลังอำนาจ 2) การศึกษาจากภาคสนาม (Field Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง โดยการเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มจากผู้มีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มเพื่อสรุปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาวะของนักเรียนผู้สูงอายุพบบาทโรงเรียนผู้สูงอายุและเครือข่ายทั้งในอดีต ปัจจุบันพบบาทตามระเบียบ กฎหมาย และในอนาคต การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุโดยวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและบทบาทของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล สรุปได้ดังนี้

กำหนดทิศทางการเรียนการสอนโดยการกำหนดให้มีการมุ่งเน้นหลักสูตรการพัฒนา สุขภาวะ 4 มิติของผู้สูงอายุเป็นหลักเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในที่สุด

ด้านปัญหาสุขภาวะของนักเรียนผู้สูงอายุจากการเก็บข้อมูลสุขภาพของนักเรียนผู้สูงอายุ วัดป่าตาลทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและทางปัญญา/การเรียนรู้พบว่า

สุขภาวะด้านร่างกาย ในกลุ่มตัวอย่างนักเรียนผู้สูงอายุ พบว่าผ่านการประเมินสุขภาพด้านร่างกายด้วยตนเองสามารถช่วยเหลือตนเองด้านอวัยวะส่วนตัว ดูแลตนเองได้ดี มีการออกกำลังกายที่ไม่ใช่แรงมาก สัปดาห์ละ 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ โรคประจำตัวที่นักเรียนผู้สูงอายุเป็นอันดับแรกคือ โรคความดันโลหิตสูงและอันดับสองคือเบาหวานโดยมีการควบคุมการรับประทานอาหาร งดและลดอาหารรส หวาน มัน เค็มและรับประทานยาเป็นประจำสม่ำเสมอ

สุขภาวะด้านจิตใจพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างนักเรียนผู้สูงอายุที่เข้ามาเรียน มีภาวะด้านจิตใจมีความสุขครอบครัวมีการทำกิจกรรมร่วมกันหรือพูดคุยกันเป็นประจำทำให้มีความอบอุ่นในครอบครัว ส่วนใหญ่ต้องการเพื่อนและสังคมใหม่ๆ หรือการแสวงหาความรู้ใหม่ในการเพื่อพัฒนาตนเองเสริมกำลังใจให้ตนเอง ในบางรายที่มีความเครียดจากปัญหาครอบครัวลูกหลาน ปัญหาสุขภาพเมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ได้พูดคุยกันทำให้อาการเครียดดีขึ้น คลายความวิตกกังวลไปได้ ลดปัญหาโรคซึมเศร้าลง

สุขภาวะด้านสังคม พบว่านักเรียนผู้สูงอายุกลุ่มแรก มากกว่า 50 คน ที่เคยเป็นแกนนำชุมชนหรือเคยร่วมกิจกรรมกับชุมชน มีภาวะความเป็นผู้นำสามารถร่วมทำกิจกรรมกับโรงเรียนผู้สูงอายุได้ เพราะเป็นผู้มีความพร้อมทั้งกำลังใจ กำลังทรัพย์ และมีเวลา ให้กับสังคม กลุ่มที่สอง ในผู้สูงอายุบางราย ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนหรือเข้ามาเรียนเลย เมื่อเข้ามาเรียนใหม่จะไม่กล้าแสดงออกหรือเสนอความคิดเห็นอะไร นั่งเงียบคอยรับคำสั่งและปฏิบัติตาม จึงต้องให้กลุ่มแรกคอยกระตุ้นและช่วยเหลือให้คำปรึกษา กลุ่มที่สามมีความไม่มั่นใจและไม่กล้าแสดงออก แต่มีความประสงค์อยากเปลี่ยนแปลงตนเองและยินดีเรียนรู้การอยู่ร่วมกับคนอื่น ครูพี่เลี้ยงจิตอาสาต้องให้ความสนใจคอยสังเกตและกระตุ้น ซึ่งนักเรียนทั้งสามกลุ่มนี้ จะอยู่ในสายตาดูแลของครูพี่เลี้ยงและกรรมการที่ร่วมกระบวนการในกิจกรรมด้วยกันทำให้นักเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลมีความสุข และสนุกสนานเมื่อได้มาเข้ากลุ่มเรียน และออกไปสู่สังคมภายนอกอย่างมั่นใจอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างมีความสุข มีเครือข่าย มีเพื่อนต่างหมู่บ้านคอยเป็นที่ปรึกษาและพูดคุย

สุขภาวะด้านปัญญา/การเรียนรู้ พบว่า การปรับทัศนคติในผู้สูงอายุนั้น เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ผู้สูงอายุแต่ละคนผ่านประสบการณ์ชีวิตมามาก ความเป็นตัวตนสูง (อีโก้) ยังมีความฝังใจกับความคิดเดิมๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ช้า แต่เมื่อเรียนไปก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ในขณะเดียวกัน กลุ่มนักเรียนที่ขาดความมั่นใจและไม่กล้าแสดงออกกลับเรียนรู้การปรับตัวได้ดีกว่า มีความเพียรในการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ความคิดริเริ่มสามารถพัฒนางานให้มีความสวยงามและพร้อมแบ่งปันถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนที่สนใจ เป็นผู้เข้าใจธรรมชาติของชีวิตและรู้จักปล่อยวางความทุกข์ได้รวมถึงได้ให้คำแนะนำแก่ลูกหลานอยู่เสมอ

การศึกษบทบาทของโรงเรียนผู้สูงอายุและภาคีเครือข่ายเป็นการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาและแนวทางในการดำเนินงานในอนาคตของโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า บทบาทของโรงเรียนผู้สูงอายุในอดีตที่ประกอบด้วย ครูใหญ่ คณะกรรมการครูพี่เลี้ยงพบว่าการประชุมอยู่เป็นประจำเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขปัญหามีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนผู้สูงอายุมีศักยภาพที่ดีตามคำขวัญของโรงเรียนผู้สูงอายุที่ว่า “สูงวัยอย่างงามสง่า ชราอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณค่าต่อชุมชน”ซึ่งผู้ที่มีบทบาทในโรงเรียนผู้สูงอายุประกอบด้วย ครูใหญ่ (พระครูธิรบุญวัฒน์ จิตฐมังคโล) เจ้าอาวาสวัดป่าตาล อนุเคราะห์สถานที่จัดกิจกรรม ร่วมบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะใน

การวางแผนกิจกรรมรับหน้าที่ครูผู้สอนในวิชาพระพุทธศาสนาเป็นการดูแลทางด้านจิตใจนักเรียนผู้สูงอายุส่วนคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมวางแผนให้คำแนะนำ ร่วมปฏิบัติและเรียนรู้กับเพื่อนนักเรียนผู้สูงอายุ นอกจากนี้ครูพี่เลี้ยงซึ่งเป็นกลไกเชื่อมการทำงานของโรงเรียนผู้สูงอายุระหว่าง ครูใหญ่ คณะกรรมการ นักเรียนผู้สูงอายุ และวิทยากร ช่วยจัดหาผู้สนับสนุนทุนดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมกับนักเรียนทำผลิตภัณฑ์จำหน่าย ออกแบบจัดเตรียมกิจกรรมจัดเตรียมสถานที่และเกมสันทนาการให้น่าสนใจ

ภาคีเครือข่ายในตำบลบวกค้างทำตามกรอบการทำงานของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยการทำงานร่วมกัน เป็นวิทยากรให้ความรู้ ด้านสุขภาพจาก รพ.สต.บ้านป่าตาลและโรงพยาบาลสันกำแพง ด้านกฎหมายและสวัสดิการจากเทศบาลตำบลบวกค้างซึ่งเทศบาลมีข้อจำกัดในการสนับสนุนงบประมาณ ตามระเบียบการใช้จ่ายงบประมาณที่จะสามารถเบิกจ่ายได้ในส่วนวิทยากรและค่าวัสดุอุปกรณ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสนับสนุนกิจกรรมการออกกำลังกายจาก สปสช.ตำบลบวกค้าง มีหน่วยงานภายนอกตำบลขอร่วมจัดกิจกรรมมีครูพี่เลี้ยงโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมประชุมวางแผนกับเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียน ต่อมาทางเทศบาลได้จัดตารางบริการรับ-ส่งนักเรียนผู้สูงอายุ

บทบาทในปัจจุบันวัดป่าตาลเป็นวัดที่อนุรักษ์ รักษาวิถีชีวิตภูมิปัญญาชนชาวยอง มีผู้สนใจมาเยี่ยมชมวัดอยู่เสมอ มีฐานเรียนรู้ภูมิปัญญาได้ชมและเรียนรู้โดยมีนักเรียนผู้สูงอายุหลายคนเป็นวิทยากรประจำฐานต่างๆซึ่งเกิดจากการทำอย่างมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุมีการพัฒนาบทบาทการทำงานของกรรมการ และได้พัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมงานกับหน่วยงานในตำบล แขนงนำโรงเรียนผู้สูงอายุได้เข้าอบรมความรู้เพื่อเป็นผู้ถ่ายทอด(ครู ก) แก่เพื่อนนักเรียนผู้สูงอายุพัฒนาเป็นวิทยากรภูมิปัญญาแต่ละด้านเมื่อมีผู้สนใจมาศึกษาดูงานกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุและวัดป่าตาล

ครูพี่เลี้ยงมีบทบาทในการช่วยเหลือองค์กรภายนอกมีการทำโปรแกรมกิจกรรมไว้ก่อนล่วงหน้าป้องกันกิจกรรมซ้ำซ้อนกัน และทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาคีเครือข่ายการทำงานแบ่งหน้าที่ครูพี่เลี้ยงทำงานตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคนและช่วยกันในการกิจกรรมต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ความรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

บทบาทในปัจจุบันของโรงเรียนผู้สูงอายุและภาคีเครือข่ายพบว่า มีการดำเนินงานร่วมกันในการให้ความรู้ โดยสำนักงานเทศบาลตำบลบวกค้าง สนับสนุนงบประมาณการศึกษาดูงานโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ แก่คณะกรรมการเพื่อพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมกัน การให้บริการรถราง รับ-ส่ง นักเรียนผู้สูงอายุ ข้อจำกัดที่มีคือ การเปิดเรียนของโรงเรียนผู้สูงอายุไม่ตรงกับรอบปีงบประมาณของเทศบาลทำให้ในช่วงเริ่มต้นปีงบประมาณใหม่ยังไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุได้ จากปัญหาในการเตรียมการเบิกจ่ายงบรายกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุไม่แน่นอนจึงได้เข้าร่วมกับโรงเรียนผู้สูงอายุในการจัดทำหลักสูตรและตารางกิจกรรมเพื่อวางแผนงานของเทศบาลให้มีความเชื่อมโยงและบูรณาการกับงบประมาณโครงการที่ทางเทศบาลได้รับจากหน่วยงานภายนอก

ศูนย์การศึกษาครอบครัวและครอบครัวศึกษาตามอัยยาศัย (กศน.)ตำบลบวกค้าง ได้ร่วมจัดวิทยากรให้ความรู้ตามความสนใจของนักเรียนผู้สูงอายุ ร่วมทำแผนจัดกิจกรรมประจำปี ให้สอดคล้องกับกิจกรรมด้านสุขภาพของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล ข้อจำกัดที่มีคือ การจัดทำแผนงานให้สอดคล้องกับกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุตามงบประมาณรายไตรมาสของ กศน.และการโยกย้ายของครู กศน.บ่อยทำให้การทำงานร่วมกันขาดความต่อเนื่อง

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านป่าตาล (รพ.สต) สนับสนุนทางวิชาการด้านสุขภาพส่งวิทยากรให้ความรู้และประสานงานกับโรงพยาบาลสันกำแพงเพื่อให้บริการตรวจสุขภาพแก่นักเรียนผู้สูงอายุ ช่วยประสานงานกับสาธารณสุขจังหวัด เพื่อนำโครงการที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียนผู้สูงอายุมาให้ความรู้ และนำนักเรียนของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลและผลงานของนักเรียนไปร่วมออกนิทรรศการภายนอกตำบลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสาธารณสุข

องค์กรภาคีเครือข่ายภายนอกตำบลและจากส่วนกลางร่วมให้ความรู้เรื่อง ทำกิจกรรมกับโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล อาทิ คณะกรรมการอาหารและยา (อ.ย.) เพื่อส่งเสริมสุขภาพจากการใช้สมุนไพรในชุมชนตามภูมิปัญญาของ

ตำบลบวค้าง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการบริโภค องค์กรภายนอก

บทบาทตามระเบียบ,กฎหมายจากการศึกษา พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุมีข้อจำกัดด้านหน้าที่ กฎหมาย และระเบียบ เนื่องจากการเป็นการรวมกลุ่มทำกิจกรรมตามความสนใจของผู้สูงอายุเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงทำให้เทศบาลสนับสนุนงบประมาณได้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตเท่านั้น ซึ่งการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุนั้นสอดคล้องกับ แผนพัฒนาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ด้านสิทธิของผู้สูงอายุ ในการได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชนโรงเรียนผู้สูงอายุได้ส่งเสริมให้นักเรียนผู้สูงอายุร่วมกิจกรรมกับชุมชนทั้งทางศาสนาและงานประเพณีในชุมชน การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลได้จัดให้ใช้อาคารเรียนที่มีทางลาดเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักเรียนผู้สูงอายุ

บทบาทในอนาคตจากการศึกษาพบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล คณะกรรมการสนใจพัฒนาให้เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาตนเองให้แก่ผู้สนใจทั้งภายในตำบลและภายนอกตำบลบวค้าง การร่วมพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีอัตลักษณ์ชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

2. เพื่อศึกษาพัฒนาการการเสริมสร้างพลังอำนาจในการสร้างหลักสูตรการพัฒนาสุขภาพโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล หมู่ที่ 4 ตำบลบวค้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

การเสริมสร้างพลังอำนาจโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลพบว่า การพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมการสร้างแรงจูงใจและความมั่นใจทำให้คณะกรรมการ ครูพี่เลี้ยงซึ่งเป็นบุคลากรในโรงเรียนผู้สูงอายุรู้สึกยินดีเสียสละและช่วยเหลือโรงเรียนอย่างเต็มที่โดยมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายในตำบลบวค้าง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสุขภาพที่ดีขึ้นของนักเรียนผู้สูงอายุ ด้วยการฝึกอบรมให้เกิดความรู้เกิดความชำนาญ ในเรื่องที่จะทำ มีการฝึกปฏิบัติให้มีประสบการณ์สู่การถ่ายทอด การสร้างโอกาสการเรียนรู้ของกรรมการด้วยการศึกษาดูงาน ทำให้คณะกรรมการมีความมั่นใจมีพลังที่อยากพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุให้ดีขึ้นและพัฒนาตนเองตนเองให้สามารถถ่ายทอดแก่ผู้อื่นได้ เป็นการพัฒนาศักยภาพในระดับบุคคล การสร้างแรงจูงใจและความมั่นใจคณะกรรมการและครูพี่เลี้ยงต้องมาเรียนรู้กับวิทยากรก่อนให้เกิดความชำนาญก่อนการจัดกิจกรรมในห้องเรียนมีวิทยากรมาจากภายนอกโดยให้กรรมการสามารถช่วยวิทยากรในการดูแล ให้คำแนะนำแก่เพื่อนนักเรียนผู้สูงอายุขณะฝึกปฏิบัติในห้องเรียนได้อย่างทั่วถึง

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมพบว่า คณะกรรมการ ครูพี่เลี้ยงมีส่วนร่วมคิดวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติร่วมสรุปผล และร่วมติดตามประเมินผล ทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความทุ่มเท เสียสละในการทำงานอย่างจริงจัง ช่วยพัฒนาการเรียนรู้และสติปัญญาการคิดเนื้อหาหลักสูตร การอบรมฝึกปฏิบัติด้านอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การคิดเรื่องการอบรมที่สนใจ มีการวางแผนร่วมกันจากกระบวนการมีส่วนร่วมช่วยให้สังคมของโรงเรียนผู้สูงอายุและนักเรียนผู้สูงอายุ มีความสนิทแน่นแฟ้นขึ้น ผู้เรียนมีความสุขที่ได้มาเรียน ความสัมพันธ์ของโรงเรียนผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดีขึ้นจากการจัดทำแผนงานร่วมกัน โดยมีครูพี่เลี้ยงเป็นกลไกสนับสนุน เชื่อมประสานการทำงานและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกันอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้

3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการเสริมสร้างพลังอำนาจต่อโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล

กรรมการ ได้พัฒนาศักยภาพสามารถให้คำแนะนำและเสริมพลังให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการให้เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้มีความมั่นใจในตนเองสามารถไกล่เกลี่ยทำความเข้าใจคลี่คลายปัญหาได้

ครูพี่เลี้ยงสามารถช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันด้วยการประสานงานระหว่างเจ้าอาวาส(ท่านครูใหญ่) กรรมการ ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องร่วมจัดกิจกรรม โดยนำกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องการมาแยกย่อยให้สอดคล้องครอบคลุม

สุขภาวะทั้ง 4 มิติ (ร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา/การเรียนรู้)

นักเรียนผู้สูงอายุ แบ่งเป็นผู้เรียนเก่าที่เคยผ่านการเรียนมาแล้ว และผู้เรียนใหม่ที่เพิ่งเข้ามาเรียน ทั้งผู้เรียนเก่าและผู้เรียนใหม่มีศักยภาพที่ต่างกัน ผู้เรียนเก่าได้รับการฝึกฝนให้มีทัศนคติเชิงบวกการคิดเป็นขั้นเป็นตอน มีการฝึกพูดคุยกี่ถ้อยทอดความรู้อย่างเป็นระบบและมีมารยาท ในขณะที่ผู้เรียนที่เข้ามาใหม่ก็มีความตื่นตัวในการที่จะเรียนรู้ ซึ่งทำให้กระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ให้สนุกสนานอยู่เสมอไม่น่าเบื่อ ควรมีการสังเกตพฤติกรรม พัฒนาการเรียนรู้เป็นรายบุคคล เพื่อพัฒนามาเป็นครูพี่เลี้ยงในอนาคตต่อไป จะทำให้โรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลยังคงปณิธานการดำเนินงานตั้งแต่แรกเริ่มตลอดไป

ภาคีเครือข่ายในตำบลได้ร่วมวางแผนงานการทำงานหลักสูตรทำให้เข้าใจกระบวนการทำงานเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนผู้สูงอายุโดยมีการสื่อสารระหว่างหน่วยงานเพื่อบูรณาการการทำงาน และเข้าใจในเนื้อหาบริบทของชุมชน ความละเอียดอ่อนของวัฒนธรรมชุมชนทั้งรูปธรรมและนามธรรม การบริหารจัดการภายในของโรงเรียน ทำให้สามารถวางแผนงานที่จะร่วมทำกิจกรรมกับครูพี่เลี้ยงโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลได้ล่วงหน้าอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การเสริมสร้างพลังอำนาจของโรงเรียนผู้สูงอายุด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆได้สร้างโอกาสของการเรียนรู้ พัฒนาคณะกรรมการให้มีภาวะผู้นำ การจัดการองค์ความรู้และประสบการณ์ช่วยปรับแนวคิดอุดมการณ์ในการทำงาน การบริหารจัดการทรัพยากร (งบประมาณและอุปกรณ์อื่นๆ) และการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการพัฒนาให้คณะกรรมการรู้สึกว่ามีคุณค่าเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อตนเองจนสามารถแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการกำหนดเนื้อหาหลักสูตรของโรงเรียนให้แก่ปัญหาสุขภาวะของนักเรียนผู้สูงอายุทั้ง 4 มิติ(ร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา/การเรียนรู้) สอดคล้องกับงานวิจัยของรังสิมา เดชกำแหง (2561) กระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุและสื่อกิจกรรมการเรียนรู้ กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ที่พบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจในกลุ่มผู้สูงอายุช่วยผลักดันให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าชีวิต มีความมั่นใจในการตัดสินใจ ร่วมระดมความคิดเห็น ทำให้เกิดหลักสูตรส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตพัฒนาทักษะของผู้สูงอายุ ในมิติสุขภาพองค์รวม 4 มิติ

การทำงานร่วมกันของท่านครูใหญ่กับคณะกรรมการ ครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลเน้นการมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่ร่วมคิด,ร่วมวางแผน,ร่วมตัดสินใจ,ร่วมปฏิบัติ,ร่วมสรุป/ติดตามประเมินผลจึงทำให้เข้าใจปัญหาและอุปสรรคที่มีเป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง ส่งผลต่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่โรงเรียนผู้สูงอายุไปพร้อมๆกันทั้งนี้เพราะการร่วมพัฒนาหลักสูตรของเครือข่ายในตำบลทำให้สามารถบริหารจัดการความรู้ทุนชุมชน รวมถึงงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายได้อย่างคุ้มค่าเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนผู้สูงอายุซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรครา ธรรมมาธิกุล (2558) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการเสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชนพบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจทำให้มีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ สามารถคิด วิเคราะห์ ถอดบทเรียนได้ด้วยตนเอง ได้ฝึกกระบวนการคิดบนพื้นฐานองค์ความรู้ของท้องถิ่น มีการจัดการความรู้ การทำงานเพื่อส่วนรวม แบบมีส่วนร่วมทั้งการวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆเป็นเครือข่ายความร่วมมือ ด้านวิชาการ กับหน่วยงานในพื้นที่

การมีส่วนร่วมวางแผนกิจกรรม พัฒนาหลักสูตรของภาคีเครือข่ายในตำบลทำให้เข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่โรงเรียนผู้สูงอายุตั้งไว้สามารถวางแผนงานให้สอดคล้องกับภาระงานของหน่วยงาน ด้านเนื้อหา การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมและวิทยากรให้ความรู้และมีเครือข่ายภายนอกสนใจเข้าร่วมให้ความรู้

หลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลมุ่งเน้นเรื่องสุขภาวะดีทั้ง 4 มิติ (ร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา/การเรียนรู้) การพัฒนาหลักสูตรด้วยการเก็บข้อมูลกิจกรรมที่นักเรียนผู้สูงอายุความต้องการเรียน ข้อมูลสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อกำหนดทิศทางการจัดการเรียนรู้ชัดเจนให้สามารถพัฒนาสุขภาวะของนักเรียนผู้สูงอายุ ทั้งนี้เป็นเพราะสุขภาวะทุกมิติมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ได้กำหนดเนื้อหาของหลักสูตร 5 ด้านประกอบด้วย 1) ด้านวิชาการ 2) ด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม 3) ด้านส่งเสริมอาชีพ 4) ด้านสุขภาพและนันทนาการ 5) ด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างประสบการณ์เรียนรู้ใหม่และสร้างความรู้ร่วมกัน ด้วยกระบวนการกลุ่ม ช่วยเหลือกันให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจทำให้ความรู้ด้านวิชาการเป็นการเสริมทักษะและวิธีการที่นักเรียนผู้สูงอายุขาดไปเนื่องจากนักเรียนผู้สูงอายุเป็นผู้มีความรู้อยู่บ้างแล้วสอดคล้องกับงานวิจัยของมงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์ และเสาวนีย์ ไชยกุล (2560) ที่ได้ศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุ : หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่พบว่า รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตรเป็นไปตามบริบทของโรงเรียนผู้สูงอายุนั้นๆ จัดการเรียนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีการสอน 6 แบบคือ 1) เน้นตัวผู้เรียน 2) เน้นความรู้ความสามารถ 3) เน้นประสบการณ์ 4) เน้นทักษะกระบวนการ 5) เน้นการบูรณาการและ 6) เน้นการเรียนรู้แบบไม่มีครูโดยจัดกระบวนการแบบกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจและการเรียนรู้แบบสรรค์สร้างความรู้ซึ่งหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นไปตามหลักศาสนาพุทธแนวภavana 4 ได้แก่ 1) กายภาวนา : การพัฒนากายเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน 2) จิตภาวนา : การพัฒนาจิตใจให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจนำตนเองสู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจ 3) สิลภาวนา : การพัฒนาสังคมกระบวนการแบบกลุ่มการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาทางสังคมและ 4) ปัญญาภาวนา : การพัฒนาปัญญาเพื่อให้ถ่ายทอดได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอต่อรัฐบาล กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ควรมีการส่งเสริมให้โรงเรียนผู้สูงอายุพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ให้สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมเนื่องจากผู้สูงอายุนั้นเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิต ผ่านโลกมามาก และมีงบประมาณสนับสนุนในกรณีที่บางชุมชนอาจไม่พร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ อย่างเช่น วัดป่าตาล 2) นโยบายเกี่ยวกับ หลักสูตรการเรียนรู้ตามบริบทชุมชน ควรมีวัตถุประสงค์ที่มีความชัดเจนเพื่อหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมจัดกิจกรรมได้รับทราบและเห็นความสำคัญต่อหลักสูตรที่โรงเรียนผู้สูงอายุ กำหนด ตามบริบทชุมชน 3) ควรพัฒนาแอปพลิเคชันหรือระบบให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ให้ทันโลกทันสมัย ซึ่งผู้สูงอายุมีศักยภาพเรียนรู้ได้ 4) นโยบายรัฐควรกำหนดบทบาทหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจนในการช่วยหนุนเสริมชุมชนให้ขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุโดยชุมชนตามบริบทนั้นๆ อย่างกรณี โรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาล มีการบริหารจัดการด้วยกรรมการและจิตอาสาเป็นแกนหลักหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหนุนเสริม แต่บางพื้นที่องค์กรของรัฐเป็นแกนหลักประชาชนจิตอาสาหนุนเสริม 5) ควรกำหนดให้มีการจ่ายค่าตอบแทนแก่ครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนผู้สูงอายุที่ได้ขึ้นทะเบียนกับกรมกิจการผู้สูงอายุและกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ 6) ควรมีกองทุนสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพแก่โรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ดังนี้ 1) โรงเรียนผู้สูงอายุต้องกำหนดเป้าหมาย ของผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของผู้เรียนที่มีความโดดเด่นและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนครอบคลุมทั้ง 4 มิติเพื่อพัฒนาเป็นครูพี่เลี้ยงในปีต่อไป 2) โรงเรียนผู้สูงอายุควรติดตามประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเพื่อการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร 3) ควรพัฒนารูปแบบการทำงานของหน่วยงานแต่ละภาคส่วนกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนและร่วมพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุอย่าง

มีส่วนร่วม โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างโปร่งใส 4) ควรกำหนดแผนการพัฒนาและงบประมาณสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุไว้ในเทศบัญญัติของท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะ เชิงงานวิจัย/วิชาการ

จากการศึกษาวิจัยโรงเรียนผู้สูงอายุวัดป่าตาลครั้งนี้ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุ ดังนี้ 1) การศึกษาอิทธิพลของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องต่อโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) การศึกษาบริบทชุมชนมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอย่างไร 3) การศึกษาคุณสมบัติของครูพี่เลี้ยงจิตอาสาในโรงเรียนผู้สูงอายุ 4) วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณและการบริหารจัดการภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. **คู่มือสิทธิผู้สูงอายุ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546**. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.dop.go.th/th/laws/2/10/787>.
- _____. **มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่องสังคมผู้สูงอายุ**. สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.dop.go.th/th/laws/1/35>.
- _____. **มติสมัชชาผู้สูงอายุ ระดับชาติ ปี2564 สังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน**. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2566, จาก <https://www.dop.go.th/th/laws/1/35840>.
- _____. **แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ.2566-2580)**. สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.dop.go.th/th/laws/1/28/843>.
- _____. **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2552**. สืบค้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2556, จาก <https://www.dop.go.th>.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2566). **คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2565, จาก <https://www.google.com>.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). **รวมกฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแก้ไขเพิ่มเติม และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง**. ค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2566, จาก <https://www.moe.go.th>.
- คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **ศูนย์รวมกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ**. ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.law.chula.ac.th>
- จักรแก้ว นามเมือง. (2560). **โรงเรียนผู้สูงอายุ: ต้นแบบการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุ**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา. MCU RS6107600070 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์.(2527).**การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). **การมีส่วนร่วม : หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง**.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- มงคลกิตติ์ โวหารเสาวภาคย์และคณะ.(2561) **โรงเรียนผู้สูงอายุ : องค์ประกอบ รูปแบบ การพัฒนาหลักสูตรและ กิจกรรมเพิ่มสุขภาวะผู้สูงอายุ**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา. MCU RS610761174 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รังสิมา เดชกำแหง. (2561). กระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุและสื่อกิจกรรมการเรียนรู้ กรณีศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว. ศิลปะชนบทศึกษาเพื่อการ พัฒนา วิทยาลัยพัฒนาศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วชิรวัชร งามละม่อม.(2559).ทฤษฎีการมีส่วนร่วม. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2565, จาก[https://learningof public.blogspot.com](https://learningofpublic.blogspot.com).
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). (2550). พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550. พิมพ์ครั้งที่ 2, นนทบุรี : สหพัฒนไพศาล.
- อศิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อิศราภรณ์ ชมชื่น.(2556). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับสร้างเสริมพลังทางสังคม (Social Empowerment)ของ ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการ พัฒนาสังคมคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ความสัมพันธ์และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน
ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอสรีษัณาลัย จังหวัดสุโขทัย

The Relationship and Adaptation of Grocery Stores with Consumers at Hat Siao
Sub-District, Si Satchanalai District, Sukhothai Province

ชูชาติ อุทัยชิต
เดชรัตน์ สุขกำเนิด

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอสรีษัณาลัย จังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ และการปรับตัวของผู้ประกอบการร้านขายของชำกับผู้บริโภค 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา และการปรับตัวของผู้ประกอบการร้านขายของชำ และศึกษาความต้องการของผู้บริโภค 3) เพื่อศึกษาแนวทางที่สร้างความสัมพันธ์ และเครื่องมือการปรับตัวของผู้ประกอบการร้านขายของชำกับผู้บริโภค โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การปฏิบัติภาคสนามอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คนเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า

ก่อนทำการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างยังไม่เคยเห็นความสัมพันธ์และการปรับตัว ว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตปัจจุบันอย่างไร ในขณะที่มีร้านสะดวกซื้อจากกลุ่มนายทุนภายนอกเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ซึ่งภายหลังจากการดำเนินการศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ ทำให้กลุ่มตัวอย่างได้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน พร้อมทั้งมีแนวทางที่จะสร้างความสัมพันธ์ และเครื่องมือการปรับตัว ของร้านขายของชำกับผู้บริโภคให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่นการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าในชุมชนในหลากหลายรูปแบบ การรวมกลุ่มผู้ประกอบการร้านขายของชำในชุมชน เพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการต่างๆ ภูมิศาสตร์ของการดำเนินกิจการในชุมชน พัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการและเรียนรู้การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ให้มากยิ่งขึ้นรวมทั้งการบริหารจัดการสินค้าที่มีจุดเด่นของแต่ละชุมชนให้มีมาตรฐานและเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งร้านสะดวกซื้อไม่มีจำหน่าย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกิจการของร้านขายของชำในชุมชน มีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินกิจการอยู่ได้ ท่ามกลางสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์, การปรับตัว, ร้านขายของชำ, ผู้บริโภคในชุมชน, ตำบลหาดเลี้ยว

Abstract

The research, studied on the relationship between grocery stores entrepreneurs and consumers, and their adaptations in the community of Hat Siao Sub-district, SiSatchanalai District, Sukhothai Province, has the following objectives: 1) To study the relationship and adaptation of grocery store entrepreneurs and consumers 2) To study the development and adaptation guidelines of grocery store entrepreneurs related to the demands of consumers 3) To study the guidelines for developing relationships and adaptation tools of grocery store entrepreneurs according to consumer demand using qualitative research methods and participatory action research. There were key informants totaling of 30 people for Data collecting based on interviews, observations, and focus group discussions. The content of the data was analyzed according to the collected data. The results of the study found that:

Before conducting the research to collect data, the sample group did not fully recognize the importance of relationships and adaptation and how they impact current changes. While there is an increasing presence of convenience stores operated by external investors entering the community. However, after the data collection process, the sample gained knowledge, understanding, and appreciation for the importance of the relationship and adaptation of grocery stores with consumers in the community such as creating relationships with community customers in various forms, forming groups among grocery store operators in the community to receive information from various government agencies, understanding the direction of business operations in the community, enhancing the capabilities of operators, and learning to incorporate technology more effectively. Additionally, managing products with unique characteristics of each community to establish standards and uniqueness that convenience stores do not offer. This aims to strengthen local grocery stores, helping them sustain their businesses in changing circumstances.

Keywords : Relationships, Adaptation, Grocery Store, Consumers in the Community, Hat Siao Sub-District,

บทนำ

ร้านขายของชำในชุมชน เป็นหนึ่งประเภทธุรกิจค้าปลีกในประเทศไทย เป็นผู้ประกอบการรายเดียวที่กระจายอยู่ในทุกๆ ชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งเกิดจากการนำสินค้าที่ซื้อในจำนวนมาก มาแบ่งขายปลีกต่อหน่วย เป็นกิจการเล็กน้อยในครัวเรือนที่เป็นธุรกิจรายเดียว ที่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างฐานเศรษฐกิจในชุมชน ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจในอดีตยังไม่ดีเท่าที่ควรนัก แต่การตัดสินใจเปิดร้านขายของชำในชุมชน อาจมิได้หวังกำไรจากยอดขายเท่าไรนัก เพียงแต่อาจเป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ไม่มากนักน้อยหรือใช้เป็นพื้นที่พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นสร้างความสัมพันธ์ในแต่ละชุมชน จึงอาจกล่าวได้ว่า ร้านขายของชำคือส่วนหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์ สร้างเศรษฐกิจที่มีความสำคัญมาแต่ยาวนาน

ในปัจจุบันร้านค้าปลีก (ร้านขายของชำ) มีการปรับตัวต่อมากขึ้น เนื่องจากมีร้านค้าที่มาจากแหล่งทุนภายนอก (สะดวกซื้อ, เฟรนชายส์ ที่เข้ามาในชุมชนมากยิ่งขึ้น จนทำให้ผู้ประกอบการในชุมชนมีช่องทางในการใช้จ่าย ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก รูปแบบการบริหารจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก ราคา ฯลฯ) ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการปรับตัวและความสัมพันธ์ระหว่างร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน ถึงแม้ว่าจะมีการเข้ามาของร้านสะดวกซื้อ ซึ่งทำให้เข้าถึงคนได้ง่ายและภาพลักษณ์สวยงามกว่า แต่ก็ยังมีร้านขายของชำที่ยังพอสามารถยืนหยัดได้อย่างแข็งแกร่ง แม้จะอ่อนกำลังลงก็ตามจากข้อมูลของกองส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ระบุว่าภาคธุรกิจค้าส่ง-ค้าปลีกคิดเป็น 16.49% ของอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจ (จีดีพี) ไทย รวมมูลค่าทางเศรษฐกิจ 2.6 ล้านล้านบาท โดยกลุ่มใหญ่ภาคธุรกิจค้าส่ง-ค้าปลีก คือกลุ่มค้าส่ง-ค้าปลีกท้องถิ่นระดับจังหวัด และกลุ่มร้านค้าปลีกขนาดเล็กอย่าง “ร้านขายของชำ” ล่าสุดมีจำนวนกว่า 500,000 ร้านค้าทั่วประเทศ และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจกว่า 1 ล้านล้านบาท (บรรณาธิการข่าวสดออนไลน์, 2562)

ย้อนกลับมาดูข้อมูล ปี พ.ศ.2560 ของ Nielsen Thailand ที่รายงานไว้ว่า จำนวนร้านโชห่วยในไทยช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีตัวเลขผู้ประกอบการเปิดร้านใหม่ มากกว่าปิดร้าน และจำนวนร้านขายของชำจึงเพิ่มมากขึ้นจาก 300,000 ร้านค้า มาเป็น 400,000 ร้านค้าหรืออาจจะมากกว่านี้อีก (ข้อมูลสิ้นปี พ.ศ.2560) (ทีมการตลาด, 2563)

สถิติเหล่านี้ทำให้เราเห็นว่าร้านค้าส่งค้าปลีกที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทยมายาวนานก็ยังคงมีความสำคัญ แม้จะต้องเจอการแข่งขันที่สูงและมีอุปสรรครอบด้าน โดยก็ยังคง “เสน่ห์” ของร้านค้าชุมชน อย่างเวลาพอกเงินมาไม่พอก็รีบออกไปก่อนได้ หรือขอเปลี่ยนสินค้าหากซื้อผิด รวมถึงการถามสารทุกข์สุกดิบระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย ซึ่งอาจไม่ได้เห็นในร้านสะดวกซื้อหรือห้างสรรพสินค้าต่างๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าธุรกิจร้านขายของชำยังคงมีผู้เล่นรายใหม่เข้ามาในตลาด แต่ผู้เล่นเดิม ก็ทยอยปิดตัวลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของธุรกิจ ก็จำเป็นต้องปรับตัวให้ก้าวทันโลก รวมไปถึงหาจุดเด่นและจุดด้อยของ “ร้านขายของชำ” เพื่อนำไปสู่การถอดบทเรียนการแก้ปัญหาและการช่วยเหลือที่ตรงจุด ซึ่งร้านขายของชำจะมีการปรับตัวอย่างไร และสร้างความสัมพันธ์ เพื่อการปรับตัว ระหว่างร้านขายของชำ กับผู้บริโภคในชุมชน เป็นอย่างไรการแข่งขันระหว่างร้านขายของชำ ร้านสะดวกซื้อ ธุรกิจเฟรนชายส์ ก็คงต้องแข่งขันกันให้บริการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งชุมชนในตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยพวน ที่ต้องลงลึกในการค้นหาความเป็นมา ถึงวิถีชีวิต จากอดีตมาสู่ปัจจุบันในแต่ละช่วงยุคสมัย และการประกอบอาชีพวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนทัศนคติของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี จากรุ่นก่อนสู่รุ่นใหม่ ในการบริโภคตามกระแสมากนักน้อยเพียงใด

เนื่องจากผู้วิจัย ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มาเป็นเวลามากกว่า 20 ปี และมีการทำธุรกิจค้าส่งสินค้าให้กับร้านขายของชำในพื้นที่ดังกล่าวด้วย ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ที่มี

ร้านสะดวกซื้อของแหล่งทุนจากภายนอกเข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่นี้ เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และผู้บริโภคหันไปใช้บริการกับร้านสะดวกซื้อเหล่านั้นมากขึ้น แต่ร้านขายของชำในพื้นที่ที่เคยตั้งอยู่ ก็ยังมีการขายของชำเช่นเดิม บางร้านอาจมีปัญหาบ้าง แต่บางร้านก็มีการพัฒนาร้านที่ใหญ่ขึ้นบ้าง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการดำรงอยู่ของร้านขายของชำว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างไรบ้างในด้านความสัมพันธ์และการปรับตัวระหว่างร้านขายของชำกับผู้บริโภคในพื้นที่ ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่ร้านขายของชำจะเป็นหนึ่งในการขับเคลื่อนสร้างเศรษฐกิจให้หมุนเวียนอยู่ในชุมชน

ลักษณะทางภูมิประเทศของ ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ชุมชนจะอาศัยอยู่ระหว่างแม่น้ำยมทั้งสองฝั่ง ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านกายภาพ และเศรษฐกิจ ที่มีความแตกต่างกัน โดยฝั่งหาดเสี้ยวตะวันออกจะดูเป็นย่านการค้า มากกว่าฝั่งหาดเสี้ยวตะวันตก ที่ยังมีความเป็นชุมชนเดิมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาด้านการค้าขายความสัมพันธ์ การปรับตัว และการบริหารจัดการตลอดจนการค้นหาคำความสัมพันธ์ ของชุมชนในแต่ละช่วงยุคสมัย ผ่านร้านขายของชำ และพร้อมที่จะเปิดใจสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้บริโภคในชุมชน และร้านขายของชำให้กลับคืนมา โดยจะมีเครื่องมืออะไรที่สามารถพัฒนาความสัมพันธ์ ไปพร้อมกับการปรับตัวให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้ที่อยู่อาศัย และเป็นผู้ใช้บริการร้านขายของชำในพื้นที่ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จึงสนใจพัฒนาร้านขายของชำและผู้บริโภคในตำบลหาดเสี้ยว ได้ร่วมกันพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์และเกื้อกูลกัน ตลอดจนมีความมั่นใจ และสามารถดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตที่ปรารถนาของแต่ละฝ่าย และใช้บริการร้านขายของชำที่มีการปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ของการบริโภค ตลอดจนร่วมเห็นความสำคัญทั้งร้านขายของชำกับผู้บริโภคที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชนตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและการปรับตัวร้านขายของชำ และศึกษาความต้องการของผู้บริโภคในชุมชนตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อศึกษาแนวทางที่สร้างความสัมพันธ์ และเครื่องมือการปรับตัวร้านขายของชำ กับผู้บริโภคในชุมชนตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ขอบเขตงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยได้แก่ ผู้ประกอบการร้านขายของชำในพื้นที่ชุมชน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 2.1. ศึกษาด้านความสัมพันธ์ของร้านขายของชำกับผู้บริโภค
- 2.2. ศึกษาด้านการปรับตัวของร้านขายของชำ
- 2.3. ศึกษาด้านการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภค
- 2.4. ศึกษาวัฒนธรรมที่สร้างความสัมพันธ์และเครื่องมือการปรับตัวของร้านขายของชำ

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 ตัวอย่าง ประกอบด้วย

- 3.1. ผู้ประกอบการร้านขายของชำในพื้นที่ ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย 6 ร้าน จำนวน 6 คน
- 3.2. ผู้บริโภคในพื้นที่ ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย 20 คน
- 3.3. ร้านค้าส่ง 2 ร้าน จำนวน 2 คน
- 3.4. หน่วยงานราชการ จำนวน 2 คน

4. ขอบเขตระยะเวลา

เริ่มการวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2566 – มิถุนายน 2567

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การปฏิบัติภาคสนามอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) โดยยึดหลักแนวคิดความสัมพันธ์และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภค เพื่อใช้เป็นแนวทางและเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจการร้านขายของชำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยใช้ร้านขายของชำ, ผู้บริโภค, ร้านค้าส่ง, หน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้อง ในตำบลหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในการจัดเก็บข้อมูล เพื่อให้เห็นความสำคัญของความสัมพันธ์และการปรับตัวของร้านขายของชำในชุมชน

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research PAR) โดยวิธีการศึกษาและใช้เครื่องมือในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

2.1 การสอบถาม / สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อสอบถาม ผู้ประกอบการร้านขายของชำ กลุ่มผู้บริโภค ร้านค้าส่ง ประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.2 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ระหว่างผู้ประกอบการร้านขายของชำกับผู้บริโภค โดยการจดบันทึก ในขณะที่ทำการสังเกตการณ์

2.3 การสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับความสัมพันธ์และการปรับตัวของผู้ประกอบการร้านขายของชำ เพื่อร่วมกันพัฒนา หาแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์และการปรับตัวที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้บริโภค เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลให้กับร้านขายของชำเป็นแนวทางในการพัฒนาร่วมกันต่อไปในชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากการรวบรวมเอกสารต่างๆจากงานวิจัย เช่น แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ และการปรับตัว ผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ของกลุ่มตัวอย่าง ร้านขายของชำ ผู้บริโภค ร้านค้าส่ง และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้รับจากการสังเกตแบบ มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการสนทนากลุ่ม ร้านขายของชำ ผู้บริโภค ร้านค้าส่ง และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ และการปรับตัวร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชนตำบลหาดเสี้ยว อำเภอสรีษัณาลัย จังหวัดสุโขทัยได้ข้อค้นพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการร้านขายของชำ

ผู้ประกอบการร้านขายของชำ เป็นธุรกิจที่ส่วนใหญ่ทำต่อกันมาจากรอบครัว หรือ เป็นอาชีพในวัยเกษียณ หรือตั้งร้านค้าเพื่อกลับมาใช้ชีวิตอยู่บ้านดูแลพ่อแม่ มีสถานที่อยู่ในชุมชน ใช้สถานที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยมาเปิดร้าน ไม่มีค่าใช้จ่ายเรื่องสถานที่ผู้ประกอบการร้านขายของชำจึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลูกค้าและชุมชนแบบเครือญาติ และมีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชนบ้างอยู่แล้ว สินค้าบางอย่างที่นำมาจำหน่าย อาจเป็นสินค้าเฉพาะที่ชุมชนนั้นต้องการ หรือเป็นสินค้าที่ผลิตในชุมชน ซึ่งที่ร้านสะดวกซื้อจะไม่จำหน่าย ราคาสินค้าบางอย่างก็ต่อรองราคาได้บ้าง ราคาสินค้าที่นำมาจำหน่ายไม่แพงมากนัก เพราะร้านค้าไม่เน้นที่กำไรมาก แต่เป็นการจำหน่ายประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีวิตอยู่ในชุมชน การให้บริการผู้ประกอบการร้านขายของชำมักจะบริการหยิบสินค้าให้ด้วยตัวเอง และหากลูกค้าต้องการสินค้าอะไร ก็สามารถแจ้งและจัดหามาให้ได้ในภายหลัง บางร้านก็มีเครดิตให้กับลูกค้าที่รู้จักกันบ้าง เป็นการขายแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยช่วยเหลือกันในชุมชน การปรับตัวของร้านขายของชำหลังจากที่มีร้านสะดวกซื้อเข้ามา บางแห่งมีการปรับตัวด้านการตกแต่งร้านค้าให้หาสินค้าได้ง่ายขึ้น และพยายามหาสินค้าใหม่ๆเข้ามาเพิ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าในชุมชนในราคาที่แตกต่างกันมาก ตามสภาพของเงินลงทุนที่จำกัด

2. กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภค

การใช้บริการร้านขายของชำในชุมชน เพราะเป็นร้านที่อยู่ใกล้บ้าน รู้จักกันในชุมชน มีความผูกพันกันตั้งแต่เด็ก โดยบางรายก็มีความสัมพันธ์ รู้จักกัน ตั้งแต่พ่อแม่มาก่อน จึงเกิดความไว้วางใจ ให้เครดิตกันได้ และเป็นลูกค้าประจำ ที่เจ้าของร้านขายของชำจะจดจำได้ว่าเคยซื้อสินค้าอะไร และสามารถหาสินค้าเฉพาะอย่างมาขายให้ได้ตามที่ต้องการอาจมีการแบ่งขายแบบย่อยที่ไม่ต้องใช้เงินจำนวนมากในการซื้อซึ่งร้านสะดวกซื้อไม่มีบริการนี้ การบริการเป็นกันเอง บางร้านมีสถานที่ให้นั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในชุมชน ราคาบางอย่างอาจจะแพงกว่าร้านสะดวกซื้อ แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหากับลูกค้า เพราะใกล้บ้านประหยัดเวลา แต่เมื่อมีร้านสะดวกซื้อเข้ามาในชุมชน ผู้บริโภคมีทางเลือกเพิ่มขึ้น และได้รับความสะดวกสบาย มีการจำหน่ายตลอด 24 ชั่วโมง ก็หันไปใช้บริการร้านสะดวกซื้อเพิ่มขึ้น เนื่องจากร้านขายของชำมีเวลาเปิดปิดที่จำกัด ไม่ตลอดเวลา แต่สินค้าบางอย่าง ก็ยังมาอุดหนุนที่ร้านขายของชำเช่นเดิม

สรุปผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาความสัมพันธ์และการปรับตัวของร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน ยังคงมีความสัมพันธ์เช่นเดิมตามสถานการณ์และโอกาส ที่เอื้ออำนวย ด้วยสถานที่ที่อยู่ในชุมชนใกล้บ้านและมีความผูกพันกันมานาน มีการร่วมกิจกรรม ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีการบริการที่เป็นกันเอง แต่เมื่อมีร้านสะดวกซื้อเข้ามาในชุมชนมากขึ้นร้านขายของชำก็มีการปรับตัวบ้างเพื่อให้ลูกค้าในชุมชนเข้ามาใช้บริการเช่นเดิม แต่อาจจะยังไม่มากพอเนื่องด้วยเงินทุนที่จำกัด และการบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบแบบบริษัทใหญ่ และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ของความสัมพันธ์มาช่วยในการปรับตัวของร้านขายของชำให้มากพอ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและการปรับตัวร้านขายของชำและศึกษาความต้องการของผู้บริโภคในชุมชน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอสรีษัณาลัย จังหวัดสุโขทัยได้ข้อค้นพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการร้านขายของชำ

แนวทางในการพัฒนาและการปรับตัวของร้านขายของชำ และศึกษาความต้องการของผู้บริโภค เริ่มต้นที่ การบริหารจัดการร้านขายของชำของตนเอง จะต้องมีการบริหารจัดการเรื่องการตกแต่งร้านค้าให้มีความสะอาดและความสวยงาม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และจัดการสินค้าที่นำมาจำหน่ายให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค มีการตรวจสอบวันหมดอายุของสินค้า และตรวจสอบคุณภาพของสินค้าที่นำมาจำหน่ายให้มีมาตรฐาน มีการนำสิน

ค้าใหม่ๆเข้ามาเพิ่มเติมให้มากขึ้น โดยการหาแหล่งจำหน่ายสินค้าราคาส่งที่ถูกลง เพื่อจะได้นำมาจำหน่ายในราคาที่ไม่แพงได้ และอาจมีแนวทางในการรวมกลุ่มผู้ประกอบการร้านขายของชำด้วยกันเอง เพื่อพูดคุยเรื่องของราคาของสินค้าที่นำมาจำหน่าย เพื่อไม่ให้เกิดการตัดราคากันเอง

2. กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภค

แนวทางในการพัฒนาและการปรับตัวของร้านขายของชำ ในมุมมองของผู้บริโภคในเรื่องของการจัดร้านขายของชำควรให้มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และกรณีที่มีสินค้าเฉพาะในชุมชน หรือ สินค้าที่ผลิตในชุมชนจำหน่าย ควรจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลกับลูกค้าให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพราะเป็นข้อได้เปรียบกว่าร้านสะดวกซื้อ ควรจัดการร้านค้าให้สะอาด จัดสินค้าให้เป็นระเบียบ หากมีที่นั่งพักคอยหรือนั่งสนทนา ก็จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของร้านขายของชำกับผู้บริโภคมากขึ้น และควรมีการกำหนดเวลาเปิดให้บริการให้ชัดเจน มีเบอร์โทรศัพท์ไว้ติดต่อกรณีที่ต้องการสินค้าด่วน และอาจเพิ่มบริการส่งถึงบ้าน เพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภคได้ซื้อของง่ายขึ้น

3. กลุ่มตัวอย่างร้านค้าส่ง

แนวทางในการพัฒนาและการปรับตัวของร้านขายของชำ ในมุมมองของร้านค้าส่งเนื่องจากร้านขายของชำ มีเงินลงทุนหมุนเวียนที่จำกัด อาจจะลงทุนซื้อสินค้าไว้เพื่อขายได้ในจำนวนที่ไม่มาก จึงควรจัดทำข้อมูลการสั่งซื้อในแต่ละครั้งให้เหมาะสมกับการจำหน่ายสินค้าให้กับผู้บริโภค โดยร้านค้าส่งอาจมีการนำเสนอสินค้าใหม่ๆให้กับร้านขายของชำเพิ่มเติม และร้านขายของชำควรมีข้อมูลความต้องการสินค้าของผู้บริโภคในชุมชนนั้นๆ เพื่อร้านค้าส่งจะได้จัดหาสินค้านั้นๆให้ตรงกับความต้องการของร้านขายของชำ ในราคาที่สามารถแข่งขันได้

4. กลุ่มตัวอย่างส่วนราชการ

แนวทางในการพัฒนาและการปรับตัวของร้านขายของชำ ในมุมมองของหน่วยงานราชการควรมีการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายของร้านขายของชำในชุมชน และเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ อาทิ หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรม ฯลฯ หรือระหว่างชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาร้านขายของชำให้มีมาตรฐาน และรับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องมีการศึกษานำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการร้านขายของชำ มีการประชาสัมพันธ์ สื่อสารในระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภค เข้ามาใช้บริการมากขึ้น การคัดเลือกสินค้ามาจำหน่ายควรเป็นสินค้าที่มีมาตรฐาน และมีสินค้าเฉพาะที่ชุมชนอื่นไม่มี เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละร้านค้า และควรเพิ่มบริการส่งสินค้าถึงบ้าน เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มากขึ้น

สรุปผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาและการปรับตัว ของร้านขายของชำ และศึกษาความต้องการของผู้บริโภค ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย สามารถสรุปผลได้ดังนี้ร้านขายของชำควรมีมาตรฐานในการบริหารจัดการ และมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เพื่อให้เป็นจุดแข็งของร้านขายของชำ และมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อให้มีระบบมากขึ้น แต่ยังคงสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริโภคในชุมชนเช่นเดิม และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับร้านขายของชำด้วยการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายร้านขายของชำ ในชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางที่สร้างความสัมพันธ์ และเครื่องมือการปรับตัวของร้านขายของชำกับผู้บริโภคในชุมชน ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย ได้ข้อค้นพบว่า

1. การสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างร้านขายของชำกับผู้บริโภค นอกจากการที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้บริโภคในชุมชนแล้ว และมีการร่วมกิจกรรมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอแล้ว ควรมีการเก็บข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคในเชิงลึกให้มากขึ้น เพื่อยกระดับความสัมพันธ์ที่มีต่อลูกค้าให้มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการบริการที่ดีขึ้น และเป็นแรงจูงใจในการเข้ามาใช้บริการร้านขายของชำให้มากขึ้น

2. การมีสถานที่ให้ได้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนกันระหว่าง ผู้ประกอบการร้านขายของชำ กับผู้บริโภค หรือระหว่างผู้บริโภคด้วยกันเอง จะทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน เกิดการยอมรับ และช่วยกันสนับสนุนร้านขายของชำในชุมชนมากขึ้น

3. ร้านขายของชำตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์จากฐานฐานที่ ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ร้านขายของชำที่จำหน่ายสินค้าเท่านั้น แต่ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในชุมชน จึงยังต้องรักษาความสัมพันธ์จากฐานฐานของชุมชนไว้ เพื่อให้ชุมชนและร้านขายของชำ ยังคงอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

4. การปรับตัวโดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดทำข้อมูลของลูกค้า และสินค้า เพื่อให้การบริหารจัดการให้บริการลูกค้าดีขึ้น เช่น การมีระบบสมาชิก การมีโปรโมชั่นสินค้า หรือ การประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลรายละเอียดสินค้าเฉพาะ หรือ สินค้าที่ผลิตในชุมชน มีระบบการคัดเลือกสินค้าที่ดีมีมาตรฐานเข้ามาจำหน่าย การหาสินค้าใหม่ๆ มาเพิ่มเติม เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค และสร้างแบรนด์ของร้านค้าให้มีเอกลักษณ์ เสาความเป็นมาของร้านค้าเพื่อให้เกิดความจดจำและช่วยสนับสนุนร้านในชุมชน

การอภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลนี้สะท้อนถึงบทบาทและมุมมองของทุกภาคส่วนที่มีความสำคัญในการปรับตัวของร้านขายของชำ ทั้งในแง่ของการรักษาความสัมพันธ์ในชุมชน การตอบสนองต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค และการสนับสนุนจากภาครัฐและผู้ค้าส่ง ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับร้านขายของชำในตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่าร้านขายของชำมีจุดแข็งและจุดอ่อนทั้งในด้านการจัดการภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของร้านเหล่านี้ จุดแข็งของร้านขายของชำในท้องถิ่นรวมถึงการจัดการสินค้าอย่างมีระเบียบ สต็อกสินค้าที่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า และการให้บริการด้วยความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อมั่นและสร้างฐานลูกค้าประจำได้ อย่างไรก็ตาม ร้านขายของชำบางแห่งยังเผชิญจุดอ่อนจากการขาดความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมผู้บริโภค และการจัดสินค้าที่ไม่เป็นระเบียบ ซึ่งอาจทำให้เสียลูกค้าให้แก่ร้านสะดวกซื้อหรือคู่แข่งอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของอนิวรรณ นุ่มลิ้มคิด(2561) พบว่า ผลกระทบทางตรงต่อเจ้าของกิจการร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิม ที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถรับมือกับปัญหานี้ได้ บางรายที่ต้องการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดก็ต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนเงินทุน มากไปกว่านั้น ด้วยทัศนคติ รสนิยม และพฤติกรรมของผู้บริโภคยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป กอปรกับการดำเนินกิจการโดยปราศจากกฎหมายในการคุ้มครอง ส่งผลให้จำนวนร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมในประเทศไทย มีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอด

ในมุมมองของปัจจัยภายนอก ร้านขายของชำมีความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคและการเข้ามาของร้านสะดวกซื้อขนาดใหญ่ รวมถึงแนวโน้มการซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ที่เพิ่มขึ้น ทำให้ร้านขายของชำต้องปรับตัวและสร้างจุดเด่นใหม่เพื่อรักษาฐานลูกค้า อย่างไรก็ตาม ร้านขายของชำยังคงมีความสำคัญต่อชุมชนในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงที่ง่าย สนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลูกค้า และสามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะในชุมชนได้

ในอีก 10-20 ปีข้างหน้า ร้านขายของชำมีโอกาสที่จะยังคงอยู่รอดได้หากสามารถปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการจัดการร้านค้า และการให้บริการที่ยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า อีกทั้งการเน้นการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่นและสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในชุมชนยังเป็นโอกาสที่ช่วยสร้างความแตกต่างและเพิ่มความน่าสนใจให้กับร้านขายของชำ ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการอยู่รอดของร้านขายของชำในอนาคตยังรวมถึงการปรับปรุงสินค้าและบริการเพื่อตอบโจทย์กลุ่มลูกค้าใหม่ ๆ การสร้างความสัมพันธ์

ที่ติดกับลูกค้าในชุมชน และการสร้างความสามารถในการจัดการสินค้ารวมถึงสต็อกสินค้าอย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม ร้านขายของชำที่ไม่สามารถปรับตัวได้อย่างทันเวลาอาจต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการแข่งขันที่สูงขึ้นและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมผู้บริโภคที่สนใจในความสะดวกสบายและช่องทางการซื้อที่รวดเร็วมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา ชีวมือ (2556) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อสินค้าในร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิม คือ ด้านการมีป้ายราคากากับ การตกแต่งร้าน ความสะดวกของร้าน การจัดวางสินค้าในร้านเป็นหมวดหมู่ และการบริการ

ด้านการค้าส่งที่เป็นระบบต่อร้านขายของชำ และการผลิตที่ไม่ได้เข้ากับร้านสะดวกซื้อยังมีผลต่อการคงอยู่กับร้านขายของชำอย่างแน่นอน โดยการค้าที่เป็นระบบส่งและการผลิตที่ไม่ตอบโจทย์ร้านสะดวกซื้อนั้น เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความคงอยู่ของร้านขายของชำในหลายแง่มุม ดังนี้

ความแตกต่างในระบบการค้าและการส่งสินค้า ร้านขายของชำขนาดเล็กมักไม่มีระบบสั่งซื้อที่เป็นระเบียบและรวดเร็วเท่ากับร้านสะดวกซื้อ ระบบจัดส่งสินค้าของร้านสะดวกซื้อ เช่น 7-Eleven หรือ Tesco Lotus Express มีความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงถึงกัน ซึ่งช่วยให้สินค้าถูกส่งตรงไปยังสาขาต่างๆ ได้ง่ายและรวดเร็ว ขณะที่ร้านขายของชำต้องสั่งสินค้าจากตัวแทนจำหน่ายหรือค้าส่งในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดต้นทุนสูงและบางครั้งมีสินค้าที่ล้าสมัยหรือไม่มี ความหลากหลายเท่ากับร้านสะดวกซื้อ

สินค้าเฉพาะกลุ่มและการเข้าถึงของผู้ผลิต ร้านขายของชำมักจะเน้นขายสินค้าพื้นฐานหรือสินค้าในท้องถิ่น ซึ่งบางอย่างอาจไม่ได้ถูกผลิตในเชิงอุตสาหกรรมและมีข้อจำกัดในการขนส่ง ดังนั้นผู้ผลิตในท้องถิ่นที่ไม่มีโอกาสเข้าสู่ร้านสะดวกซื้อสามารถกระจายสินค้าให้กับร้านขายของชำได้ ส่งผลให้ร้านขายของชำยังคงมีลูกค้ากลุ่มที่มองหาสินค้าท้องถิ่น

การผลิตที่ยืดหยุ่นและตอบโจทย์ลูกค้าเฉพาะกลุ่ม ร้านขายของชำสามารถตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของชุมชนได้ดีกว่า เช่น การส่งสินค้าตามฤดูกาล หรือสินค้าที่ถูกปรับให้เหมาะกับลูกค้าในพื้นที่ ร้านสะดวกซื้อจะมีข้อจำกัดในการปรับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ขาย เนื่องจากเป็นไปตามนโยบายกลางของเครือข่าย

ข้อได้เปรียบทางด้านราคาและปริมาณสั่งซื้อระบบค้าส่งมักให้สิทธิพิเศษทางราคาแก่ร้านค้าขนาดใหญ่ที่มีปริมาณการสั่งซื้อสูง ร้านขายของชำอาจไม่ได้รับส่วนลดหรือราคาโปรโมชั่นที่เทียบเท่ากับร้านสะดวกซื้อ แต่ผู้ประกอบการบางรายพยายามใช้กลยุทธ์เช่น การเน้นขายสินค้าท้องถิ่นหรือการขายสินค้าตามหน่วยย่อย ซึ่งช่วยดึงดูดกลุ่มลูกค้าที่เน้นราคาและปริมาณที่พอเหมาะ

การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ระบบค้าส่งที่เป็นระบบใหญ่และการผลิตสินค้าที่ไม่หลากหลายอาจไม่สามารถตอบสนองความสัมพันธ์เชิงสังคมได้ดีเท่ากับร้านขายของชำ ร้านขายของชำมักมีความผูกพันกับชุมชนและตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าอย่างใกล้ชิดกว่า

โดยสรุปปัจจัยเหล่านี้ทำให้ร้านขายของชำยังมีจุดแข็งที่สามารถดำเนินธุรกิจได้ต่อไป แม้จะมีร้านสะดวกซื้อที่เป็นระบบขนาดใหญ่ก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1. ร้านขายของชำควรแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโดยการสนับสนุนกิจกรรมท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างร้านขายของชำกับชุมชนที่มีมาอย่างยาวนาน

1.2. ควรจัดหาสินค้าที่ตรงกับความต้องการของลูกค้าเฉพาะกลุ่มในชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นหรือสินค้าทางวัฒนธรรม จะช่วยเพิ่มความสะดวกและดึงดูดลูกค้าให้กลับมาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง

1.3. การรวมกลุ่มผู้ประกอบการร้านขายของชำทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการพัฒนาศักยภาพ แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร อบรมความรู้ด้านการจัดการธุรกิจ เช่น การบริหารเงินทุน การจัดการสินค้า และการทำการตลาด รวมถึงการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้ร้านขายของชำสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในตลาด

1.4. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการใช้สินค้าจากร้านค้าขายของชำในท้องถิ่น หรือการสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการ จะช่วยให้ธุรกิจชุมชนมีความมั่นคงและมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจระดับประเทศ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรขยายการศึกษาครอบคลุมพื้นที่ในเขต อำเภอสว่างวีรญาติ จังหวัดสุโขทัย ทั้ง 11 ตำบล เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของร้านขายของชำในแต่ละชุมชน รวมถึงศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจมหภาคที่มีผลต่อการดำเนินธุรกิจของร้านขายของชำ

2.2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึก ด้านความสัมพันธ์และการปรับตัวด้านอื่นให้มากขึ้น เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือสร้างความยั่งยืนให้กับร้านขายของชำในชุมชน

บรรณานุกรม

- กาญจนา ชื่อมือ. (2556). ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อสินค้าในร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิม (ร้านโชห่วย) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. (Unpublished Master's thesis), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ขวัญกมล ดอนขวา และสุนิตยา เกื้อนนาคี. (2546). การศึกษาศักยภาพและแนวโน้มการจัดการการค้าปลีกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานการวิจัยสาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- จิราภรณ์ สุวรรณ และจิตติกันท์ สัจจะบุตร. (2559). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจด้านส่วนประสมการค้าปลีก และพฤติกรรมการบริโภคของลูกค้ากับแนวโน้มการใช้บริการร้านสุวรรณ. บทความวิจัย วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม 2559 : 50-57.
- ฉัตยาพร เสมอใจ. (2556). การบริหารการตลาด. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ชไมพร ไพโรเวช. (2561). การรับรู้ และทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อการสื่อสารการตลาดผ่านเนื้อหาเชิงการตลาด. สารนิพนธ์คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ต้นหญ้า ขาเป. (2555). ความสำคัญของการตลาด. ค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2566, จาก GotoKnow.
- ทีมการตลาด. (2563). “โชห่วยไทย” ดำเนินที่จะอยู่รอดถึงอนาคต. ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2566, จาก <https://marketeeronline.co/archives/70890>.
- เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว. (2564). บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา พื้นที่ตำบลหาดเสี้ยวอำเภอสว่างวีรญาติ จังหวัดสุโขทัย. ค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.hatsiao.go.th/home>.
- ธวัชรรัตน์ วงศ์พุกข (2562) การศึกษาปัจจัยด้านการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ (CRM) ที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานขององค์กรกรณีศึกษาธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นุชนาถ สุวรรณประทีป. (2564). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของผู้สูงอายุโรคหัวใจขาดเลือด. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ คณะพยาบาล มหาวิทยาลัยบูรพา.

บรรณาธิการข่าวสดออนไลน์.(2562). พาณิชย์เสริมแกร่ง‘โซ่ห่วง’ ‘5 แส่น’ราย-มุ่งสู่ออนไลน์. ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2566, จาก

https://www.khaosod.co.th/economics/news_2549478.

บริษัท แอลโลด์ อิเลคทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์. (2023).เทคนิคบริหารร้านขายของชำยุคใหม่ให้อยู่รอด.

ปฏิกิร ทิพย์เลอเลิศ. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคจากร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิม ในจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.การค้นคว้าอิสระ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วงศ์ธร วงศ์ธรรม. (2561). กระบวนการค้นหาข้อมูลผู้บริโภคเชิงลึก (Consumer Insight) ในการสร้างสรรค์งานโฆษณายุคดิจิทัล. การค้นคว้าอิสระ ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์.(2543).จิตวิทยาการปรับตัว. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

วิภาณี แม้นอินทร์, เรวดี ไวยวาสนา. (2022). แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับความสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย. (2548). ไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว. สุโขทัย: ม.ป.ท.

สิริ ภัทรพุดติ. (2562).การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการเลือกใช้บริการร้านค้าปลีกสมัยใหม่ของประชาชน ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อนิวรรณ นุ่มลิ้มคิด. (2561).ความสัมพันธ์ระหว่างการส่งเสริมการตลาดและความตั้งใจซื้อสินค้าที่ระลึก กรณีของสโมสรฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลป่าไผ่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

THE PROCESS OF PUBLIC PARTICIPATION IN LOCAL GOVERNMENT ADMINISTRATION-
FOR WASTE MANAGEMENT, PAPAI SUB-DISTRICT MUNICIPALITY, SANSAI DISTRICT,
CHANG MAI PROVINCE

เครือวัลย์ คำมูล
เดชรัตน์ สุขกำเนิด

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 2) ถอดบทเรียนและได้ข้อเสนอของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น 3) เพื่อให้เทศบาลตำบลป่าไผ่ได้จัดทำแผนสนับสนุนหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นงานวิจัยนี้เป็นรูปแบบของงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 48 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลการบริหารจัดการขยะระดับตำบลต่อสมาชิกสภาเทศบาลตำบลป่าไผ่เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนและข้อบัญญัติงบประมาณที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้ จัดประชุมประชาคม เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการเก็บขยะของเทศบาลและการขอความร่วมมือจากชุมชนในการคัดแยกขยะเทศบาลตำบลป่าไผ่จัดทำโครงการอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านเรื่องการจัดการขยะและการสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนจากขยะ รณรงค์ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ถุงผ้า เป็นต้น 2) ถอดบทเรียนและได้ข้อเสนอของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า ประชาชนและชุมชนมีบทบาทในการตระหนักรู้ถึงปัญหาขยะและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและจัดการขยะที่ถูกต้อง ได้แก่ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป และขยะอันตราย นอกจากนี้การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในการเก็บขยะ 3) เทศบาลตำบลป่าไผ่ได้จัดทำแผนสนับสนุนหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นพบว่า เทศบาลตำบลป่าไผ่กำหนดแนวทางการจัดการขยะที่ชัดเจน โดยการออกแบบระบบการแยกขยะและจัดการขยะที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ส่งผลทำให้ขยะในชุมชนลดลงเป็นผลจากการปรับปรุงนโยบายการจัดการขยะและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มากขึ้น

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การจัดการขยะ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, นโยบายสาธารณะ

Abstract

This research had the purposes to 1) study the process of public participation in waste management of local administrative organizations, a case study of Pa Phai Subdistrict Municipality, San Sai District, Chiang Mai Province; 2) data analysis and gather suggestions from the public who participated in waste management of local administrative organizations, a case study of Pa Phai Subdistrict Municipality, to improve process efficiency; and 3) encourage Pa Phai Subdistrict Municipality to develop a supporting or development plan for public participation in waste management, increasing its efficiency. This research is qualitative research using 48 people as the key informants in this study. The tools used for data collection were in-depth interviews, observations, group discussions, and organizing a present information's forum on waste management at the subdistrict level to members of the Pa Phai Subdistrict Municipality Council, in order to plan preparations and relevant budget regulations.

The research results found that 1) the process of public participation in waste management of local administrative organizations is as follows: organizing a community meeting to listen to opinions on the problem of waste collection by the municipality and requesting cooperation from the community in waste sorting; Pa Phai Subdistrict Municipality organized a training project to provide additional knowledge to villagers on waste management and supporting the circular economy from waste; campaigning for the use of environmentally friendly products, such as cloth bags; 2) by analysis the suggestions obtained from the public who participated in waste management of local administrative organizations, it was found that the public and the community played a role in being aware the waste problem and its impact on the environment by learning about waste separation and proper waste management, including organic waste, recyclable waste, general waste, and hazardous waste. In an addition, the local community also established volunteer groups for waste collection. 3) Pa Phai Subdistrict Municipality has created a plan to support or develop public participation in waste management to be more effective. Pa Phai Subdistrict Municipality also has set clear waste management guidelines by designing a waste separation and waste management system that can be practically applied. This research contributed in a decrease in waste in the community resulting of improving waste management policies and increased public participation.

Keywords: Participation, Waste management, Local government organization, Public policy

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอย (หมายถึง ขยะทั่วไปที่เกิดจากการอุปโภค บริโภค กิจกรรมทั้งหลายของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน ชุมชน ตลาด ร้านค้า และโรงงาน) สถานการณ์ปัจจุบันประเทศไทยมีปริมาณขยะสูงขึ้นต่อเนื่องขึ้นทุกปี รัฐบาลได้ดำเนินการแก้ไขปัญหามาโดยตลอด โดยใช้แนวคิด 3R คือ Reduce Reuse และ Recycle โดยจัดทำ Roadmap จัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559 -2564 เพื่อเป็นกรอบและทิศทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะ โดยวางโครงสร้างให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมกันจัดการปัญหาสำหรับ จังหวัดเชียงใหม่มีแนวโน้มปริมาณขยะสูงขึ้น เนื่องจากเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญของภาคเหนือ ทำให้มีการใช้สินค้าอุปโภคบริโภคมากขึ้น โดยปัจจุบันมีขยะ 1,500 ตันต่อวัน นับเป็นปริมาณขยะมากเป็นอันดับ 2 ของประเทศที่มีขยะรวมถึง 27.6 ล้านตันต่อปี แต่การบริหารจัดการขยะและโรงคัดแยกขยะของเชียงใหม่ยังมีไม่เพียงพอรองรับกับปริมาณที่มีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต (กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ กระทรวงพลังงาน, 2567)

ตามที่พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 13) พ.ศ.2556 มาตรา 50 ได้กำหนดให้เทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาลในด้านเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล และพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2556 มาตรา 16 ได้กำหนดให้เทศบาลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการ สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ได้แก่การ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองและการกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสียประกอบกับกระทรวงมหาดไทยโดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้มีนโยบายเพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” และกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานด้านบริหารจัดการ ขยะมูลฝอยชุมชน ภายใต้หลักการ “3R” (Reduce: ลดการใช้, Reuse: ใช้ซ้ำ, Recycle: แปรรูปใหม่) และหลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน “ประชารัฐ” หรือเรียกว่า “3RS-ประชารัฐ”

เนื่องจากตำบลป่าไผ่มีจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงมีปริมาณขยะที่เพิ่มสูงอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2563 ตำบลป่าไผ่ มีจำนวนประชากรกลางปี ณ เดือนมิถุนายน 13,350 คน เกิดปริมาณขยะ 1,909,200 ตันต่อปี 159,100 กิโลกรัมต่อเดือน คิดเป็น 5,230.68 กิโลกรัมต่อวัน มีอัตราการเกิดมูลฝอย 0.39 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนประชากรกลางปี ณ เดือนมิถุนายน 15,210คน เกิดปริมาณขยะ 2,938,380 กิโลกรัมต่อปี 244,865กิโลกรัมต่อเดือน คิดเป็น8,050.34 กิโลกรัมต่อวัน มีอัตราการเกิดมูลฝอย 0.53 กิโลกรัมต่อคนต่อวันหมายความว่าในระยะเวลา 3 ปี มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นสูงถึง 1,029,180 กิโลกรัมต่อปี ซึ่งเป็นผลที่ตามมาของการไม่ได้กำจัดขยะตั้งแต่ต้นทาง ประชาชนไม่ได้พิจารณาอย่างถ่องแท้ก่อนซื้อทำให้มีของเหลือใช้จำนวนมากทั้งภายในบ้านและถังขยะของเทศบาล รวมทั้งการใช้ชีวิตที่เร่งรีบจากการทำงานแบบไปเช้า-เย็นกลับ ทำให้ไม่มีเวลาทำอาหาร ซึ่งซื้ออาหารสำเร็จรูปที่ใส่ถุงพลาสติก และทิ้งเป็นจำนวนมาก ความจำเป็นของการใช้ชีวิตในยุคบริโภคนิยม ภาระหนี้สิน และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ทำให้ประชาชนในตำบลป่าไผ่จำนวนมากไม่ได้มีเวลาในการคัดแยกขยะอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อถอดบทเรียนและได้ข้อเสนอของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. เพื่อให้เทศบาลตำบลป่าไผ่ได้จัดทำแผนสนับสนุนหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะให้ประสิทธิภาพมากขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ศึกษาวิจัย ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลป่าไผ่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการจัดการขยะ แนวคิดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บริบทพื้นที่ที่ศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตประชากร

3.1 ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลป่าไผ่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้น 48 คน แบ่งเป็น 1) เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลป่าไผ่ กองสาธารณสุขฯ จำนวน 13 คน 2) คณะกรรมการจัดการขยะจากหมู่บ้านเป้าหมายและผู้แทนชาวบ้านจากหมู่บ้าน 14 หมู่บ้านละ 2 คน รวมจำนวน 28 คน 3) พนักงานขับรถ/เก็บขยะของเอกชน จำนวน 4 คน 4) หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง 3 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขเชียงใหม่ และเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นรูปแบบของงานวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นบทบาทของตัวผู้วิจัยในการลงพื้นที่ด้วยตนเองจากทั้งการศึกษาและการสังเกตแบบละเอียดในทุกๆด้านแบบเจาะลึก เพื่อนำข้อมูลที่ได้อมาทำการตีความด้วยทักษะของการวิเคราะห์เชิงเหตุและผลด้วยการนำปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหามาตีแผ่หรือต้องการแนวทางการแก้ไขมาสร้างรูปแบบแนวทางให้กับเทศบาลตำบลป่าไผ่ ได้รับรู้และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางการจัดการปัญหาขยะ ที่เหมาะสมต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ การจดบันทึก

2.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ

2.3 การประชุมกลุ่มย่อย หรือการสนทนากลุ่ม (Focus group) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาของผู้ให้ข้อมูล เช่น กลุ่มกรรมการจัดการขยะระดับหมู่บ้านและผู้แทนชาวบ้าน 6 หมู่บ้าน

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 3.1 ทบทวนความรู้ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 การสำรวจข้อมูลภาคสนาม
- 3.3 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลป่าไผ่
- 3.4 สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการขยะของเทศบาลตำบลป่าไผ่
- 3.5 สัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการโครงการจัดการขยะของหมู่บ้านเป้าหมาย
- 3.6 สัมภาษณ์ผู้แทนชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ
- 3.7 บันทึกจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในชุมชน
- 3.8 สรุปบันทึกจากการประชุมกลุ่มย่อยหรือการสนทนากลุ่ม (Focus group)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

- 4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยจะใช้วิธีการจำแนกเพื่อจัดระบบข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการตีความว่าสิ่งที่ได้มานั้นคืออะไรหรือเป็นอย่างไร และหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อแยกแยะเงื่อนไขและสาเหตุ
- 4.2 สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม เอกสาร และการบันทึกประจำวันในการจัดเก็บขยะ ฯลฯ
- 4.3 จัดเวทีนำเสนอข้อมูลการบริหารจัดการขยะระดับตำบล และรับฟังความคิดเห็น
- 4.4 นำเสนอข้อมูลการบริหารจัดการขยะต่อสมาชิกสภาเทศบาลตำบลป่าไผ่

ผลการวิจัย

1.กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

- 1.1 จัดประชุมประชาคม เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการขยะของเทศบาลและการขอความร่วมมือจากชุมชนในการคัดแยกขยะก่อนทิ้งเป็นขั้นตอนสำคัญในการส่งเสริมการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ
- 1.2 เทศบาลตำบลป่าไผ่จัดอบรมสร้างความตระหนักรู้และให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาการจัดการขยะและการคัดแยกขยะจากครัวเรือนโดยเชิญตัวแทนของหมู่บ้านอย่างน้อยบ้านละ 5 คนมาอบรมภาคทฤษฎีเพื่อให้ชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับขยะและสอนวิธีการคัดแยกขยะในภาคปฏิบัติ
- 1.3 เทศบาลตำบลป่าไผ่จัดทำโครงการอบรมให้ความรู้เพิ่มแก่ชาวบ้านเรื่องการจัดการขยะอินทรีย์รวมถึงการมอบ“ถังขยะเปียก” และสนับสนุนให้ชาวบ้านลงมือทำเองโดยมีเจ้าหน้าที่เข้าไปเป็นพี่เลี้ยง ตรวจเยี่ยมและให้กำลังใจ และแนะนำการแก้ไขปัญหาเพิ่มเติม
- 1.4 เทศบาลตำบลป่าไผ่จัดอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการขยะและการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่องทุกปี
- 1.5 การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ มีไลน์กลุ่มผู้นำและของประชาชน Open Chat จะให้ประชาชนแจ้งเรื่องขยะตกหล่น และการแจ้งข่าวจากเจ้าหน้าที่ ของผู้นำชุมชนจะเป็นกลุ่มแจ้งข่าวของกองสาธารณสุข เพื่อให้ผู้นำชุมชนไปขยายต่อ มีเว็บไซต์ของทางเทศบาลตำบลป่าไผ่ เพื่อลงประกาศของเทศบาล
- 1.6 การส่งเสริมปฏิบัติการของชุมชนคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางทำให้สามารถนำขยะที่สามารถรีไซเคิลไปใช้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทำความสะอาดชุมชนเพื่อสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน

1.8 การสร้างกลุ่มอาสาสมัครรักษาสันติภาพ เพื่อดูแลการจัดการขยะและสอดส่องการคัดแยกขยะในชุมชน รวมถึงให้คำแนะนำแก่สมาชิกในชุมชนโดยมีบทบาทเป็นจิตอาสาหมู่บ้านละไม่จำกัดจำนวนคน

1.9 การสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนจากขยะรณรงค์ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ถุงผ้า ส่งเสริมให้ประชาชนใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกหรือการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุรีไซเคิล

1.10 การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลป่าไผ่ กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด บริหารจัดการของเสียแบบครบวงจรตามหลัก 3Rs โดยเน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน โดยเน้นการจัดการขยะอันตรายร่วมกับชุมชนความร่วมมือระหว่างศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ กับเทศบาลตำบลป่าไผ่ ภายใต้โครงการการบูรณาการการบริหารจัดการขยะในท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในการการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาขยะในท้องถิ่น รวมถึงการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการจัดการขยะ และส่งเสริมการเรียนรู้และการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะสำหรับชุมชน

2.ถอดบทเรียนและได้ข้อเสนอของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.1 ประชาชนและชุมชนมีบทบาทในการตระหนักรู้ถึงปัญหาขยะและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและจัดการขยะที่ถูกต้อง

2.2 ประชาชนมีบทบาทในการคัดแยกขยะที่บ้านก่อนนำไปทิ้ง โดยแบ่งขยะออกเป็นประเภทต่างๆ เช่น ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป และขยะอันตราย

2.3 ประชาชนสามารถมีบทบาทสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการขยะ เช่น การร่วมมือกันทำกิจกรรม “Big Cleaning Day” การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในการเก็บขยะ

2.4 ชุมชนสามารถมีบทบาทในการสนับสนุนและปฏิบัติตามนโยบายการจัดการขยะของเทศบาล

2.5 ประชาชนมีบทบาทในการติดตามผลการดำเนินการของหน่วยงานท้องถิ่นเมื่อพบปัญหาหรือข้อบกพร่อง ได้แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อหาทางแก้ไข

3.เพื่อให้เทศบาลตำบลป่าไผ่ได้จัดทำแผนสนับสนุนหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.1 เทศบาลตำบลป่าไผ่ได้จัดกิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะที่ถูกต้อง เช่น การแยกขยะ การลดปริมาณขยะ และการรีไซเคิล โดยผ่านช่องทางที่เข้าถึงง่าย เช่น สื่อออนไลน์ การจัดอบรมในชุมชน หรืองานกิจกรรมท้องถิ่น

3.2 เทศบาลตำบลป่าไผ่กำหนดแนวทางการจัดการขยะที่ชัดเจน โดยการออกแบบระบบการแยกขยะและจัดการขยะที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น การกำหนดจุดทิ้งขยะแบบแยกประเภทในชุมชนต่างๆ และจัดทำปฏิทินการเก็บขยะอย่างสม่ำเสมอ

3.3 เทศบาลตำบลป่าไผ่สร้างโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการขยะในพื้นที่ของตนเองเพิ่มมากขึ้น เช่น การจัดเวทีสาธารณะให้ชุมชนมีโอกาสดูแลความคิดเห็น รวมถึงรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะจากชุมชน

3.4 เทศบาลตำบลป่าไผ่สร้างกลไกการติดตามและประเมินผล โดยอาจจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่และประชาชน ในการตรวจสอบคุณภาพและประสิทธิภาพของระบบการจัดการขยะ เพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.5 เทศบาลตำบลป่าไผ่สร้างแรงจูงใจในการจัดการขยะ เช่น ให้รางวัลกับครัวเรือนหรือชุมชนที่มีการจัดการขยะดีเด่น

3.7 เทศบาลตำบลป่าไผ่สนับสนุนโครงการขยะอินทรีย์และการใช้พลังงานจากขยะ

อภิปรายผล

1.ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

จากผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่าเทศบาลตำบลป่าไผ่มีการเพิ่มขึ้นของประชากรทุกปีตั้งแต่ พ.ศ. 2564 ถึง พ.ศ. 2567 โดยประชากรในปี 2564 อยู่ที่ 14,003 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 15,733 คนในปี 2567 ซึ่งสะท้อนถึงการเติบโตของชุมชนและส่งผลให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นทุกปีก่อนลดลงในปี พ.ศ. 2567 ซึ่งเป็นผลจากการปรับปรุงนโยบายการจัดการขยะหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มากขึ้นในการลดขยะที่สำคัญ ได้แก่ จัดประชุมประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการเก็บขยะของเทศบาลและการขอความร่วมมือจากชุมชนในการคัดแยกขยะก่อนทิ้งการจัดอบรมสร้างความตระหนักรู้และให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาการจัดการขยะและการคัดแยกขยะในชุมชน โดยอบรมความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติการในการจัดการขยะร่วมกัน เช่น การมอบ“ถังขยะเปียก” และสนับสนุนให้ชาวบ้านลงมือทำเองโดยมีเจ้าหน้าที่เข้าไปเป็นพี่เลี้ยง ตรวจเยี่ยมและให้กำลังใจ และแนะนำการแก้ไขปัญหาเพิ่มเติมรวมทั้งการจัดอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการขยะและการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่องทุกปี การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ของเทศบาล ป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงไร้สายตามหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนปฏิบัติการของชุมชนคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทำความสะอาดชุมชน การสร้างกลุ่มอาสาสมัครรักษาสภาพแวดล้อม การสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนจากขยะโดยนำขยะมาสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้กับเทศบาลตำบลป่าไผ่ ภายใต้โครงการการบูรณาการการบริหารจัดการขยะในท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ความร่วมมือนี้ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหามลพิษในท้องถิ่น แต่ยังสร้างความยั่งยืนในด้านการบริหารจัดการขยะ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชนและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

2.ถอดบทเรียนและได้ข้อเสนอของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษาเทศบาลตำบลป่าไผ่ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สรุปได้ว่า

เทศบาลตำบลป่าไผ่มีการอบรมและให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง และเน้นย้ำผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหากไม่ปฏิบัติตาม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง มีการพัฒนาระบบจัดเก็บขยะที่สะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การเพิ่มจำนวนถังขยะสำหรับการแยกขยะเป็นประเภท และการกำหนดวันเวลาการเก็บขยะให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานรัฐและเอกชน เช่น การจัดหาวัสดุสำหรับการ คัดแยกขยะ หรือการส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน

นอกจากนี้เทศบาลตำบลป่าไผ่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในทุกกระบวนการจัดการขยะ ตั้งแต่การวางแผน การออกแบบระบบการจัดการขยะ ไปจนถึงการร่วมกิจกรรมรณรงค์ ซึ่งจะทำให้เกิดความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น และส่งเสริมการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ เช่น การสนับสนุนการนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยหมัก หรือการ

สร้างตลาดรองรับสินค้าที่ผลิตจากวัสดุรีไซเคิลในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของปาวารินท์ อังคภาณุกุล (2662) โดยศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน เทศบาลตำบลแก่งเสี้ยน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า สำหรับข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน คือ 1) จัดทำกิจกรรม เพื่อให้ประชาชนเห็น ถึงความสำคัญของปัญหาขยะมูลฝอย และตระหนักถึงมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมถึงการเปิดโอกาสให้กับประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันวางแผน วิเคราะห์ปัญหา ดำเนินการ ประเมินผล และติดตามผลจากกิจกรรมต่างๆ และการสร้างแรงจูงใจให้กับประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยผ่านการเรียนรู้ 2) ควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย จากทางเทศบาล เช่น การประกาศเสียงตามสายที่สามารถเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง

3. เพื่อให้เทศบาลตำบลป่าไผ่ได้จัดทำแผนสนับสนุนหรือพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลการจัดประชุมประชาคม เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดเก็บขยะของเทศบาลและการขอความร่วมมือจากชุมชนในการคัดแยกขยะก่อนทิ้งทำให้ชุมชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการจัดเก็บขยะ รวมถึงวิธีการคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง ส่งผลให้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะก่อนทิ้งมากขึ้น มีการจัดอบรมสร้างความตระหนักรู้และให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาการจัดการขยะและการคัดแยกขยะจากครัวเรือนทำให้ชาวบ้านมีความรู้และความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น เกี่ยวกับประเภทของขยะและวิธีการจัดการขยะแต่ละประเภท รวมถึงวิธีการคัดแยกขยะจากครัวเรือนอย่างถูกต้อง เช่น ขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐภัทร โพธิ์ดีพันธุ์ (2562) ศึกษาการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนวัดน้ำผึ้งขาวไร่ อ้อย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พบว่า สำหรับแนวทางในการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนวัดน้ำผึ้งขาวไร่ อ้อย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง คือ การสร้างให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนในชุมชน และเกิดความตระหนักร่วมว่า ขยะเป็นปัญหาสาธารณะ ทำให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และสร้างการมีส่วนร่วมผ่านจิตสำนึกสาธารณะของคนในชุมชน โดยให้คนในชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องโดยสมัครใจในทุกกิจกรรมทุกขั้นตอน

ผลการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ทำให้ประชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างกว้างขวางข้อมูลการจัดการขยะเผยแพร่อย่างรวดเร็วและเข้าถึงประชาชนได้หลากหลายกลุ่ม ทั้งคนรุ่นใหม่และผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้มีการสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนจากขยะทำให้เกิดการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ๆ เช่น ธุรกิจการเก็บขยะรีไซเคิล การผลิตสินค้ารีไซเคิล และการพัฒนานวัตกรรมที่ใช้วัสดุรีไซเคิล ซึ่งเสริมสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริมการรับรู้และการให้ความรู้แก่ประชาชนสร้างระบบการจัดการขยะที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ สร้างโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการขยะในพื้นที่ของตนเองเพิ่มมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนและประชาชนการตระหนักรู้ถึงปัญหาขยะและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ควรมีการคัดแยกขยะที่บ้านก่อนนำไปทิ้ง โดยแบ่งขยะออกเป็นประเภทต่างๆ เช่น ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป และขยะอันตราย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาลควรมีการดำเนินนโยบายและการจัดการที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยออกกฎหมายสนับสนุนการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ลดการใช้พลาสติกและวัสดุที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง และจัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานท้องถิ่น

4.ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไปควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะชุมชนที่คล้ายคลึงกัน เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการขยะ รวมทั้งศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับพฤติกรรม ทักษะ และปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. (2548). **แนวทางและข้อกำหนดเบื้องต้น การลดและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ.
- กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ กระทรวงพลังงาน. (2567). **ชี้แก้ปัญหาขยะเชิงใหม่ ต้องเริ่มกระบวนการคัดแยกอย่างจริงจัง**. ค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2566, จาก <https://dmf.go.th/public/list/data>.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). **เพราะอะไร “โรงไฟฟ้าขยะ” ถึงถูกคัดค้านแทบทุกที่**. ค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/1000904>.
- ชำนาญ จันทร์เรือง. (2565). **“การกระจายอำนาจ” ที่แท้จริง เป็นอย่างไร**. ค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2566, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/1013820>.
- ณัฐพล เขตตระไท. (2564). **การจัดการและคัดแยกขยะสำนักงานอย่างถูกวิธี: Office Waste Management**. โครงการห้องสมุดสีเขียว ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ณัฐภัทร โพธิ์ตันธุ์. (2562). **การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนวัดน้ำผึ้งชาวไร่ฮ้อย ตำบลศาลา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนโยบาย สาธารณะบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ถาวร บุญชมภู. (2562). **การจัดการขยะมูลฝอยในโรงเรียนเฟื่องฟ้าวิทยา ตำบลห้วยไคร้ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- ทองเจริญ อุปสนโต (โคตรดินขาว). (2561). **โปรแกรมการพัฒนาจิตสำนึกและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะตามหลักภาวนา 4 ด้วยนิเวศวิทยาเชิงพุทธของประชาชนตำบลคลองหก อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เทศบาลตำบลป่าไผ่ (2561). **ประกาศเทศบาลตำบลป่าไผ่ เรื่อง “การจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลป่าไผ่ พ.ศ.2561**. ค้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.paphaichiangmai.go.th>.
- ไทยพีบีเอส. (2561). **เปิดปม : ขยะโรงไฟฟ้า**. ค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2566. จาก <http://www.thaipbs.or.th>.
- ธีระพงษ์ จอห์นิน. (2564). **การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของครัวเรือนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ธีระพงษ์ เพิ่ม. (2561). **การจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 5 R’s ของชุมชนพรุพี ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์และคณะ (2546). **ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

- ปภาวรินทร์ อังคภาณุกุล. (2662).การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน เทศบาลตำบล
แก่งเลี่ยน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์สิ่ง
แวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประกาศิต วัดโสง. (2559). แนวทางการจัดการขยะชุมชนที่เหมาะสมของเทศบาลตำบลใหม่ไชยพจน์ อำเภอ
บ้านใหม่ไชยพจน์ จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒน
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ปิยภัทร สายนรา.(2552). การจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระธาตุ
หนองบัว 1 เทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- พัทธยาพร อุ๋นโรจน์. (2565). กระจ่ายอำนาจสู่ชุมชน หนทางสู่การจัดการขยะอย่างยั่งยืน – กรณีศึกษาเทศบาล
นครขอนแก่นและเทศบาลตำบลเวียงเทิง. ค้นเมื่อ 3 เมษายน 2566, จาก [https://ej.eric.chula.ac.th/
article/view/347](https://ej.eric.chula.ac.th/article/view/347).
- มติชน. (2564). เชียงใหม่รับฟังปัญหาสร้างโรงไฟฟ้าจากขยะที่ดอยสะเก็ดหลังชุมชนขอแผนชัด. ค้นเมื่อ
23 ตุลาคม 2566, จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_2784313.
- มงคล สายสูง. (2546). การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลน้ำเกีฮน กิ่ง
อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- ศิริพงษ์ ศรีนาค.(2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบล
หนองช้างคอก อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
วิชาการ เมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 17 กรุงเทพมหานคร. (2563). **แนวคิด3RS รักษ์โลก**.ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2566, [https://
webportal.bangkok.go.th/healthcenter17](https://webportal.bangkok.go.th/healthcenter17).
- สถาบันพระปกเกล้า. (2567). **การมีส่วนร่วม**. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2566, จาก <http://wiki.kpi.ac.th>.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2554).**ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง**.ค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2566.
จาก https://ref.codi.or.th/attachments/article/7304/reform_140354.pdf.
- สมควร กาฬรัตน์. (2549). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนเทศบาล
เมืองนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
วิชาสังคมศาสตร์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- สรยุทธ จันสุข. (2554).**ความหมายการมีส่วนร่วม**. ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2566, จาก [https://www.gotoknow.
org/posts/328530](https://www.gotoknow.org/posts/328530).
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.(2554). **คู่มือการฝึกอบรมผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ระดับผู้นำขั้นความรู้ขั้นสูง
โครงการลูกเสืออาสา กกต. เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองาคำ. (2567).**การมีส่วนร่วมของประชาชน**. ค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2566,
จาก <https://na-kam.go.th/index.php>.

ไอลูดาเลียท์ ธนพลวัชท์.(2560). แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนใน
เขตเทศบาลเมืองเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนมหา
บัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

School of Change makers. (2560). สถานการณ์ปัญหาขยะในประเทศไทย. ค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2566, จาก
<https://www.schoolofchangemakers.com>.

การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเกษตรกรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี

Enhancing the Learning Process for Farmer Development Based on the Philosophy of Sufficiency Economy Project “One Sub-district, One New Agricultural Theory Group,” NongKhae District, Saraburi Province

ฉัตรชัย ไทยบรรเทิง¹

วงศ์สถิตย์ วิสุภ²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเองและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ 2) ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ 3) ศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่สู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ อำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเอง เกษตรกรทำเกษตรตามความเข้าใจและการสืบทอดจากบิดามารดา ขาดองค์ความรู้เรื่องทฤษฎีใหม่ และต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมปศุสัตว์ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ขณะที่แนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่พบว่า 1) รวมคน มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวมพลังใจ คัดเลือกเกษตรกร 10 ราย 2) ร่วมคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิด มีการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของโครงการฯ 3) ร่วมทำมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังการจัดการ มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการปฏิบัติเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ได้แก่ พื้นที่แหล่งน้ำ ปลูกข้าว ปลูกพืช พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ 4) ร่วมสรุปบทเรียน โดยการประเมินผลงานตนเอง และประเมินกลุ่ม 5) ร่วมรับผลจากการกระทำ เป็นการสืบสานปณิธานตามรอยพ่อ เกิดความมั่นคงทางอาหาร และสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตรที่ดี

นอกจากนี้ผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่สู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ อำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี พบว่า เกษตรกรสามารถลดรายจ่ายจากพื้นที่แหล่งน้ำ การนำเศษพืชผักมาเป็นอาหารปลา พื้นที่ปลูกข้าว การปลูกปอเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสด การนำปุ๋ยคอกใส่ในแปลงนา และการผลิตปุ๋ยต่างๆ พื้นที่ปลูกพืช มีอาหารไว้บริโภคหลากหลายมากขึ้น และพื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยง

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

สัตว์ โดยนำสัตว์มาประกอบอาหารในครัวเรือน และสามารถเพิ่มรายได้ ดังนี้ พื้นที่แหล่งน้ำ การจำหน่ายปลาชนิดต่างๆ พื้นที่ปลูกข้าว ได้ผลผลิตข้าวเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ปลูกพืช จำหน่ายผักสลัด มะม่วงแก้วขมิ้น และฝรั่งกิมจู ส่วนพื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ จำหน่ายกบ ไข่ไก่ และไข่เป็ด

คำสำคัญ : การเสริมสร้าง, กระบวนการเรียนรู้, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มทฤษฎีใหม่

Abstract

This research aims to 1) study the self-learning process of farmers in New Agricultural Theory and the support from relevant agencies under the “One Sub-district, One New Agricultural Theory Group” project. 2) study the methods of enhancing the learning process for farmers in the “One Sub-district, One New Agricultural Theory Group” project. And 3) Study the outcomes for farmers from enhancing the learning process under the “One Sub-district, One New Agricultural Theory Group” project towards self-reliance in the economy, in NongKhae District, Saraburi Province. This is a participatory action research involving 15 participants. Data was collected through observations, interviews, focus group discussions, workshops, and study tours. The content was analyzed qualitatively. The research findings revealed that...

From the problem of learning the new agricultural theoretical process by themselves, farmers who do agriculture according to their understanding and inheritance from their parents, were lacking knowledge of the new theory resulting of higher production costs. Although, farmers received support provided by government agencies, such as the Office of the Permanent Secretary of the Ministry of Agriculture and Cooperatives, the Department of Fisheries, the Department of Agricultural Extension, the Department of Land Development, the Department of Livestock Development, and the Office of Agricultural Economics, the problem among them still exists.

To continue the royal intention to create food security and create a good network of friends, the guidelines for enhancing the learning process for farmers in the 1 Tambon 1 New Theory Agriculture Group Project are as follows; 1) Gathering people: this purpose is to combine morale and select 10 model farmers. 2) Thinking together: this purpose is a brainstorming process, by having group discussions and analyzing problems and solutions for the project. 3) Doing together: this purpose is to combine management power to create activity workshops, study tours, and practice the new theory agriculture which included agricultural territory management divided into 4 sections: water storage, rice paddy, agricultural area and residential area. 4) Jointly summarize lessons: This process learned by evaluating one's own work and group evaluations. 5) Jointly receive results from actions.

As a result, farmers from enhancing the learning process of the 1 Tambon 1 New Theory Agriculture Group Project towards economic self-reliance in NongKhae District, Saraburi Province, found that they were able to reduce their expenses, starting from water storage section by using vegetable waste as fish food, rice paddy section by growing sunn hemp as green manure, using

manure in rice fields and producing various fertilizers, agricultural areas section by cultivating various variety of crops, and living and residential area section by consuming house hold live stocks. Moreover, farmers can increase their income by selling various types of fish, increased rice production, selling salad vegetables, KaewKham in mangoes and Kimju guava, and selling frogs, chicken eggs and duck eggs.

Keywords: Enhancement, Learning Process, Philosophy of Sufficiency Economy, One Sub-district, One New Theory Group Project

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรง และเป็นวงกว้างต่อการแพทย์ การท่องเที่ยว การบริการ การผลิตอุตสาหกรรม การค้าและการเกษตร ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ประชาชนส่วนหนึ่งตัดสินใจเดินทางกลับภูมิลำเนาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจที่ผู้คนพากันกักตุนอาหาร จนอาจนำไปสู่ภาวะขาดแคลนอาหารขึ้นได้ ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นต้นสายแห่งการผลิต “อาหาร” อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์กลายเป็นหนทางรอดของกลุ่มแรงงานกลับภูมิลำเนาที่จะช่วยให้ผ่านพ้นสถานการณ์วิกฤตเช่นนี้ไปได้การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่กำลังขยายวงกว้าง จะเป็นผลกระทบต่อเนื่องที่ส่งผลให้เกิดภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ ซึ่งทาง IMF คาดการณ์ว่าจะทำให้เศรษฐกิจโลกจะตกต่ำในระดับเลวร้ายที่สุดนับตั้งแต่ Great Depression ในช่วงทศวรรษ 1930 การฟื้นฟูประเทศไทย ภายหลังเหตุการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน และครอบคลุมทุกมิติภาคการเกษตร เป็นภาคการผลิตที่สำคัญที่ผลิต “อาหาร” เพื่อการบริโภคภายในประเทศและการส่งออกต่างประเทศ ตามยุทธศาสตร์ “ครัวไทยสู่ครัวโลก” อีกทั้งความเสียหายของภาคเกษตรกรรมยังเป็นปัญหาลูกโซ่ที่จะนำไปสู่ปัญหาในวงจรการผลิตของภาคการเกษตรซึ่งเป็นแหล่งอาหาร รายได้เป็นความมั่นคงในชีวิตสูงสุดของคนไทย ประกอบกับในช่วงวิกฤติดังกล่าว มีแรงงานที่หนีภัยโควิด-19 กลับสู่ภูมิลำเนาเป็นจำนวนมาก ไม่มีงานทำ ขาดรายได้เพื่อการดำรงชีพ และมีแนวโน้มการตกงานมากขึ้นเนื่องจากการนำเทคโนโลยีหุ่นยนต์ มาทำงานแทนคนมากขึ้น(กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2563, หน้า 7)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้จัดทำโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 บรรเทาปัญหาการว่างงาน ลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานภาคการเกษตรกรรมไปสู่ภาคอื่นๆ และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในท้องถิ่นให้มีความมั่นคงในการเป็นแหล่งผลิตอาหาร มีทางเลือก มีอาหาร มีอาชีพ มีความอุดมสมบูรณ์ มีความอบอุ่นจากครอบครัว แล้วความสุขตามวิถีชีวิตพอเพียงก็จะเกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เป็นทางรอดของเกษตรกรไทย เพื่อมุ่งสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ทั้งนี้ โครงการดังกล่าว นอกจากจะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจในระยะสั้นแล้ว ยังช่วยสร้างความแข็งแกร่งให้กับเศรษฐกิจไทยในระยะยาว เกษตรกรสามารถเลี้ยงตนเองและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน(สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2563, หน้า 2)

อำเภอหนองแค เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสระบุรี แบ่งออกเป็น 18 ตำบล 181 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลหนองแค กุ่มหัก คชสิทธิ์ โคกตูม โคกแย้ บัวลอย ไร่ตำ โพนทอง ห้วยขมิ้น ห้วยทราย หนองไข่น้ำ หนองแหม หนองจิก หนองจระเข้ หนองนาก หนองปลาหมอ หนองปลิง และหนองโรง มีประชากร 95,121 คน สถาปนามิศาสตร์โดยทั่วไปเป็น

ที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมและกสิกรรม มีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งเนื่องจากอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ในช่วงวิกฤติโรคโควิด-19 ประชากรในอำเภอหนองแค ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมากเหมือนกับประชาชนทั่วไปทั้งประเทศ โรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจ ห้างร้าน ปิดกิจการหลายแห่ง ทำให้ประชากรจำนวนมากในอำเภอหนองแค เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและปัญหาอื่น ๆ ติดตามมาในครัวเรือน เช่น สินค้ามีราคาแพง อาหารขาดแคลนและไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด

ผู้วิจัยและเกษตรกรหลายคนในอำเภอหนองแคได้ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกร ทฤษฎีใหม่ ผู้วิจัยเป็นเกษตรกรหนึ่งในสามรายของตำบลจระเข้ และมีเกษตรกรในตำบลอื่นของอำเภอหนองแคผ่านการคัดเลือกโครงการฯ รวมทั้งหมด 45 ราย โครงการนี้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปีพ.ศ.2564 ถึงจนปัจจุบัน การดำเนินงานพบปัญหาต่างๆหลายอย่าง ได้แก่ ดินเปรี้ยวหรือดินกรด ส่งผลทำให้ผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน แมลงและศัตรูพืชรบกวน ภาครัฐไม่ได้ให้ความสำคัญกับเกษตรกรกลุ่มเล็ก และเกษตรกรขาดองค์ความรู้ทางวิชาการในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเกษตรกรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรสู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเองและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่สู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) โดยให้กลุ่มตัวอย่าง ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ด้วยการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมประเมินผล

2. ประชากรเป้าหมาย

2.1 ประชากรเป้าหมายได้แก่ เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกโครงการ 1 ตำบล 1 เกษตรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 45 ราย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการสุ่มแบบเจาะจง มีความสนใจและยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 15 ราย ดังนี้ 1) เกษตรกร 10 คน โดยแบ่งเกษตรกรแบบเจาะจง ได้ดังนี้ (1) ตำบลหนองไผ่น้ำ 1 ราย (2) ตำบลหนองแขม 1 ราย (3) ตำบลหนองจิก 1 ราย (4) ตำบลหนองจรเข้ 3 ราย (5) ตำบลหนองนาก 1 ราย (6) ตำบลหนองปลาหมอ 1 ราย (7) ตำบลหนองปลิง 1 ราย และ (8) ตำบลหนองโรง 1 ราย 2) เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 5 ราย ดังนี้ (1) เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ 1 ราย (2) เจ้าหน้าที่พัฒนา 1 ราย (3) เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ 1 ราย (4) เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ 1 ราย และ (5) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองจรเข้ 1 ราย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสังเกต (Observation form) เป็นการสังเกตทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกระบวนการวิจัย ได้แก่ การสังเกตสภาพบริบทชุมชนหนองแคว การประกอบอาชีพการทำการเกษตรของชุมชน การสังเกตกิจกรรมต่างๆ โครงการฯ และการสังเกตการศึกษาดูงาน

3.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview form) ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ศึกษากระบวนการเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเอง และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ ตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ ตอนที่ 4 ศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่สู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus group) เป็นการสนทนากลุ่มจากตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ในครั้งนี้ จำนวน 12 คน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สรุปและยืนยันข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.4 การศึกษาดูงานด้านการวิจัย (Research study tour) เป็นกิจกรรมที่นำเกษตรกรสมาชิกโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่อำเภอหนองแคว จำนวน 10 คน ไปศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงใกล้กับชุมชน เกษตรทฤษฎี หรือเกษตรผสมผสาน ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี, ศูนย์เกษตรธรรมชาติคิวิเซ อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

3.5 การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยเชิญวิทยากร/ผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรทฤษฎีใหม่โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรผสมผสาน เพื่ออบรม/บรรยาย/สาธิต ให้องค์ความรู้ต่าง ๆ ณ สวนคุณฉัตร 3/1 หมู่ 5 ตำบลหนองจรเข้ อำเภอหนองแคว จังหวัดสระบุรี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ดังนี้ 1) แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ 2) แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ 4) แนวคิดเกษตรผสมผสาน 4) โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ 5) แนวคิดการพึ่งตนเอง 6) แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 8) บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา 9) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามในพื้นที่วิจัย ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การศึกษาดูงาน และการอบรมเชิงปฏิบัติการ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การศึกษาดูงาน และการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยนำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยและตามปรากฏการณ์ที่เป็นจริง และนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมารวบรวมอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเอง และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

1.1 กระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเองพบว่า 1) เกษตรกรทำการเกษตรตามความเข้าใจ และการสืบทอดจากบิดามารดา กล่าวคือ เกษตรกรอำเภอหนองแค จำนวน 10 ราย ประกอบอาชีพหลักคือ ทำนา เป็นการทำนาปลูกข้าวเพื่อจำหน่ายและเป็นการทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่ต้องพึ่งพาสารเคมีและปุ๋ยเคมี 2) เกษตรกรขาดองค์ความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ กล่าวคือ เกษตรกรส่วนมากมีประสบการณ์และองค์ความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ยังน้อยอยู่ โดยทำเกษตรกรรมตามทุนนิยมที่ต้องการผลกำไรให้มากที่สุด 3) ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรต้องแบกรับภาระหนี้มากมายค่าสารเคมีกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช ค่าปุ๋ยเคมี ค่าเมล็ดพันธุ์และค่าจ้างต่างๆ ซึ่งมีต้นทุนต้องจ่ายเพิ่มมากขึ้น

1.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ดังนี้ สถานการณ์โรคโควิด-19 แพร่ระบาด ในปี พ.ศ.2562 โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ต้นกำเนิดมาจากประเทศจีน และได้แพร่เชื้อกระจายไปทั่วโลกจนถึงปัจจุบัน ส่งผลกระทบในวงกว้างเกิดการกักตุนอาหาร ทำให้ขาดแคลนอาหารการกิน โรงงาน บริษัทห้างร้านได้ปิดตัวลง ผู้คนตกงานเดินทางกลับภูมิลำเนากันหมด ดังนั้น อาหารจึงเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญและจำเป็นมาก 1) รัฐบาลได้มีนโยบายช่วยเหลือประชาชนอย่างเร่งด่วนจากวิกฤติโรคโควิด-19 โดย สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดตั้งเกิดโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่นี้ขึ้นทั่วประเทศ 2) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มอบหมายให้สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดูแลรับผิดชอบหลัก รองลงมาได้แก่ กรมพัฒนาที่ดิน กรมประมงกรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการเกษตรและสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 3) การสนับสนุนให้เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จนำเสนอผลการดำเนินงานต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.3 การศึกษาดูงาน เกษตรกรได้มีโอกาสศึกษาดูงานเช่น โครงการส่งเสริมอาชีพประมง กิจกรรมพัฒนาศักยภาพเกษตรกรสู่ Smart Farmer ประจำปีงบประมาณ 2567 จากกรมประมง กองวิจัยและพัฒนาเพาะพันธุ์สัตว์น้ำจืด ณ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

2.1 แนวทางรวมคน มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวมพลังใจ เกษตรกรที่ตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้จำนวน 10 ราย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้นำชุมชน จำนวนจำนวน 15 ราย

2.2 แนวทางร่วมคิด มีวัตถุประสงค์ เพื่อระดมพลังความคิดร่วมกัน โดยการสนทนากลุ่ม สรุปผลการศึกษาดังนี้ 1) ประเด็นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ พบว่า 1) หลักเกณฑ์คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนบ่อย ทำให้เกษตรกรสับสน จึงเปลี่ยนใจไม่ขอเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้การรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ เปิดรับสมัครในระยะเวลาสั้น และปิดรับสมัครกะชั้นชิด และเปิดรับสมัครหลายรอบ ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการไม่ทัน ขณะเดียวกันเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้า รวมถึงการขาดสระเก็บกักน้ำ ไม่ทันต่อฤดูกาลผลผลิตของเกษตรกร และการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้การอบรม การพบปะเกษตรกร การवादผังแปลง และการวางแผนการผลิตล่าช้า 2) ประเด็นปัญหาของเกษตรกร พบว่าในพื้นที่แหล่งน้ำ พบปัญหาราคาอาหารปลาสำเร็จรูปมีราคาแพงเพิ่มมากขึ้น ในสระน้ำไม่ได้ปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉดไว้เป็นอาหารปลาส่วนพื้นที่ปลูกข้าว สภาพดินเปรี้ยวหรือดินกรด ปลูกข้าวให้ผลผลิตไม่ค่อยเต็มที่ ส่วนมากทำนาเคมีกันหมด ต้นทุนการผลิตสูงมากขึ้น ควรปลูกพอเลี้ยง

นำปุ๋ยคอกมาใส่ในแปลงนา และผลิตปุ๋ยสูตรต่างๆขณะที่พื้นที่ปลูกพืช สภาพปัญหาพืชผักผลไม้แคะแสร้งไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร สาเหตุมาจากดินกรดดินเสื่อมโทรม แก้ไขปัญหาโดยการนำปูนมาร์ลมาใส่ การผลิตดินเพาะปลูกเอง มีการห่มดินด้วยฟางและใบไม้โคนต้นไม้ และควรปลูกพืชผักสวนครัวให้มากกว่านี้ ในขณะที่พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรยังคงเลี้ยงสัตว์กันน้อย ค่าอาหารมีราคาแพงมากขึ้น ควรลดต้นทุนการผลิต เช่น นำหอยกกล้วย สับให้ละเอียดมาผสมกับอาหารไก่แล้วนำไปให้ไก่กิน การนำใส่ไก่หรือหัวไก่บดหรือสับให้ละเอียด นำไปให้ไก่กิน เป็นการลดต้นทุนการผลิต

2.3 แนวทางร่วมทำ มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวมพลังการจัดการ สรุปผลได้ว่าในพื้นที่แหล่งน้ำเกษตรกรได้ปฏิบัติ การนำผักบุ้ง ผักกระเฉดและอื่นๆ เลี้ยงในสระน้ำ เพื่อเป็นอาหารปลา กุ้งและหอย และนำเศษพืชผักที่ทิ้งแล้ว นำมาให้ปลากิน เพื่อลดต้นทุนการผลิต ส่วนพื้นที่ปลูกข้าว เกษตรกรปลูกพอเทือง จากนั้นไถกลบเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสด การนำปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์มาใส่ในแปลงนา การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพมาบำรุงต้นข้าว และลดต้นทุนการผลิตที่ค่าปุ๋ยเคมี ขณะที่พื้นที่ปลูกพืช เกษตรกรเน้นการปลูกพืชไว้บริโภคเอง และเน้นอินทรีย์กันมากขึ้น การผลิตดินเพาะปลูกเอง การห่มดินให้ต้นไม้ ส่วนการจำหน่าย เช่น มะม่วง ฝรั่ง ผักสลัดในขณะที่พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ มีไก่ไข่ เป็ด กบ และปลา โดยมีความพยายามลดต้นทุนการผลิตลง

2.4 แนวทางร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกษตรกรสรุปบทเรียนร่วมกัน มีผลสรุปดังนี้ เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ คือ ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ มีคลังอาหารไว้ในครอบครัว ส่วนการประเมินกลุ่ม พบว่า มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น มีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ

2.5 แนวทางร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชมยินดี และรับประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อม มีผลสรุปดังนี้ เกษตรกรมีความรู้สึกมีความสุขทางจิตใจที่ได้เข้าร่วมโครงการนี้ เป็นการสืบสานศาสตร์พระราชา ตามรอยพ่อรัชกาลที่ 9 เกษตรกรสามารถพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเองได้ในระดับขั้นพื้นฐาน สามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ มีคลังอาหารไว้บริโภคตลอดทั้งปี และสามารถสร้างเครือข่ายกลยุณมิตรที่ดี เกษตรกรเกิดความรักใคร่สามัคคีกันมากขึ้น

3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่สู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

3.1 ลดรายจ่ายดังนี้ 1) พื้นที่แหล่งน้ำ เกษตรกรมีน้ำใช้ในการทำเกษตรอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี มีสระน้ำประหยัค่าใช้จ่ายลง และเลี้ยงกุ้ง หอย ปู ปลาไว้บริโภคในครัวเรือน ตลอดถึงได้ปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉดในสระน้ำ เพื่อเป็นอาหารปลา ลดต้นทุนการผลิต และเป็นนำผักมาบริโภค 2) พื้นที่ปลูกข้าว เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต จากการปลูกพอเทืองเป็นปุ๋ยพืชสด การนำปุ๋ยคอกใส่ในแปลงนา การผลิตปุ๋ยต่างๆ การทำนาเกษตรอินทรีย์และผสมผสานระหว่างอินทรีย์และเคมี 3) พื้นที่ปลูกพืช เกษตรกรทำดินเพาะปลูกเองได้จากวัตถุดิบในชุมชน เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดิน ให้มีแร่ธาตุและสารอาหาร 4) พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรมีคลังอาหารของครอบครัวไว้บริโภค จากการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ไก่ ไก่ไข่ เป็ด กบ ปลา และหอย

3.2 เพิ่มรายได้ ดังนี้ 1) พื้นที่แหล่งน้ำ เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงปลาชนิดต่างๆเช่น ปลานิล จิตรลดา 2) พื้นที่ปลูกข้าว เกษตรกรจำหน่ายข้าวอินทรีย์ในชุมชน 3) พื้นที่ปลูกพืช เกษตรกรหลายรายนำผลผลิตทางการเกษตรไปจำหน่ายในชุมชน เช่น ผักสลัด กล้วย มะม่วงแก้วขมิ้น ฝรั่งกิมจู ผักเหียง กระเพรา ชะอม และขี้เหล็ก 4) พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรนำสัตว์ที่เลี้ยงเอาไว้ไปจำหน่ายในชุมชน ได้แก่ ไก่ ไก่ไข่ เป็ด กบ และปลา

อภิปรายผล

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเอง และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

1.1 กระบวนการเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรด้วยตนเอง

เกษตรกรทำการเกษตรตามความเข้าใจ และการสืบทอดจากบิดามารดา อภิปรายผลดังนี้ อำเภอหนองแค มีคลองน้ำระพีพัฒน์เป็นคลองน้ำสายใหญ่ที่ไหลผ่านไปยังชุมชนต่างๆ และคลองน้ำเล็กอีกหลายสาย ส่งผลทำให้เกษตรกรมีน้ำเพียงพอในการทำเกษตรตลอดทั้งปี โดยเกษตรกรจะนิยมทำนา ปีละ 2 ครั้ง คือนาปีและนาปรัง ปลูกข้าวเจ้าเป็นหลัก ไม่นิยมเก็บข้าวไว้บริโภค

เกษตรกร ชาตองค์ความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่อภิปรายผลได้ว่า เกษตรกรส่วนมากยังไม่เข้าใจเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามสูตร 30:30:30:10 มีคำถามตลอดมีที่ดิน ทำกินเพียงแค่ 5 ไร่ สามารถทำได้ไหม หรือน้อยกว่านั้น เกษตรกรหลายคนเคยผ่านการอบรมมาแล้ว และบางรายได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทฤษฎีใหม่แห่งแรกวัดมงคลชัยพัฒนา ตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จการประยุกต์ศาสตร์พระราชสู่เกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อการพึ่งตนเอง คือนายบุญลือ เต้าแก้ว ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ท่านเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับรางวัลมากมาย เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เกษตรกรรายอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุตารัตน์ เลี้ยงชีวัฒน์(2560) พบว่า นายบุญลือ เต้าแก้ว ทำนา 100 ไร่ “ยิ่งทำยิ่งจนและเป็นหนี้สิน” ได้ไปศึกษาดูงานโครงการพระราชดำริทฤษฎีใหม่ แห่งแรก ณ วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี โดยนำมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง 20 ไร่ จนประสบความสำเร็จ ได้รับการยกย่องให้เป็นเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัด ปราชญ์ชาวบ้านดีเด่น ครูภูมิปัญญาไทย ครูบัญชีอาสาดีเด่นฯ นายบุญลือ ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง “พออยู่ พอกิน พอใช้ พอร่มเย็น” และได้รับโลรางวัลอันทรงเกียรติ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สาขาเกษตรทฤษฎีใหม่ และอื่นๆ วิธีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นายบุญลือ เต้าแก้ว พบว่า ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามสูตร 30:30:30:10 กล่าวคือ ส่วนที่ 1 ไร่ละ 30 ขุดสระน้ำประมาณ 2 ไร่ 2 บ่อ เก็บน้ำไว้ใช้และเลี้ยงปลา (มีน้ำไม่มีหนี้ มีที่ทำการทำมาหากิน) ส่วนที่ 2 ไร่ละ 30 ประมาณ 5 ไร่ เพื่อทำนาข้าวเกษตรอินทรีย์ ส่วนที่ 3 ไร่ละ 30 ประมาณ 11 ไร่ ยกร่องนา ทำแปลงไม้ผล และแปลงผักสวนครัว และส่วนที่ 4 ไร่ละ 10 ประมาณ 2 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย ปศุสัตว์ ประมง และโรงเรียน

ในส่วนต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้นเป็นรายจ่ายค่าจ้างต่างๆ ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว ค่าจ้างเครื่องจักร ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืช คือหนี้ล้นเกินจำนวนมาก ค่าสารเคมีฆ่าแมลงเพื่อกำจัดเพลี้ย หนอน และแมลงต่างๆ ค่าปุ๋ยเคมีบำรุงต้นข้าวให้เจริญเติบโต สรุปแล้วมีแต่ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น แล้วกำไรแทบจะไม่เหลือ ด้วยเหตุนี้การทำเกษตรทฤษฎีใหม่แบบผสมผสาน ลดการพึ่งปัจจัยภายนอก จึงเป็นทางเลือกและทางรอดของเกษตรกรคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของทวี เสนาพรหม(2565, หน้า 35-37) พบว่า วิธีการทำเกษตรบ้านโนนยาง ตำบลกำแพง อำเภอภูซำ จังหวัดยโสธร เมื่อก่อนพึ่งปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ต่อมาเกษตรกรได้รับความรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของรัชกาลที่ 9 ได้นำศาสตร์ต่างๆ มาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง ตั้งแต่การปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน การทำบัญชี รับ-จ่ายจะได้ว่าตัวเองมีรายจ่ายอะไรบ้างจะได้นำมาวิเคราะห์กับครอบครัวของตัวเอง หลังจากนั้นก็มีแนวทางในการ ลด ละ เลิก การพึ่งปัจจัยภายนอก โดยหันมาทำเกษตรผสมผสานตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ ในพื้นที่ของตัวเอง ต้องมีพืชทุกอย่างที่นำมาบริโภคในครัวเรือน เลี้ยงปลาไว้บริโภค และทำบ่อเก็บน้ำไว้ใช้ทำการเกษตรในฤดูแล้ง ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น กินดี อยู่ดี เป็นการทำการเกษตรที่ยั่งยืน

1.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่

โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่จากเหตุการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 รัฐบาล

ไทยได้มีนโยบายเร่งด่วนเพื่อรับมือและแก้ไขปัญหา เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน โดยเฉพาะฐานรากเกษตรกรตามชนบท จึงได้จัดสรรงบประมาณของแผ่นดินออกมาดำเนินการ “โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ 1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการพัฒนาพื้นที่เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ 2) เพื่อเพิ่มพื้นที่เก็บกักน้ำสำหรับการเกษตรทฤษฎีใหม่ทั้งในส่วนกิจกรรมหลักและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งปี 3) เพื่อฟื้นฟูภาคการเกษตร และการจ้างงานภายหลังการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยมุ่งเน้นเกษตรกรที่มีความตั้งใจเอาใจใส่อย่างจริงจัง ต่อยอด และเพิ่มรายได้ ดังนั้น อำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี เกษตรกรได้สมัครเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 164 ราย แต่ผ่านคุณสมบัติเพียง 45 รายเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของนันทรัฐภูมิ พรหมสุวรรณ และชฎาธาร สุขเจริญ(2565, หน้า 55-57) พบว่า มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 27,117 ราย พัฒนาพื้นที่เกษตรทฤษฎีใหม่ 96,218.50 ไร่ เกษตรกรสามารถนำความรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ประโยชน์ สามารถเพิ่มพื้นที่เก็บกักน้ำ 67.5520 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีผู้รับจ้างงาน 15,102 ราย เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่แหล่งน้ำ : พื้นที่ปลูกข้าว : พื้นที่ปลูกพืช : พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ จากสัดส่วน 5.72 : 48.49 : 35.89 : 9.90 โดยได้รับการสนับสนุนแหล่งน้ำจากการเข้าร่วมโครงการ ทำให้มีพื้นที่เก็บกักน้ำเพิ่มเป็น 37.42 : 32.40 : 25.69 : 4.49 เกษตรกรมีผลตอบแทนจากการทำกิจกรรมในแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตปีละ 4,145.25 บาทต่อครัวเรือน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 60.59 และผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นปีละ 2,797.89 บาทต่อครัวเรือน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มอบหมายให้สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดูแลรับผิดชอบหลัก รองลงมา ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตรมีหน้าที่รับผิดชอบการพัฒนาอาชีพด้านพืชผักและผลไม้ชนิดต่างๆ ให้ความรู้การปลูก การดูแลรักษา และการตลาด พร้อมแจกพันธุ์พืชผักให้แก่เกษตรกรกรมพัฒนาดิน มีหน้าที่ขุดบ่อหรือสระน้ำ เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการทำเกษตรให้เพียงพอตลอดทั้งปีและสนับสนุนวัสดุปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ กรมประมง มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการประมงจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่เกษตรกร เพื่อให้มีความรู้ด้านการเลี้ยงปลาชนิดต่างๆ และมอบลูกปลาให้เกษตรกร กรมปศุสัตว์ มีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบการพัฒนาอาชีพด้านสัตว์ต่างๆ ให้ความรู้แก่เกษตรกรด้านการเลี้ยง การดูแล เช่น ไก่ไข่ เป็ด สุกร โค-กระบือ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรมีหน้าที่รับผิดชอบในการประเมินผลของโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่

2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกรโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ อำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี อภิปรายผลได้ดังนี้

แนวทางรวมคน มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวมพลังใจเป็นการรวมใจของเกษตรกรให้เป็นหนึ่งเดียว มีอาชีพทำเหมือนกัน มีเป้าหมายและอุดมการณ์อย่างเดียวกัน เป็นคนในพื้นที่อำเภอดียวกันเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เชิญชวนเกษตรกรแบบเฉพาะเจาะจงได้จำนวนเกษตรกร 10 ราย จากทั้งหมด 45 ราย และมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำชุมชน อีก 5 ราย รวมเป็น 15 ราย

แนวทางร่วมคิด มีวัตถุประสงค์ เพื่อระดมพลังความคิดร่วมกัน จากการสนทนากลุ่ม สภาพปัญหาการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ พบปัญหาดังนี้ ประการแรกหลักเกณฑ์ปรับเปลี่ยนบ่อทำให้เกษตรกรสับสน เกษตรกรหลายรายจึงเปลี่ยนใจไม่ขอเข้าร่วมโครงการ ประการที่สอง การรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ เปิดรับสมัครในระยะเวลาสั้น และปิดรับสมัครกะชั้นชิด และเปิดรับสมัครหลายรอบ ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการไม่ning ประการที่สาม เบิกจ่ายงบประมาณล่าช้า ประการที่สี่การขุดสระเก็บกักน้ำ ไม่ทันต่อฤดูกาลผลผลิตของเกษตรกร ประการที่ห้าการระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้การอบรม การพบปะเกษตรกร การवादผังแปลง และการวางแผนการผลิตล่าช้า ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ธารทิพย์ นิตชาติ, บำเพ็ญ เขียวหวาน และพลสรายุ สราญรมย์ (2560)

พบว่าจุดอ่อนของโครงการคือการบริหารจัดการในส่วนของการมอบหมายเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ยังเกิดเฉพาะหน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้นโครงการเร่งด่วนเกินไปมีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์บ่อย ยากในการปฏิบัติปัจจัยที่สนับสนุนให้กับเกษตรกรน้อยเกินไปและไม่ตรงกับความต้องการ เกษตรกรขาดความรู้เกี่ยวกับการบันทึกบัญชี ขาดการบูรณาการที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่ เกษตรกรทฤษฎีใหม่ต้องการองค์ความรู้ในหลายด้านและต้องมีการจัดการหลายมิติ ตลาดโซ่อุปทาน แต่การดำเนินการยังขาดการเชื่อมโยงและควบคุมในมิติต่างๆ

ส่วนสภาพปัญหาของเกษตรกรและแนวทางแก้ไขปัญห พบว่า พื้นที่แหล่งน้ำ ปัญหาราคาอาหารปลาสำเร็จรูป มีราคาแพงเพิ่มมากขึ้น ในสระน้ำเกษตรกรไม่ได้ปลูกผักบุง ผักกระเฉด ไว้เป็นอาหารปลา ควรนำเศษพืชผักที่ทิ้งแล้ว นำมาให้เป็นอาหารปลา เพื่อลดต้นทุนการผลิต ในขณะที่พื้นที่ปลูกข้าว โครงสร้างดินแน่นทึบ ดินเหนียว แต่กระแหว สภาพดินเปรี้ยวหรือดินกรด ส่งผลทำให้ปลูกข้าว ให้ผลผลิตไม่ค่อยเต็มที่ แนวทางแก้ไขปัญหาดินกรดหรือดินเปรี้ยว เกษตรกรควรนำปูนมาร์ลมาใส่ในแปลงนา เพราะปูนมาร์ลแก้ดินเปรี้ยวจัด ช่วยลดความเป็นกรดของดินเปรี้ยวให้อยู่ในระดับเหมาะสมต่อพืช และเพิ่มธาตุอาหารแคลเซียมให้แก่พืชและควรปลูกปอเทือง ไกลกลบเป็นปุ๋ยพืชสด เพื่อเพิ่มแร่ธาตุและสารอาหารในดิน และควรนำปุ๋ยคอกมาใส่ในแปลงนา และผลิตปุ๋ยสูตรต่างๆในส่วนพื้นที่ปลูกพืช สภาพปัญหาพืชผักผลไม้แคะแกร็นไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร สาเหตุมาจากดินเปรี้ยวหรือดินกรดดินเสื่อมโทรม แก้ไขปัญหาโดยการผลิตดินเพาะปลูกเอง มีการหมักดิน ด้วยการนำฟางหรือใบไม้มาใส่ใต้โคนพืชผักและต้นไม้ และควรปลูกพืชผักสวนครัวให้หลากหลาย นอกจากนี้พื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรยังคงเลี้ยงสัตว์กันน้อย ควรเลี้ยงผสมผสานเกื้อกูลกัน ค่าอาหารมีราคาแพงมากขึ้น แนวทางแก้ไขปัญหาลดต้นทุนการผลิต เช่น การนำหยวกกล้วยสับให้ละเลียดแล้วนำมาผสมกับอาหารไก่ ส่วนอาหารกบ ควรนำไส้ไก่ ตับหรือหัวไก่บดหรือสับให้ละเลียด

แนวทางร่วมทำ มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวมพลังการจัดการ สรุปผลได้ดังนี้ พื้นที่แหล่งน้ำ จากการสนทนากลุ่มปัญหาที่พบ คือ เกษตรกรส่วนมากไม่ได้ปลูกผักบุง ผักกระเฉดน้ำ แหน ดอกจอก ผักตบชวาในสระน้ำ เอาไว้เลย มีเกษตรกรบางรายที่ยังคงปลูกผักบุงและผักกระเฉดในสระน้ำ เมื่อทราบถึงปัญหาแล้ว เกษตรกรได้นำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นอาหารปลา กุ้งและหอยเป็นการลดต้นทุนค่าอาหารได้และยังมีเกษตรกรรายหลาย ได้นำเศษพืชผักและผลไม้ที่ทิ้งแล้วมาเป็นอาหารปลา ในขณะที่พื้นที่ปลูกข้าว จากสภาพปัญหาพบ คือ ผลผลิตของข้าวไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ สาเหตุมาจากโครงสร้างดินแน่นทึบ ดินแข็ง ดินเปรี้ยวหรือดินกรดจัดและปานกลาง แก้ไขปัญหาให้เกษตรกรนำปูนมาร์ลที่ภาครัฐจัดสรรงบประมาณมาให้ไปใส่ในแปลงนา นอกจากนี้มีการปลูกปอเทืองก่อนการไถนา เมื่อปอเทืองออกดอกแล้วจากนั้นไถกลบเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสด การนำปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ได้แก่ มูลโค-กระบือ มูลไก่ และอื่นๆ มาใส่ในแปลงนา เพื่อเป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ในดิน เกษตรกรมีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพมาบำรุงต้นข้าว และลดต้นทุนการผลิตที่ค่าปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง เกษตรกรหลายคนหันมาทำนาอินทรีย์กันมากขึ้น และยังนำข้าวอินทรีย์ที่ปลูกเอาไว้มาขายบริโภคในครอบครัว ในส่วนพื้นที่ปลูกพืช สภาพปัญหาดินเปรี้ยวเป็นกรดสูงและปานกลาง โครงสร้างดินแน่นทึบ ดินแข็งแต่กระแหว ทำการเกษตรปลูกพืชผักให้ผลผลิตไม่เต็มที่เท่าที่ควร เกษตรกรต้องปรับปรุงบำรุงดินเสียก่อนการเพาะปลูก นอกจากนี้มีเกษตรกรหลายรายได้ปลูกพืช 5 ระดับ หรือปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของไพฑูรย์ แม่กรอง(2566) พบว่า วิธีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคกหนองนาโมเดล ได้แบ่งพื้นที่ 20 ไร่ ดังนี้ พื้นที่โคก นาโคก ที่ขุดหนองมาทำเป็นโคก ปลูกป่า 3 อย่างได้ประโยชน์ 4 อย่าง สร้างที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ และพื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ จากสภาพปัญหาที่พบ เกษตรกรบางรายไม่ได้สร้างกระท่อมเอาไว้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หลบแดดหลบฝน ควรจะสร้างเอาไว้หลังเลิกๆและการเลี้ยงสัตว์ยังไม่หลากหลายเท่าที่ควร

แนวทางร่วมสรุปบทเรียน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกษตรกรสรุปบทเรียนร่วมกัน ดังนี้ โดยภาพรวมทั้งหมด เกษตรสามารถพึ่งตนเองเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ คือ ลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ มีคลังอาหาร

ไว้ในครอบครัว ปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก เลี้ยงสัตว์ไว้โค และพืชผักสวนครัว ผลไม้ต่างๆ และการประเมิณกลุ่ม โดยกลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น มีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน แนะนำช่องทางการจำหน่าย การตลาด

แนวทางร่วมรับผลจากการกระทำ มีวัตถุประสงค์ เพื่อขึ้นขมยินดี และรับประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเกษตรกรมีความรู้สึกมีความสุขทางจิตใจที่ได้เข้าร่วมโครงการนี้ เป็นการสืบสานศาสตร์พระราชารัชกาลที่ 9 ด้านความมั่นคงด้านอาหาร เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ สามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว เกษตรกรสามารถสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตรที่ดี รู้จักกันอย่างแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เป็นพี่เป็นน้องคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาซึ่งกันและกัน รักกันเหมือนพี่ ตักกันเหมือนน้อง ประองตองเหมือนญาติ และกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาวลิต วิชัย และคณะ(2560, หน้า 62-66) รูปแบบการสร้างการเรียนรู้ในระดับกลุ่ม โดยจัดให้มีการเยี่ยมเยียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์การทำเกษตร และเติมความรู้เกษตรกรมัยยืน หมุนเวียนกันไปตามแปลงของเกษตรกร

3. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่สู่การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

3.1 ลดรายจ่ายดังนี้ ด้านพื้นที่แหล่งน้ำ เกษตรกรมีน้ำใช้ในการทำเกษตรอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี ทั้งในน้ำทำนาและรดแปลงผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้นและใช้เลี้ยงสัตว์ มีสระน้ำประหยัดค่าใช้จ่ายลง โดยปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉดในสระน้ำ เพื่อเป็นอาหารปลา ลดต้นทุนการผลิต และเป็นนำผักมาบริโภคได้ด้วย นอกจากนี้มีน้ำพืชผักที่ทิ้งแล้ว นำมาให้อาหารปลา ในส่วนพื้นที่ปลูกข้าว เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้มากพอสมควร จากการปลูกปอเทืองเป็นปุ๋ยพืชสด การนำปุ๋ยคอกใส่ในแปลงนา การผลิตปุ๋ยต่างๆ การทำนาเกษตรอินทรีย์ ในขณะที่พื้นที่ปลูกพืช เกษตรกรทำดินเพาะปลูกเองได้จากวัตถุดิบในชุมชน เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ของดิน ให้มีแร่ธาตุและสารอาหาร และในสวนพื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ โดยเกษตรกรมีคลังอาหารของครอบครัวไว้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพนเอกอดิเรก แก้วสุมาลี (2560, หน้า 125-126) พบว่าเกษตรกรที่นำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ทำให้เกษตรกรมีกิจกรรมในการประกอบอาชีพของตนเองมากขึ้น มีผลผลิตของพืชหลากหลายออกมาในระยะเวลาที่ต่างกัน ทำให้ลดความเสี่ยงจากโรคและแมลง ตลอดจนในเรื่องราคา สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้น ทั้งจากการเพิ่มผลผลิต และมีผลผลิตอย่างหลากหลาย ส่งผลให้เกิดความคุ้มค่ามากกว่าความคุ้มค่า

3.2 เพิ่มรายได้ พบว่า ในพื้นที่แหล่งน้ำ ที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน คือ การเลี้ยงปลา ได้แก่ ปลานิล จิตรลดา เป็นต้น เกษตรกรบางรายเลี้ยงปลาแบบจรัสจาง สร้างรายได้เสริมหลายหมื่นบาทต่อปี ในส่วนพื้นที่ปลูกข้าว จากการปลูกปอเทือง นำปุ๋ยคอกไปใส่ในแปลงนา และผลิตปุ๋ยสูตรต่างๆ นอกจากนี้มีเกษตรกรบางรายปลูกข้าวอินทรีย์สามารถนำไปจำหน่ายในชุมชนได้ ในขณะที่พื้นที่ปลูกพืช เกษตรกรหลายรายนำผลผลิตทางการเกษตรไปจำหน่ายในชุมชน เช่น ผักสลัด กัลย มะม่วงแก้วขมิ้น ฟรุ้งกิมจู ผักเห็ด เห็ด กระเพรา พริก มะเขือ ตะไคร้ และถั่วฝักยาวซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์(2564, หน้า 80-85) พบว่า เกษตรกรสามารถมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ส่วนใหญ่เป็นการจำหน่ายผลผลิตประเภทพืชผัก เช่น พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว โดยมีผลตอบแทนสุทธิ (กำไร) 8,161 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (เพิ่มขึ้น 2,798 บาทต่อครัวเรือนต่อปี) นอกจากนี้เกษตรกร สามารถเพิ่มรายได้จากพื้นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรนำสัตว์ที่เลี้ยงเอาไว้ ไปจำหน่ายในชุมชน ได้แก่ ไข่ไก่ ไข่เป็ด กบ และปลา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ สำนักงานปลัดกระทรวงและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก รองลงมา คือ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง และกรมพัฒนาที่ดิน ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นหลักการ ข้อคิดหรือแนวนโยบายของการพัฒนาโครงการฯ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการผลการวิจัยในครั้งนี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง หรือหน่วยงานที่สนใจ ตลอดถึงนักวิจัยทั่วไป ที่ต้องการนำผลการวิจัยไปอ้างอิง ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมกับสภาพบริบทภูมิสังคม สภาพดินฟ้า อากาศที่แตกต่างกัน และนำผลการวิจัยไปอ้างอิงสนับสนุนผลงานทางวิชาการได้ตามความเหมาะสม

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาวิจัยในประเด็น การประเมินผลความสำเร็จของโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ 2) ควรศึกษาวิจัยในประเด็น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเกษตรทฤษฎีใหม่ในชุมชน 3) ควรศึกษาวิจัยในประเด็น การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน 4) ควรศึกษาวิจัยในประเด็น การประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคกหนองนาโมเดล

บรรณานุกรม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.(2563).คู่มือโครงการ1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่. เอกสารเผยแพร่.

เชาวลิต วิชัย และคณะ.(2560). ศึกษากระบวนการสร้างการเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืนสู่เกษตรกรรุ่นใหม่

กรณีศึกษา บ้านบุงคล้า ตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. รายงานการวิจัย สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ 2560.

ทวี เสนาพรหม.(2565). การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามรอยศาสตร์พระราชา. รายงานการวิจัย สาขาเกษตรศาสตร์ บ้านโนนยาง ตำบลก้ามแมต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร.

ธารทิพย์ นิตินาติ, บำเพ็ญ เขียวหวาน และพลสรณ สุราษฎร์. (2560). ดำเนินโครงการ 5 ประสาน สืบสาน

เกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกร อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่.บทความวิจัย

หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 8.

นัตฐวุฒิ พรหมสุวรรณ และชฎาธาร สุขเจริญ. (2565). การประเมินผลโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ ปี 2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

พันเอกอดิเรก แก้วสุมาลี. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานการวิจัย, วิทยาลัยกองทัพบก.

ไพฑูรย์ แม่กรอง. (2566). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคกหนองนาโมเดล : กรณีศึกษานายบุญล้อม เต้าแก้ว ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล่อมศรีรินทร์ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี.

วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.

ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.(2564). การประเมินผลโครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่. เอกสารเผยแพร่.

สุดารัตน์ เลี้ยงชีพวัฒน์.(2560). การทำเกษตรทฤษฎีใหม่: กรณีศึกษานายบุญลือ เต้าแก้ว สวนล้อมศรีรินทร์ บ้านแถว ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.

สุเทพ พันประสิทธิ์.(2553). การศึกษาวิธีการผลิตตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรภาคกลาง. รายงานการวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.(2563). โครงการ 1 ตำบล 1 กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่. เอกสารเผยแพร่.

แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมดินถิ่นครูบาสู่เศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาบ้านผา
หนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน

Guidelines for Community Enterprise Development of Clay Dyed Fabric in Khruba's Territory into A Community Economy: A Case Study of Ban Pha Nam, Pa Phai Subdistrict, Li District, Lamphun Province.

อัมพร เลิศหัตถวิทย์¹

ศุภการ สิริไพศาล²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการทำผ้าย้อมดินถิ่นครูบาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาเทคนิคการย้อมผ้าของชาวบ้านจากเดิมให้มีคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและ 3) ศึกษาผลต่อเศรษฐกิจชุมชนในเรื่องเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ปฏิบัติงานภาคสนามด้วยการ ลงมือทำร่วมกับคนในชุมชน และการสัมภาษณ์เชิงลึก และการปฏิบัติงานภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลประกอบการตัดสินใจให้เกิดแนวทางใหม่ในการดำเนินงาน ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนได้บริหารจัดการทรัพยากรและวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างรู้ค่า ผลประกอบการของกลุ่มจัดเป็นสวัสดิการของสมาชิกกลุ่ม รวมตัวกันเพื่อสร้างผลประกอบการที่สามารถสร้างรายได้เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง มีการจ้างงานในชุมชนให้ผลิตชิ้นงานให้กับกลุ่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มมีงานทำ มีรายได้เพิ่มจากเดิม การใช้แผนกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการสร้างวินัยทางการเงิน จากการเพิ่มรายได้ ลดค่าใช้จ่าย และจัดการหนี้อย่างมีระบบ ซึ่งจะช่วยให้แต่ละบุคคลมีภูมิคุ้มกันทางการเงินที่ดีขึ้น แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอนาคต มีการวางแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน และกระบวนการที่เป็นระบบ โดยให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริม สนับสนุนข้อมูล สร้างโอกาส และมีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน, ผ้าย้อมดินถิ่นครูบา, เศรษฐกิจชุมชน

¹ นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² รองศาสตราจารย์ ดร.หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ABSTRACT

This study aimed to 1) study the development of the local soil-dyed cloth production from the past to the present, 2) create the participation of members in developing the villagers' cloth dyeing techniques from the past to the present to have quality and community product standards, and 3) study the effects on the community economy in terms of increasing income, reducing expenses, and reducing debt, using participatory action research, fieldwork by working with people in the community, in-depth interviews, and fieldwork, analyzing data to support decision-making to create new approaches to operations. The results of the study found that the community managed and managed the resources and raw materials in the community to be of value. The group's performance is considered a welfare for group members, joining together to create performance that can generate income to lead to self-reliance. There is employment in the community to produce products for the group, allowing group members to have jobs and additional income from the original. The use of a strategic plan that focuses on creating financial discipline from increasing income, reducing expenses, and systematic debt management will help each person have better financial immunity. The guidelines for the development of community enterprise groups in the future are to plan the development of community enterprises creatively, as a change with structure and pattern, and a systematic process, allowing group members to participate in every step. There are government agencies that come to promote, support information, create opportunities, and participate in solving community problems.

Keywords: Community Enterprise Development, Clay Dyed Fabric in Khruba's Territory, Community Economy

บทนำ

ชุมชนบ้านผาหนามเป็นชุมชนที่สงบสุข เนื่องจากมีครูบาเจ้าอาภิชัยชาวปี เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและร้อยรัดผู้คนในชุมชน โดยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษและพอเพียง ปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมคำสอนของครูบาเจ้าอาภิชัยชาวปี ผู้เป็นศิษย์เอกของครูบาเจ้าศรีวิชัย จนกลายเป็นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน การนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างคุณประโยชน์ใช้สอยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นความงดงามทางวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ และสืบสานต่อยอดให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนซึ่งมีทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ให้กับชุมชนมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยนำภูมิปัญญาของคนในชุมชนมาพัฒนา ตัดแปลง ต่อยอด สร้างสรรค์ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นมาได้

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาได้รับความสนใจจากผู้บริโภคทั้งตลาดภายในและนอกประเทศเป็นจำนวนมาก จนทำให้ผู้ประกอบการมีอาชีพหลายราย เข้ามาแข่งขันในตลาดท้องถิ่นมากขึ้น โดยมุ่งเน้นกระบวนการผลิต สินค้าในท้องถิ่นให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นและสามารถตอบโจทย์ของผู้บริโภคได้ในทิศทางที่ดีทำให้ผู้ประกอบการในชุมชน หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางรายหันมาให้ความสนใจแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดีและมีมาตรฐานที่จะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์รวมไปจนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ด้วยปัญหาที่พบได้คือ ยังไม่มีการแก้ไขปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอหรือรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคและท้องตลาด การออกแบบกระบวนการผลิตและทัศนคติที่ดีของชุมชนจึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน เนื่องจากจุดเริ่มต้น คนที่พอมีพอกิน หรือคนที่มีความสามารถช่วยเหลือครอบครัวได้ จะไม่มาสนใจงานประเภทนี้ คนที่สนใจก็คือกลุ่มเปราะบาง ผู้มีรายได้น้อย ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ซึ่งการพัฒนาคนที่มีครบสมบูรณ์ก็ว่ายากแล้ว การพัฒนากลุ่มเปราะบางแบบนี้ยากยิ่งกว่า เพราะต้องใส่ใจทุกเรื่อง ให้เขาได้มีเวทีของตัวเอง ให้รู้ว่าเขามีความถนัดด้านใด เมื่อพัฒนาที่งานขึ้นมาแล้ว ต้องหาความรู้ใหม่เพื่อมาเติมเต็ม และเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตรภายนอก

อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ทักษะต่างๆ ผ่านการลงมือทำ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการทางธุรกิจ โดยการนำวัตถุดิบหรือทรัพยากรในชุมชนมาใช้ หยิบยกเอางานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เชื่อมโยงกับประเพณีวัฒนธรรมมาใช้กระตุ้นการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจชุมชน นับว่ามีความสำคัญ จึงมีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมดินถิ่นครูบาบ้านผาหนามขึ้นตั้งอยู่ที่วัดพระพุทธรูปผาหนาม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน มีจุดเริ่มต้นมาจากโครงการพลังปัญญา ได้นำความรู้มาพัฒนาศูนย์เรียนรู้งานหัตถกรรม โครงการพลังชุมชนกับ SCG จากการเรียนรู้ พบว่า โครงการพลังชุมชน สอนให้เราเห็นคุณค่าในตัวเอง คุณค่าในตัวเองก็มาจากการที่เราได้ทำสิ่งที่เรารักและเราถนัด พอเรารู้จักคุณค่าในตัวเอง เรารักในงานที่เราทำ เราก็มีความสุขและทำมันได้เต็มที่ สร้างรายได้ให้ครอบครัวด้วยสิ่งที่เรามี และสามารถพัฒนาต่อยอดแบ่งปันความรู้ให้คนในชุมชนที่ว่างงานและกลุ่มเปราะบาง เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ทำงานฝีมือให้มีรายได้ มีงานทำ พึ่งพาตัวเอง จึงร่วมกันก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้สร้างอาชีพ เพื่อสร้างงานให้คนในชุมชน มีทีมงานผู้นำจิตอาสาที่สละเวลาส่วนตัวมาทำงานร่วมกัน โดยจะมีการประชุมกันเดือนละ ครั้ง แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งการประสานงานและการรับรองจากลูกค้า รวมถึงแบ่งหน้าที่กันเป็นครูอาสาสมัครพื้นที่สอนสมาชิกชาวบ้าน กลุ่มเปราะบาง มุ่งลดความเหลื่อมล้ำสังคมด้วยนโยบาย ESG 4 Plus ส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง และมีความรู้คู่คุณธรรมตามคำสอนของรัชกาลที่ 9 โครงการพลังชุมชน อบรมสร้างอาชีพ แปรรูปผลิตภัณฑ์เพิ่มมูลค่า หัตถกรรมบำบัดจิตใจให้คิดบวก ใจผ่องพองเพียงจิตอาสา หัวใจผู้ชี้นำชีวิตด้วยปัญญา ครอบครัวพอก้าวข้ามความท้อใจ

ทั้งนี้ชุมชนบ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน มีภูมิปัญญาที่สำคัญคือการย้อมผ้าด้วยดินที่สืบทอดกันมายาวนานกว่า 80 ปี โดยใช้วัตถุดิบคือ ดินขาวปลวก ดินหน้าดิน และดินที่ขุดลึกลงไปประมาณ 1.00 เมตร ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน สีและกลิ่นของดินที่มีเสน่ห์ สีที่มีความคล้ายสีของผ้าที่ใช้ห่มพระพุทธรูป คล้ายผ้านุ่มห่ม จีวร

ชาวบ้านจึงเกิดศรัทธาและเชื่อว่าไม่ใช่ความบังเอิญ ประกอบกับความนุ่มของเนื้อผ้าฝ้ายที่มาจากธรรมชาติ สีของดินที่มีความละมุน ไม่ระคายเคืองผิวกาย และกลิ่นของดินที่ติดเนื้อผ้า จะมีกลิ่นหอมไอดิน สัมผัสได้ถึงกลิ่นดินธรรมชาติ หันที่ที่สวมใส่ ผู้วิจัยจึงมุ่งสนใจที่จะศึกษาความสำคัญในการพัฒนาผ้าย้อมดินถิ่นครุบา และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นเอกลักษณ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาให้ทันสมัย รวมถึงการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมดินถิ่นครุบาบ้านผาหนามที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจชุมชน ให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทำผ้าย้อมดินถิ่นครุบาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาเทคนิคการย้อมผ้าของชาวบ้านจากเดิมให้มีคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
3. เพื่อศึกษาผลต่อเศรษฐกิจชุมชนในเรื่องเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นการศึกษาข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และจากบุคคลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยต้องการศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน สถานการณ์ที่เป็นไปในปัจจุบัน การปฏิบัติงานภาคสนามลงมือทำร่วมกับคนในชุมชน และใช้การสัมภาษณ์ พูดคุยในฐานะญาติมิตร ลูกหลาน ในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน การพัฒนาผ้าย้อมดินถิ่นครุบาตั้งแต่ อดีต ถึง ปัจจุบัน รูปแบบวิธีการผลิต การแปรรูป ปัญหาและสาเหตุ ของการผลิต การแปรรูป การตลาด การบริหารจัดการ แนวทางการพัฒนา ด้วยตนเอง ด้วยกลุ่ม ด้วยการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก นวัตกรรมการผลิต และการแปรรูป จากภูมิปัญญาชาวบ้านผาหนาม การค้นพบสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ของชุมชนในอนาคต ตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะครอบคลุมประเด็นที่สำคัญและมีรายละเอียดซึ่งเป็นผลโดยตรงจากประสบการณ์ของผู้สัมภาษณ์ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการปฏิบัติงานภาคสนาม

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นพื้นที่โดดเด่นในภูมิปัญญาของชาวบ้านผาหนามโดยการนำผ้ามาย้อมดินให้เกิดสีตามธรรมชาติและมีความคงทน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. กลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนบ้านงานฝีมือ บ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและร่วมในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 20 ราย
2. ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่กองพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลป่าไผ่ จำนวน 2 คน ตัวแทนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลี้ จำนวน 2 คน และตัวแทนศูนย์บริการการศึกษาตามอัธยาศัย กศน. อำเภอลี้ จำนวน 1 คน รวม 10 คน

การสร้างเครื่องมือวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารงานวิจัย ตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และสืบค้นข้อมูลทางเว็บไซต์ บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาหรือมีแนวคิดเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์จัดหมวดหมู่ เพื่อเชื่อมโยงสู่การวิเคราะห์ผลการวิจัย
2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าร่วมในการสนทนา ในประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันสถานการณ์ที่เป็นไปในปัจจุบัน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ในการส่งเสริมให้เกิดแนวทางใหม่ในการดำเนินงาน ด้วยการจดบันทึกสถานการณ์และพฤติกรรมของบุคคลเพื่อใช้เป็นข้อมูลควบคู่ไปกับวิธีการอื่นๆ
3. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) โดยผู้วิจัยเลือกวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อหาคำตอบจากความแตกต่างด้านความคิดเห็น โดยผู้วิจัยแบ่งสถานะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนสู่ระบบการผลิต การแปรรูป การตลาด และการบริหารจัดการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 2 กลุ่ม รวม 30 ราย
4. การจัดเวทีอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus group discussion) โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและร่วมในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 ราย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นการวิจัยร่วมกัน ที่ทีมผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบในเบื้องต้น และนำเสนอต่อที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมใช้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำรูปแบบร่วมพิจารณาเพื่อเพิ่มเติมเนื้อหา ปรับปรุง และแก้ไขรูปแบบที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ เพื่อให้การพัฒนารูปแบบมีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ใน ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) เป็นสำคัญ โดยผู้วิจัยพิจารณาความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลแต่ละประเภทจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ข้อมูลที่มาจาก 1) ข้อมูลของเอกสารที่ค้นคว้าไว้ โดยการตรวจสอบความถูกต้องและน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้คัดเลือกมา เพื่อจับใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและจดบันทึกแต่ละใจความที่ได้เสมือนว่าเอกสารแต่ละเล่มคือคำตอบของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย การตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) 2) ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการให้รหัสแบบนิรนัย (Deductive) ที่ได้เตรียมรหัสไว้ล่วงหน้า และประมวลประเภทของข้อมูล และคุณลักษณะ (Properties) ของข้อมูลเข้าด้วยกัน และเชื่อมโยงข้อมูลเหล่านั้น เลือกเฟ้นเป็นเหตุการณ์

ที่เป็นกุญแจสำคัญ และ 3) ข้อมูลการจัดสนทนากลุ่ม จากการขออนุญาตบันทึกข้อมูลการดำเนินการสนทนาให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการ ให้เกิดการอภิปรายครบถ้วนโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงโดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่ขึ้นคำตอบที่ต้องการให้เกิดข้อมูลในเครื่องบันทึกเสียงจะถูกถอดออกมาเป็นบทสนทนาเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการทำเครื่องหมายในข้อความสำคัญแล้ว มีการจัดหมวดหมู่ เช่น ที่ประชุมมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในเรื่องของการดำเนินชีวิตประจำวัน สถานการณ์ที่เป็นไปในปัจจุบัน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และกระบวนการผลิต เป็นต้น และสังเคราะห์ผลการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง และความเกี่ยวพันกันในประเด็นต่างๆ ตามกรอบแนวคิดการวิจัย แล้วสรุปผลเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ที่มาของผ้าย้อมดินเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านในสมัยก่อนไปร่วมกันขุดดินเพื่อสร้างวัดพระพุทธรูปพญาพนาหมาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และดินที่ขุดขึ้นมาได้เปราะเปื้อนเสื้อผ้าจนไม่สามารถซักออก จึงคิดกันว่าเมื่อดินที่ขุดขึ้นมาแล้วเปื้อนติดเสื้อผ้าเป็นเวลานาน จึงน่าจะนำเอาดินดังกล่าวมาย้อมผ้าฝ้ายที่ทอขึ้นมาเป็นสีขาวให้กลายเป็นสีดินหรือสีน้ำตาลอ่อน ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงพากันนำเสื้อผ้าที่เกิดจากการทอดกัณฑ์ผ้าสีขาวมาย้อมดินเพื่อให้เป็นสีน้ำตาลแล้วก็นำมาทอเป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย โดยผ้าย้อมดินประเภทนี้ว่า “ผ้าย้อมอีกาง” โดยการกำเนิดขึ้นของผ้าย้อมดินในช่วงประมาณ 80 ปีที่ผ่านมา โดยมีกระบวนการตั้งแต่การปลูกฝ้ายที่นิยมปลูกกันตามหัวไร่ปลายนา ฝ้ายจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาทำเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ผ้านวม ย่อม ของใช้ในชีวิตประจำวัน ที่ทุกครอบครัวต้องมี ในปัจจุบัน การผลิตเส้นฝ้ายได้มีเครื่องมือปั่นฝ้ายหรือนวัตกรรมต่างๆ เข้ามาทดแทน ลดเวลาลงจากการใช้แรงงานมากถึง 3 เท่า เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้นกว่าเดิมถึง 90.41 เปอร์เซ็นต์ สามารถปั่นเส้นด้ายปานกลางเบอร์ 5NE ที่มีความยืดหยุ่นแข็งแรง ช่วยปั่นเส้นด้ายเบอร์ใหญ่ ซึ่งการใช้ดินเป็นสารย้อมสีแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดระหว่างธรรมชาติและศิลปะ ซึ่งเป็นวิธีการย้อมสีสิ่งทอที่มีเอกลักษณ์ที่พัฒนาต่อยอดมาจากภูมิปัญญา และได้จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีสมาชิกกลุ่มประกอบด้วยเป็นคนในชุมชนที่สนใจ ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน มาร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่มโดยใช้ชื่อ ผ้าย้อมดินถิ่นครุบา เนื่องจากความเป็นดินแดนแห่งความศรัทธาในพระสงฆ์อันเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนคนไทย ได้แก่ 1) ครุบาเจ้าศรีวิชัย 2) ครุบาภิชัย ขาวปี และ 3) ครุบาชัยยะวงศาพัฒนา

ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มและจัดการฝึกอบรมโดยมีปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน มีสตอรี่เรื่องราวที่มาของลายผ้าทอและวิถีชีวิตของคนในชุมชน พัฒนาสู่การสร้าง BRAND และ Packaging ในเรื่องของรายได้รายรับรายจ่าย ได้กรมสรรพากรเข้ามาให้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับการเสียภาษีรายได้ ในกรณีที่มีการรวมกลุ่มจัดเป็นวิสาหกิจ รายได้ไม่เกิน 1,800,000 กลุ่มจะไม่ต้องเสียภาษี ขณะที่เทศบาลตำบลป่าไผ่ มีส่วนช่วยในการจัดงบประมาณมาสนับสนุนในการฝึกอบรมด้านการส่งเสริมอาชีพ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เข้าร่วมร่วมโครงการงานวิจัย ขณะที่ปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมดินถิ่นครุบาในปัจจุบัน ที่ยังไม่สามารถย้อมผ้าฝ้ายครั้งละมากๆ ทักษะฝีมือในการย้อมยังไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีการแบ่งหน้าที่กันทำอย่างชัดเจน ไม่มีผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน รูปแบบการแปรรูปยังไม่ได้มีการพัฒนา ยังขาดองค์ความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์ ขาดบุคลากรที่ให้องค์ความรู้เรื่องนวัตกรรมและเทคโนโลยี แนวทางพัฒนาการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาเทคนิคการย้อมผ้าของชาวบ้านจากเดิมให้มีคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เกิดจากการรวมตัวกันหรือฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าย้อมดินถิ่นครุบา และได้ช่วยกันพัฒนาการย้อมอย่างปรานิต เพื่อใช้ในการถวายแด่พระพุทธรูป ใช้ในงานบำรุงพระพุทธศาสนาในงานพิธีกรรมต่างๆ ผลิตเป็น

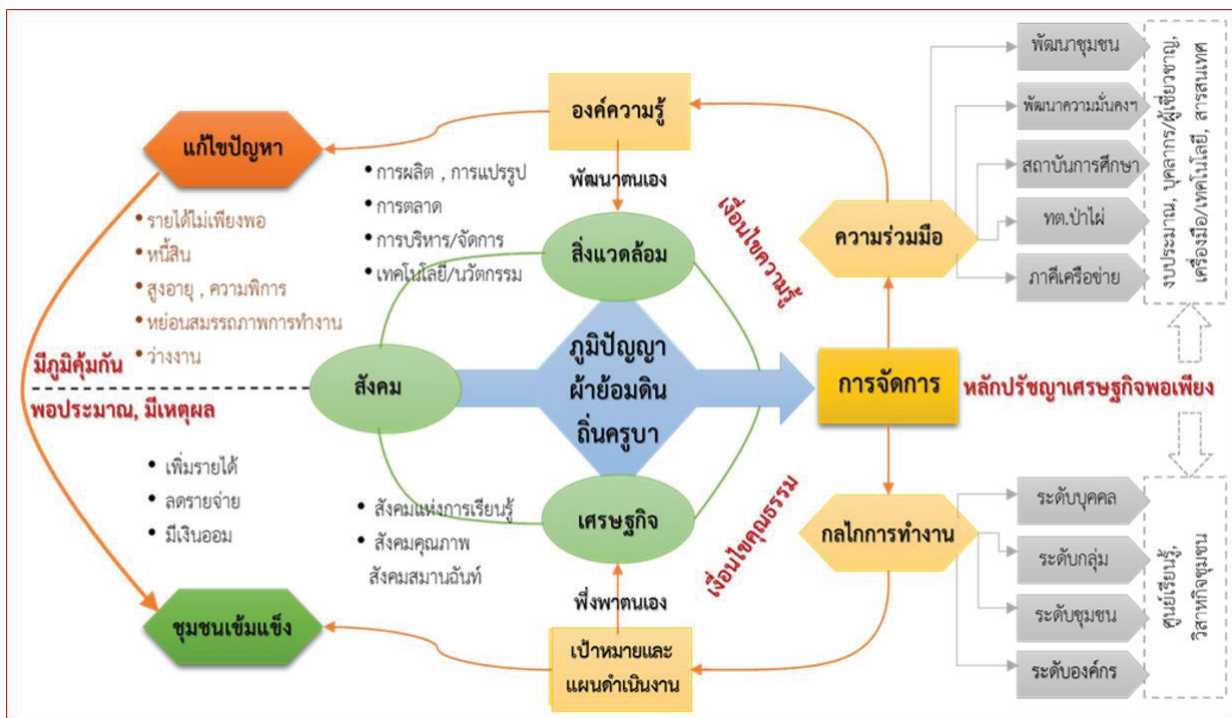
วัตถุมงคล ของฝากของที่ระลึกที่มีคุณค่าทางจิตใจ ที่จะเป็นช่องทางในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน หาความโดดเด่น และลักษณะพิเศษของผลิตภัณฑ์ ผ่านเรื่องราว สดอรรถวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ มีทั้ง วัฒนธรรมคนเมือง และวัฒนธรรมของชนเผ่า ที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชนบ้านผาหามได้อย่างกลมกลืน

ชุมชนได้บริหารจัดการทรัพยากรและวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างรู้ค่า มีการนำระบบบริหารจัดการมาใช้ มีสวัสดิการของสมาชิกกลุ่ม มีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มชุมชน ให้เป็นสินค้า หรือการบริการ วิถีชีวิตที่ใช้ร่วมกันและรวมตัวกัน เพื่อสร้างผลประกอบการที่สามารถสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง มีการจ้างงานในชุมชนให้ผลิตชิ้นงานให้กับกลุ่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มมีงานทำมีรายได้เพิ่มจากเดิม ที่ได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว สมาชิกสามารถแก้ไขปัญหาด้านการเงินของตนเองได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ในสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอยในปัจจุบัน แนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพคือการใช้แผนกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์วินัยทางการเงิน จากการเพิ่มรายได้ ลดค่าใช้จ่าย และจัดการหนี้ให้มีระบบ ซึ่งจะช่วยให้แต่ละบุคคลมีภูมิคุ้มกันทางการเงินที่ดีขึ้น เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น การควบคุมและจัดการค่าใช้จ่ายอย่างระมัดระวังเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเงิน นอกจากนี้ การปรับปรุงนิสัยทางการเงินที่รอบคอบ จะทำให้เกิดความคิดที่จะสร้างอนาคตทางการเงินของตนเองด้วยการออม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมดินถิ่นครูบาได้สร้างวัฒนธรรมการออม ปลุกฝังคุณค่าแห่งการมองการณ์ไกล วินัย และความรับผิดชอบ ให้แก่สมาชิกจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง

แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอนาคต มีการวางแผนการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned And Structured Change) และกระบวนการที่เป็นระบบ (Systematic Process) มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน โดยให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการริเริ่ม มีการกำหนดปัญหาและความต้องการ เลือกรูปแบบและการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค รวมกันรับผิดชอบ โดยมีหน่วยงานของรัฐเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนข้อมูล และสร้างโอกาสให้กับกลุ่ม และมีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์องค์ความรู้

จากการศึกษาพัฒนาการทำผ้าย้อมดินถิ่นครูบาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการพัฒนาเทคนิคการย้อมผ้าของชาวบ้านจากเดิมให้มีคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้ค้นพบรูปแบบ และแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและนวัตกรรม การแปรรูปผ้าย้อมดินถิ่นครูบาที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน สามารถแสดงได้ดังรูปต่อไปนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าย้อมดินถิ่นครุบา สู่เศรษฐกิจชุมชนบ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สามารถอธิบายได้ดังนี้

จากภาพที่ 1 การนำหลักการสร้างความยั่งยืนโดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความเป็นอยู่ที่ดีโดยรวมของบุคคลและชุมชน มาเป็นตัวกำหนดแนวทางการดำเนินโครงการร่วมกัน ด้วยการตระหนักถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันของปัจจัยเหล่านี้ และการใช้กลยุทธ์ที่สร้างความสมดุลระหว่างคุณค่าทางสังคม การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงสามารถสร้างอนาคตที่ยั่งยืนและเท่าเทียมกันมากขึ้น ทั้งนี้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมดินถิ่นครุบาให้ได้ผลในการเติบโตอย่างยั่งยืน ได้ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการจัดการ ดังนี้

1. **ความร่วมมือ** ภายใต้เงื่อนไขความรู้ของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการมุ่งพัฒนาชุดความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่เดิมจากภูมิปัญญาของชุมชน เสริมด้วยองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาพัฒนา มาจัดให้เป็นระบบ ด้วยหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้ 1.1) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอลี้ 1.2) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 1.3) สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1.4) เทศบาลตำบลป่าไผ่ 1.5) ภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย ศูนย์หัตถกรรมบ้านงานฝีมือบ้านผาหนาม วัดพระพุทธรูปผาหนาม ชุมชนบ้านผาหนาม หมู่ที่ 9 ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ห้างแจ่มฟ้าซอปปิงมอลล์ บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) SCG ชมรมผู้พิการเทศบาลตำบลป่าไผ่ ชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลป่าไผ่ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ข้างต้นเป็นผู้ส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจผ้าย้อมดินถิ่นครุบา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้โดยได้สนับสนุนทรัพยากรในการจัดการทั้งด้านงบประมาณในการจัดฝึกอบรม การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงานของกลุ่ม ด้านบุคลากรหรือผู้เชี่ยวชาญในการบรรยาย ฝึกสอน แนะนำ และเสนอแนะแนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยีในการลดต้นทุน ลดเวลาในการผลิต รวมถึงการคิดและสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนากระบวนการผลิต การตลาด การแปรรูป และ ด้านสารสนเทศในการสนับสนุนด้านข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาภูมิปัญญาให้ก้าวไปในทิศทางที่ถูกต้อง

การได้มาซึ่งองค์ความรู้ในแต่ละชุดความรู้ยังถือเป็นหลักความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มที่จะต้องคำนึงสภาพแวดล้อมของชุมชน ทั้งด้านกายภาพ ด้านความเป็นอยู่ และแม้กระทั่งความมั่นคงของชุมชน บนพื้นฐานการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและเอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ทำให้เกิดปัญหามลพิษในแหล่งน้ำ ดิน อากาศ ฯลฯ และมีส่วนร่วมกับชุมชนในการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ชุดความรู้ต่างๆ ยังเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคมบนหลักการสร้างภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจพอเพียง ที่สภาพปัญหาเกิดจากรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในแต่ละวัน จึงต้องทำให้ภูมียั่งยืนจนเกิดปัญหาหนี้สินทั้งในและนอกระบบ ปัญหาการเข้าสู่สังคมสูงวัยที่ทำให้จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัญหาความพิการ ปัญหาการหย่อนสมรรถภาพในการทำงาน รวมถึงปัญหาการว่างงาน ซึ่งล้วนแต่เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งสิ้น ขณะที่ ชุมชนได้จัดการทรัพยากรและวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างรู้ค่า มีการนำระบบบริหารจัดการมาใช้ มีเป็นความผูกพันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่ใช้ร่วมกันและรวมตัวกันเพื่อสร้างผลประโยชน์ที่สามารถสร้างรายได้ จากการพัฒนาดินเอง

2. กลไกการทำงาน ภายใต้เงื่อนไขคุณธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการมุ่งสัมฤทธิ์ผลด้วยการนำแนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารและการจัดการมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจผ้าฝ้ายอมดินถิ่นครุบา ซึ่งกลไกการทำงานนี้จะนำไปสู่เป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง อันส่งผลต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความซื่อสัตย์ของสมาชิกกลุ่ม และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกส่วน และแผนการดำเนินงานที่ได้มาจะเป็นบทเรียนที่สำคัญของวิสาหกิจผ้าฝ้ายอมดินถิ่นครุบาจนกลายเป็นต้นแบบและสามารถพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ

การจัดการที่พิจารณาถึงกลไกการทำงานนี้ยังเป็นเส้นทางที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งบนหลักความพอประมาณและความมีเหตุผล ซึ่งหมายถึง การรู้จักคิดอย่างมีสติเพื่อการมีรายได้เพิ่มขึ้น และสามารถลดภาระหนี้สินลงได้ด้วยการนำรายได้ที่ได้รับไปทยอยชำระหนี้ ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่เป็นภาระต่อครอบครัว มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการแบ่งจ่ายเงินลงทุน เงินออม และค่าใช้จ่ายต่างๆ อย่างชัดเจน ศึกษาการหาข้อมูลอยู่เสมอๆ ให้ความสำคัญกับส่วนรวม คำนึงถึงใจเขาใจเรา สมาชิกอยู่ได้กลุ่มอยู่ได้และยึดข้อตกลงที่ทำไว้ร่วมกัน และในท้ายที่สุดคือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เน้นไปที่การเติบโตของบุคคลผ่านโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง บุคคลในสังคมแห่งการเรียนรู้ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งช่วยให้มีการพัฒนาและพัฒนาดินเองและยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมโดยรวมด้วยการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ สังคมการเรียนรู้ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและความท้าทายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง สังคมคุณภาพที่ส่งเสริมความเป็นเลิศในด้านการศึกษาดูแลสุขภาพ มุ่งสู่การเป็นชุมชนเศรษฐกิจที่สร้างผลิตภัณฑ์ทางการตลาด มีการกำหนดและรักษามาตรฐานระดับสูง ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม รวมถึงการให้ความสำคัญกับการปรับปรุงและใช้นวัตกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในตลาด และสังคมสมานฉันท์ ที่สมาชิกของสังคมที่มีความสามัคคีทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีและความก้าวหน้าผ่านการทำงานร่วมกัน ความรู้สึกถึงความสามัคคีและจุดประสงค์ร่วมกันนี้ช่วยเสริมสร้างความผูกพันทางสังคมและก่อให้เกิดความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองโดยรวมของสังคม

ในท้ายที่สุดการจัดการกับความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมกันทางสังคมภายใต้การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าฝ้ายอมดินถิ่นครุบา สู่เศรษฐกิจชุมชนบ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน จะเป็นการส่งเสริมความคิดที่แบ่งแยกด้วยการจ้างงานและการสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับทุกคน โดยไม่คำนึงถึงภูมิหลัง ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน และสร้างสังคมที่เข้มแข็งมากขึ้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่า ยังไม่สามารถย้อมผ้าฝ้ายครั้งละมากๆ หรือหลายเมตร มีผู้เชี่ยวชาญในการย้อมในกลุ่มไม่เพียงพอต่อการผลิต ทักษะฝีมือในการย้อมยังไม่ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับ ภูมิรินทร์ แสนเจริญสุข และ ภัทรธิดา ผลงาม (2562) ที่ศึกษาเรื่อง การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านกุดดู่ จังหวัดหนองบัวลำภู ที่ผลการวิจัยพบปัญหาด้านกระบวนการผลิตของกลุ่ม เนื่องจากการผลิตผ้าทอของกลุ่มไม่มีคุณภาพและไม่มีมาตรฐานเท่าที่ควร อันเกิดจากปัญหาในเรื่องของวัตถุดิบที่ใช้ผลิตอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ทักษะการผลิตของสมาชิกกลุ่ม ขณะที่การไม่มีผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน รูปแบบการแปรรูปยังไม่ได้รับการพัฒนา ยังขาดองค์ความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์ ไม่มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ไม่มีสินค้าโดดเด่น ยังขาดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เปิดเป็นร้านค้าชุมชน เล็กๆ ยังไม่เป็นที่รู้จัก สอดคล้องกับบุริดา วิปชา และอนุชา แพ่งเกสร (2565) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือโดยการมีส่วนร่วมของผู้ผลิต นักออกแบบ ผู้จัดจำหน่าย และผู้บริโภค จังหวัดมุกดาหาร ที่ผลการวิจัยระบุว่า ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนา คือ 1) ผู้ซื้อส่วนใหญ่มองว่าผู้ผลิตยังขาดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ ซึ่งจากการสังเกตตลาดและรูปแบบของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่นำออกมาจำหน่าย ผู้ผลิตหรือผู้จัดจำหน่ายยังไม่สามารถดึงดูดซึ่งเป็นความแตกต่างและมีเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดออกมาได้อย่างชัดเจน 2) ผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายสินค้าส่วนใหญ่เป็นบุคคลเดียวกัน ซึ่งจะทำให้ผู้ผลิตซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการผลิตต้องมาดำเนินการด้านการตลาดด้วยตนเอง เป็นการทำงานในสิ่งที่ตนเองไม่ถนัด และ ยังมีส่วนทำให้เสียเวลาในการผลิตสินค้า อย่างไรก็ตามอีกประการหนึ่ง ผู้ซื้อคิดว่าราคาที่ผู้ผลิตมาจำหน่ายสินค้าเองจะทำให้รับรู้ถึงความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างแท้จริงเพราะได้พูดคุยกับผู้ซื้อสินค้าโดยตรง ซึ่งจะทำให้สามารถผลิตสินค้าที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ดีกว่า และ 3) ผู้ผลิตควรมีตลาดใหม่ๆ และมีการผสมผสานระหว่างลายเก่าที่ควรอนุรักษ์ไว้และลายสมัยใหม่เพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัย และความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้บริโภค

ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีการทำตลาดออนไลน์ ไม่มีตลาดเชื่อมโยงเครือข่าย ไม่มีตลาดรองรับสินค้า ขาดการประชาสัมพันธ์ ยังไม่มีสื่อหรือกลุ่มลูกค้าที่สนใจสั่งซื้อสินค้าของกลุ่ม สอดคล้องกับ วรวิธ ลีลานภาคคีต, รุจิกาญจน์ สานนท์ และสุภัทริภา ชันทจร (2563) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพทางการตลาดออนไลน์สำหรับวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าทอในอำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา ที่ผลการวิจัยระบุว่า การทำการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าของกลุ่มยังคงทำแบบดั้งเดิมผ่านช่องทางปกติขายตามแหล่งที่ทางราชการเชิญชวน ลูกค้าประจำทั้งเป็นลูกค้าเป็นรายบุคคลและเป็นพ่อค้าส่งที่มารับจากกลุ่มไปขายที่ละมากๆ จึงเป็นการตลาดแบบเฉพาะเจาะจงกลุ่มลูกค้ากลุ่มเดิม และมีการทำการตลาดแบบปากต่อปากผ่านการแนะนำจากลูกค้าเก่าเท่านั้น ไม่ได้ทำการตลาดบนสังคมออนไลน์เนื่องจากไม่ถนัด และยังไม่เข้าใจวิธีการ ขณะที่ผลวิจัยพบว่า ขาดเงินกองทุนหมุนเวียนในการบริหารจัดการกลุ่ม ขาดแรงงานที่มีทักษะความรู้ในด้านการย้อม การแปรรูปในชุมชน ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตที่จะช่วยในการต่อยอด ยังไม่มีสถานที่ที่เหมาะสมกับการผลิตหรือการทำกิจกรรมของกลุ่ม ขาดบุคลากรที่ให้องค์ความรู้เรื่องนวัตกรรมและเทคโนโลยี ไม่มีการมอบหมายหรือแบ่งหน้าที่กันทำ ยังขาดการบริหารจัดการกลุ่มที่ยังไม่ชัดเจน

ผลการวิจัยที่พบว่า ชุมชนได้บริหารจัดการทรัพยากรและวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างรู้ค่า มีการนำระบบบริหารจัดการมาใช้ มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่ใช้ร่วมกันและรวมตัวกันเพื่อสร้างผลประกอบการ ที่สามารถสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง มีการจ้างงานในชุมชนให้ผลิตชิ้นงานให้กับกลุ่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มมีงานทำมีรายได้เพิ่มจากเดิม มุ่งเน้นในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสมาชิกกลุ่มมีการปลูกผัก เพื่อเป็นอาหารกลางวัน กินผักพืชตามฤดูกาล ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการลดค่าใช้จ่ายได้ มีความรู้ด้านการเงินและการบัญชีเพื่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นหลักในการสร้างวินัยทางการเงิน และใช้ความรู้ทางการเงินบัญชีในการวางแผนการผลิต และการตลาด ตลอดจนการบริหารจัดการรายได้และค่าใช้จ่ายของวิสาหกิจ

ชุมชน เพื่อพัฒนาวิสาหกิจให้มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ให้มีความระมัดระวัง ดำรงชีวิตบนพื้นฐานคุณธรรมที่จะทำให้กลุ่มและชุมชนเป็นที่เชื่อถือ ยอมรับ และเกื้อกูลซึ่งกัน และกันอย่างเท่าเทียม สอดคล้องกับ เกศสุตา โภคานิษฐ์ (2562) ที่ศึกษาเรื่อง การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดชัยภูมิ ที่ผลการวิจัยระบุว่า 1) การจัดการด้านบุคลากร การรวมกลุ่มเริ่มจากสมาชิกที่มีลักษณะแนวคิดเหมือนกันแล้วจึงมีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มแบบค่อยเป็นค่อยไป ภายในกลุ่มมีการแบ่งความรับผิดชอบตามความเหมาะสมแต่ละบุคคล มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการผลิตสินค้าเพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติงานแทนกันได้ พร้อมทั้งจัดให้มีสวัสดิการแก่สมาชิก และสนับสนุนให้เข้ารับการฝึกอบรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจต่อกัน คำนึงถึงสมาชิกอยู่ได้กลุ่มอยู่ได้ เสียสละ ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน คำนึงถึงหลักคุณธรรมในการจ่ายค่าตอบแทนแก่สมาชิก 2) การจัดการด้านการเงิน เน้นความประหยัด คัดค้าน ไม่ก่อหนี้เพิ่ม การลงทุนมีความสมเหตุสมผล มีความพอเพียง พอประมาณตามศักยภาพของตน และจะต้องให้ความระมัดระวัง รอบคอบ และมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีแบ่งจ่ายเงินลงทุน เงินออม และค่าใช้จ่ายต่างๆ อย่างชัดเจน ศึกษา การหาข้อมูลอยู่เสมอๆ ให้ความสำคัญกับส่วนรวม คำนึงถึงใจเขาใจเรา สมาชิกอยู่ได้กลุ่มอยู่ได้และยึดข้อตกลงที่ทำไว้ร่วมกัน ไม่โลภ และไม่หวังกำไรจนเกินไป 3) การจัดการด้านวัสดุ อุปกรณ์ เน้นการใช้วัตถุดิบในการผลิตภายในกลุ่ม และอาศัยแรงงานของสมาชิกกลุ่มเป็นหลัก ผลิตสินค้าตามการสั่งซื้อ หมั่นศึกษาหาข้อมูลอย่างละเอียดจากสื่อต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการซื้อวัสดุ อุปกรณ์ หรือวัตถุดิบการผลิตโดยเน้นความประหยัด คัดค้าน และ 4) ด้านการจัดการ ดำเนินกิจกรรมกลุ่มตามศักยภาพของตน ไม่เกินกำลัง ไม่สุดโต่ง การวางแผนไม่เพ้อฝันเกินจริง เน้นความประหยัด คัดค้าน มีการสร้างความเข้าใจระหว่างกันภายในกลุ่ม และการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก เพื่อการเรียนรู้และสร้างพันธมิตร

ผลการวิจัยที่พบว่า แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอนาคต มีการวางแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned And Structured Change) และกระบวนการที่เป็นระบบ (Systematic Process) มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน โดยให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน สอดคล้องกับ ชนิกานต์ อินทรเพือก, ประเพศ ไกรจันทร์ และ ทวีศักดิ์ รูปสิงห์ (2564) ที่ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน ที่ผลการวิจัยระบุว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการวิสาหกิจชุมชนมากที่สุด คือ การสร้างคุณภาพผลิตภัณฑ์ การมีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม และจริยธรรม การผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ ให้มีความหลากหลาย การปรับปรุงคุณภาพของสินค้า และผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) ความเชี่ยวชาญในการบริหารงาน 2) การสร้างนวัตกรรมในกระบวนการผลิต 3) การผลิตสินค้า และผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย 4) การปรับปรุงคุณภาพของสินค้าและผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง 5) การสร้างตราสินค้าเพื่อการจดจำ การดำเนินการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน คือ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) การมีวิสัยทัศน์ในการบริหารองค์กรของผู้นำ 2) การมีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม และจริยธรรม 3) การสร้างคุณภาพผลิตภัณฑ์ 4) การบริหารจัดการสมาชิกกลุ่ม 5) การพัฒนาบุคลากร และ 6) การบริหารการตลาด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพัฒนาการทำผ้าย้อมดินถิ่นครุบา การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน จะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบหลายอย่างที่มีความสำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะ 3 ระดับ ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอและระดับจังหวัด ควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการขับเคลื่อนในรูปแบบต่างๆ เช่น ด้านคำแนะนำปรึกษา ด้านงบประมาณ ด้าน

การฝึกอบรม เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการพัฒนา และขับเคลื่อนกิจการของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง

1.2 เทศบาลตำบลป่าไผ่ ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน สร้างและส่งเสริมให้เป็นศูนย์เรียนรู้ โดยกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานประจำปี เพื่อสร้างความเข้มแข็งและต่อยอดไปในทุกพื้นที่ของตำบล

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 วิสาหกิจชุมชนผ้าย้อมดินถิ่นครูบาจะสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จำเป็นจะต้องพิจารณาด้านการพัฒนาบุคลากรที่เป็นสมาชิกในกลุ่มให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 วิสาหกิจชุมชนสามารถนำข้อค้นพบนี้โดยเฉพาะการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเพื่อให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เข้มแข็ง ยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนทั้งการดำเนินงานของตนเองและการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจอื่น

เอกสารอ้างอิง

- เกศสุตา โภคานิตย์. (2562). การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดชัยภูมิ. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 9(1): 50-56.
- ชนิกานต์ อินทรเผือก, ประเพศ ไกรจันทร์ และทวีศักดิ์ รูปสิงห์. (2564). รูปแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการครูอุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 12(2), 46-56.
- ปฐิตา วิปชา และอนุชา พ่างเกสร. (2565). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือโดยการมีส่วนร่วมของผู้ผลิต นักออกแบบ ผู้จัดการจำหน่าย และผู้บริโภค จังหวัดมุกดาหาร. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 13 วันที่ 12 พฤษภาคม 2565 ณ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา น. 2836-2849.
- ภูมินทร์ แสนเจริญสุข และ ภัทรธิดา ผลงาม. (2562). การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอในกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านกุดตุ้ม จังหวัดหนองบัวลำภู. สักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(1): 187-202.
- วรวิธ ลีลานาศักดิ์, รุจิกาญจน์ สานนท์ และ สุภัทริภา ชันทจร. (2563). การพัฒนาศักยภาพทางการตลาดออนไลน์สำหรับวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าทอในอำเภอสีดา จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการสังคมศาสตร์เครือข่ายวิจัยประชาชื่น, 2(3): 40-56.

การพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน
โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

Teacher Development in Promoting Student Morality and Ethics
Wat Khao Chaeng Thian Theparam School, Chonburi Provincial
Administrative Organization.

จิรศักดิ์ อ่างแก้ว¹

Jirasak Angkaew

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้กระบวนการ PAOR (Plan-Act-Observe-Reflect) ตามแนวคิดของเคมมิส และแม็กแท็กการท์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มี รวมทั้งสิ้น 65 คน ประกอบด้วย ครูโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม 38 คน คณะกรรมการนักเรียน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม 12 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสังเกต ประเด็นสัมภาษณ์ ประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการพรรณนา

ผลการวิจัยพบ 1. ปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี พบว่า 1) ครูส่วนใหญ่เห็นความสำคัญ แต่ ขาดแนวทางที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน 2) โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม (เช่น สวดมนต์ ทำบุญ รณรงค์) แต่ยัง เน้นการปลูกฝังเชิงกิจกรรม และ ขาดการบูรณาการในห้องเรียน 3) นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณธรรมพื้นฐาน (เช่น วินัย กตัญญู) แต่ ยังขาดความรับผิดชอบและจิตสาธารณะในบางกลุ่ม และ 4) ผู้บริหารมีนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แต่ยังขาดระบบติดตามและประเมินผลที่เป็นรูปธรรม ปัญหาที่พบ คือ 1) ครูยังขาดความรู้ และทักษะในการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ 2) ขาดระบบนิเทศก์ภายในและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู 3) นักเรียนบางส่วนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น พูดจาไม่สุภาพ มาสาย ขาดจิตอาสา และ 4) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการปลูกฝังคุณธรรมของนักเรียนยังมีน้อย 2. ผลการพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี พบว่า 1) ครูสามารถพัฒนาแผนการสอนที่บูรณาการคุณธรรมจริยธรรม เข้ากับการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและนำไปใช้ได้จริง 2) มีการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการปฏิบัติ

¹รองผู้อำนวยการชำนาญการ โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

3) นักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู และจิตสาธารณะและ 4) โรงเรียนมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเป็น “สถานศึกษาคุณธรรม” และได้รับการยอมรับจากชุมชน

คำสำคัญ : การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม, การพัฒนาครู, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

This research aim to 1) study the current situation and problems in promoting morality and ethics of students at Wat Khao Cheng Thian Theparam School, under the Chonburi Provincial Administrative Organization and 2) propose guidelines for teacher development in promoting morality and ethics of students at Wat Khao Cheng Thian Theparam School, under the Chonburi Provincial Administrative Organization, as an action research (Action Research Principle) (Action Research) using the PAOR process according to the concepts of Kemmis and McTaggart. This is an action research (Action Research Principle) (Action Research) using the PAOR process according to the concept of Kemmis and McTaggart. The main informants (Key Informants) total 65 people, consisting of 38 teachers of Wat Khao Cheng Thian Theparam School, 12 student committee members of Wat Khao Cheng Thian Theparam School, 15 educational committee members of Wat Khao Cheng Thian Theparam School. The tools used for data collection were observation, interview points, focus group discussion points, and evaluation forms created by the researcher. Data analysis used mean, standard deviation, and description.

Research findings revealed: 1. Problems in promoting morality and ethics among students at Wat Khao Cheang Thian Theparam School, under the Chonburi Provincial Administrative Organization (CPO). 1) Most teachers recognize the importance of instilling morality and ethics in students, but lack a systematic and continuous approach. 2) The school has morality-promoting activities, such as chanting, making merit on important occasions, and campaigning for good behavior, but the emphasis remains on activity-based instillation rather than classroom integration. 3) Most students possess basic morality, such as discipline and gratitude, but some lack responsibility and public-spiritedness. 4) Administrators have policies to promote morality and ethics, but lack a concrete monitoring and evaluation system. The problems identified are: 1) Teachers still lack the knowledge and skills to integrate morality and ethics into lesson plans. 2) There is a lack of internal supervision and learning exchange between teachers. 3) Some students exhibit inappropriate behavior, such as impolite speech, being late, and lacking volunteerism. 4) Parental and community participation in instilling morality in students remains low. 2. Results of teacher development on promoting morality and ethics among students at Wat Khao Cheang Thian Theparam School, under the Chonburi Provincial Administrative Organization (CPO). 1) Teachers are able to develop

lesson plans that integrate morality. Ethics is integrated with real learning. 2) Creative activities are organized such as “Morality Classroom”, “Friends Helping Friends”, “Good Students with Volunteer Spirit”. 3) Students have continuously improved moral behavior, including discipline, honesty, gratitude, and public spirit. 4) The school has an atmosphere conducive to being a “Morality Educational Institution” and is accepted by the community.

Key words: Promotion of morality and ethics, teacher development, active learning management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา เนื่องจากสังคมไทยร่วมสมัยกำลังเผชิญความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและค่านิยม ส่งผลให้ผู้เรียนจำนวนมากมีพฤติกรรมที่ขาดวินัย ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมผ่านการจัดกิจกรรม การเป็นแบบอย่าง และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำและกำหนดกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ตลอดจนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องปรับปรุงทักษะและประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ผู้บริหารจึงต้องเร่งรัดพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อให้มีศักยภาพในการอบรมเยาวชนของชาติ

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม แม้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังประสบปัญหาสำคัญ เช่น ครูขาดความมั่นใจในการเขียนแผนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรม นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมคุณธรรมไม่ทั่วถึง และขาดระบบนิเทศติดตามอย่างเป็นรูปธรรม จึงมีความจำเป็นต้องมีการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมที่ยั่งยืน โดยมีการพัฒนาครูเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี พบว่า แม้โรงเรียนจะมีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอยู่แล้วก็ตาม แต่ยังประสบปัญหาหลายประการ เช่น ครูขาดความมั่นใจในการออกแบบกิจกรรมที่บูรณาการคุณธรรม จริยธรรมในชั้นเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรมคุณธรรมยังไม่ทั่วถึง และแนวทางการพัฒนาครูในด้านนี้ยังไม่มีรูปแบบที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้ผลการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในหมู่นักเรียนยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวัง

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำองค์กรสู่การเปลี่ยนแปลง ฉะนั้น ผู้บริหารจึงเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา เพราะผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำและเป็นผู้สร้างขวัญกำลังใจให้ครูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดลักษณะนิสัยด้านคุณธรรม จริยธรรมตามที่ต้องการในโลกยุคปัจจุบัน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี เปิดสอนตั้งแต่ปฐมวัย 3 ปี (อนุบาล 1-3) ไปจนถึงวัยเรียนตอนต้น (มัธยมต้น) ปีการศึกษา 2565 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 426 คน บุคลากรสอน (ครูและพนักงานจ้าง) 38 คน ผู้บริหาร (ผอ. และ รอง ผอ.) 2 คน บุคลากรทั้งหมดรวม 40 คน จัดการเรียนการสอนมุ่งหวังให้นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยการจัดการเรียนรู้และพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ครบถ้วน คือ มีปัญญารอบรู้ในศาสตร์สาระต่าง ๆ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ โดยมีมาตรการส่งเสริมและจัดกิจกรรมที่ก่อ

ให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน ให้ครูมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้สมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และคุณธรรม จริยธรรม ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผสมผสานความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วน มีการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551)

ผู้วิจัยในฐานะรองผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบ การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน จึงได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพของครูในโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม ให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้มีความตระหนักเห็นความสำคัญของการพัฒนา ผู้เรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาครูให้มีศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามกระบวนการ PAOR ของ Kemmis และ McTaggart (1988) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflection) เพื่อให้ครูได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ดำเนินการ และปรับปรุงการทำงานจริงในบริบทของตน ให้มีแนวทางพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมนักเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามกรอบ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความความกตัญญูกตเวที ความเสียสละและความประหยัด อันจะส่งผลให้นักเรียนโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสามารถประพฤติปฏิบัติตนอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุขตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียน วัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี
- 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน วัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตประชากรและผู้ให้ข้อมูล

สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) รวมทั้งสิ้น 65 คน ประกอบด้วย

- 1) ครูโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 38 คน
- 2) คณะกรรมการนักเรียน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 12 คน
- 3) คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 15 คน

สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของ

นักเรียนโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) รวมทั้งสิ้น 70 คน ประกอบด้วย

- 1) ครูโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 38 คน
- 2) คณะกรรมการนักเรียน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 12 คน
- 3) คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 15 คน
- 4) ผู้บริหารสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี และผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัย จำนวน 5 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีขั้นตอนการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี
 2. ขั้นตอนที่ 2 เสนอแนวทางการพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี
- โดยแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้
1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูล
 2. เครื่องมือ การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ
 3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
 4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ให้ข้อมูลหลักของโรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2565 รวมทั้งสิ้น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ครูจำนวน 38 คน คณะกรรมการนักเรียนจำนวน 12 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพาราม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี โดยเริ่มจากการทำหนังสือขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นทางการ จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามและจัดเก็บข้อมูลด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าว ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวนทั้งสิ้น 12 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สำหรับข้อมูลที่ได้จากการประชุม Focus Group ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive)

2. สำหรับข้อมูลที่ได้จากการแบบสอบถาม ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1 เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ 2) วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2 เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อโครงการ โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และแปลความหมายของคะแนน เทียบกับเกณฑ์เพื่อแปลความหมายของคะแนน (พิชิต ฤทธิจรูญ, 2564) ดังนี้

- 4.51 - 5.00 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับมากที่สุด
- 3.51 - 4.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับมาก
- 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับปานกลาง
- 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับน้อย
- 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความสอดคล้อง / มีความคิดเห็น ในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

จากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 65 คน ประกอบด้วย ครู คณะกรรมการนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษา สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) สภาพปัจจุบัน ครูและผู้บริหารเห็นความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมและมโนปณิธานที่ชัดเจน มีการจัดกิจกรรมตามวันสำคัญและกิจกรรมหน้าเสาธง อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมส่วนใหญ่ยังเน้นที่รูปแบบเชิงกิจกรรม (Event-based) มากกว่าการบูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างเป็นระบบ

2) ปัญหาที่พบ

ด้านครู: ขาดทักษะและแนวทางในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงขาดระบบการนิเทศก์ภายในที่ต่อเนื่อง

ด้านนักเรียน: นักเรียนบางส่วนยังขาดวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ ซึ่งสะท้อนผ่านพฤติกรรม เช่น การมาสาย และพฤติกรรมการใช้ภาษา

ด้านการบริหารจัดการ: ขาดการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งจากผู้บริหารและชุมชน รวมถึงระบบการติดตามประเมินผลที่เป็นรูปธรรม

2. ผลการพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม (วงรอบที่ 1)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการ PAOR ในวงรอบที่ 1 ผ่านกิจกรรมหลัก 2 กิจกรรม คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการและการนิเทศก์ภายใน ผลการดำเนินงานปรากฏดังนี้:

1) ผลการพัฒนาความรู้และทักษะของครู ภายหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่าครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพิ่มขึ้น สามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมได้ครบถ้วนตามองค์ประกอบ 10 ส่วน (หัวข้อเรื่อง, สาระสำคัญ, จุดประสงค์, สาระการเรียนรู้, กระบวนการจัดการเรียนรู้, การวัดผล, สื่อการสอน, ภาคผนวก, ความเห็นผู้ตรวจ และบันทึกหลังสอน)

2) ผลการสังเกตการปฏิบัติการสอน จากผลการนิเทศก์และสังเกตการสอน พบว่าครูส่วนใหญ่สามารถ

ดำเนินการชั้นนำเข้าสู่บทเรียนได้ดี มีการใช้เพลงและเกมเพื่อกระตุ้นผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อค้นพบที่ต้องพัฒนาต่อไปในรอบที่ 2 ดังนี้

- กิจกรรมการเรียนรู้ยังขาดความหลากหลายและส่วนใหญ่ยังคงใช้รูปแบบเดิม
- การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Construction of Knowledge) ยังอยู่ในระดับน้อย

- สื่อการสอนบางส่วนยังไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระอย่างเป็นระบบ
- เครื่องมือการวัดผลในบางแผนการสอนยังไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

3) ผลการสะท้อนกลับ (Reflection) ครูและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่ากิจกรรมส่งผลให้นักเรียนเริ่มมีพฤติกรรมเชิงบวกเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะด้านความรับผิดชอบ แต่กลุ่มเป้าหมายสะท้อนว่ายังต้องการเวลาและกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ที่ต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงทักษะการเลือกใช้สื่อและการออกแบบการวัดผลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ผลการพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม (วงรอบที่ 2)

จากการสะท้อนผลในวงรอบที่ 1 ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแผนการดำเนินงานในวงรอบที่ 2 (ระหว่างวันที่ 1 เมษายน 2566 ถึง 29 กันยายน 2566) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผ่านวงจร PAOR และเน้นกลยุทธ์การสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ร่วมกับการนิเทศก์ภายในที่เข้มข้น ผลการดำเนินการสรุปได้ดังนี้

1) การพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ครูผู้สอนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สามารถออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบูรณาการคุณธรรม 3 ด้านหลัก ได้แก่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ เข้าสู่กระบวนการสอนได้อย่างกลมกลืนและเป็นรูปธรรม

ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์: ครูสะท้อนว่าการนิเทศก์ในวงรอบที่ 2 ช่วยให้เกิดความชัดเจนในการนำเทคนิค Active Learning มาใช้ ทำให้สามารถจัดกิจกรรมที่หลากหลายและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้ดีกว่าเดิม

2) ผลการนำแผนไปสู่การปฏิบัติในชั้นเรียน ครูสามารถนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้สอนจริงได้ในระดับดี มีการใช้สื่อการสอนที่พร้อมและหลากหลาย ส่งผลให้นักเรียนมีความสนุกสนานและสนใจร่วมกิจกรรมมากขึ้น

พฤติกรรมครู: ครูมีความชำนาญในการใช้เทคนิคกระตุ้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และมีการวัดผลประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกชั่วโมงการสอน

พฤติกรรมนักเรียน: นักเรียนส่วนใหญ่มีความตั้งใจเรียน ไม่ส่งเสียงดัง มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังพบนักเรียนบางส่วนที่ขาดความมั่นใจในการแสดงออกหน้าชั้นเรียน ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพัฒนาต่อ

3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน: จากการประเมินและสังเกตพฤติกรรมใน 3 ด้านหลัก พบผลการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

ด้านความมีวินัย: นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด แต่งกายถูกต้องตามระเบียบ และมีความตรงต่อเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

ด้านความรับผิดชอบ: นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการส่งงานและทำกิจกรรมกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย

ด้านความซื่อสัตย์: ครูได้ปลูกฝังและสอดแทรกความซื่อสัตย์ในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนตระหนักและนำไปปฏิบัติในการทำงานและการอยู่ร่วมกัน

4) สรุปภาพรวมความสำเร็จในวงรอบที่ 2: โรงเรียนวัดเขาเชิงเทียนเทพารามมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเป็น “สถานศึกษาคุณธรรม” มากขึ้น ครูเกิดวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (PLC) มีการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น ห้องเรียนคุณธรรม และนักเรียนมีจิตอาสา ซึ่งได้รับการยอมรับและความพึงพอใจจากคณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน

4. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขที่ค้นพบจากการศึกษา

จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการบันทึกข้อมูลภาคสนามในแต่ละวงรอบของการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปข้อค้นพบสำคัญเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหา ดังนี้

1) การดำเนินงานในวงรอบที่ 1

ปัญหาและอุปสรรค ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจในเทคนิคการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และวิธีการบูรณาการคุณธรรมเข้าสู่แผนการสอน ส่งผลให้การควบคุมพฤติกรรมนักเรียนไม่ต่อเนื่อง นักเรียนยังขาดวินัยในตนเอง เช่น การส่งงานไม่ตรงเวลา การไม่รักษาความสะอาดภายในห้องเรียน และพฤติกรรมลอกการบ้านหรือข้อสอบ ซึ่งสะท้อนถึงการขาดความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ

แนวทางแก้ไข ผู้วิจัยร่วมกับคณะครูและคณะกรรมการนักเรียนจัดประชุมเพื่อสะท้อนผลการดำเนินงาน (After Action Review: AAR) และกำหนดแนวทางแก้ไขโดยใช้ “ระบบการนิเทศก์ภายในอย่างใกล้ชิด” เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นในวงรอบถัดไป

2) การดำเนินงานในวงรอบที่ 2

ปัญหาและอุปสรรค แม้ครูจะสามารถพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้และบูรณาการคุณธรรมได้ดีขึ้นอย่างชัดเจน ส่งผลให้พฤติกรรมนักเรียนในโรงเรียนดีขึ้นเป็นลำดับ แต่ยังพบอุปสรรคสำคัญจากปัจจัยภายนอก คือ “การขาดความต่อเนื่องในการกำกับดูแลจากทางบ้าน” เนื่องจากปัญหาทางครอบครัว ผู้ปกครองหย่าร้าง หรือต้องไปทำงานต่างถิ่น ทำให้พฤติกรรมของนักเรียนเมื่ออยู่นอกโรงเรียนไม่ได้รับการขัดเกลาเท่าที่ควร

แนวทางแก้ไข ผู้วิจัยเสนอแนวทางให้โรงเรียนสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งกับผู้ปกครองและชุมชน โดยการสร้างความตระหนักและขอความร่วมมือในการติดตามพฤติกรรมบุตรหลาน รวมถึงการกำหนดบทบาทให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนผ่านเครือข่ายผู้ปกครองอย่างเป็นระบบ

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน สรุปผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่าครูและโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอยู่เดิม แต่ยังขาดการบูรณาการเข้าสู่การจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ปัญหาสำคัญคือครูขาดทักษะการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่สอดแทรกคุณธรรม ส่งผลให้นักเรียนบางส่วนยังขาดวินัยและความรับผิดชอบ

2. ผลการพัฒนา การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAOR) 2 วงรอบ ร่วมกับการอบรมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศก์ภายใน และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ส่งผลให้ครูมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรม 3 ด้าน (ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์) ได้ในระดับดี และนักเรียนมีพฤติกรรมเชิงบวกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. สำหรับครูผู้สอน ควรนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมไปใช้อย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการออกแบบสถานการณ์จำลองหรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจบนพื้นฐานของความเป็นวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเชิงบวกที่ยั่งยืนมากกว่าการสอนเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว
2. สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ควรส่งเสริมและสร้างระบบสนับสนุนการพัฒนาครูอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดให้การนิเทศก์ภายในและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เป็นภารกิจหลัก เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและกระตุ้นให้ครูตระหนักในการเป็นต้นแบบ (Role Model) ด้านคุณธรรม รวมถึงการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. สำหรับนักเรียน ควรได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทนำ (Student Agency) ในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมทั้งในและนอกห้องเรียน อาทิ กิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้หลักคุณธรรมในสถานการณ์จริง จนกลายเป็นวัตรปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเห็นคุณค่าของผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการมีคุณธรรม
4. สำหรับผู้ปกครองและชุมชน ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Networking) ระหว่างบ้านและโรงเรียนในรูปแบบ “ภาคีเครือข่ายคุณธรรม” เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในการกำกับดูแลพฤติกรรมนักเรียน โดยเฉพาะการติดตามผลพฤติกรรมเมื่อนักเรียนอยู่นอกสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระหว่างบ้านและโรงเรียน
5. สำหรับหน่วยงานต้นสังกัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพิจารณาสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร และโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการทำวิจัยและพัฒนาวัตรธรรมการศึกษาด้านคุณธรรม รวมถึงการยกย่องเชิดชูเกียรติสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เพื่อขยายผลความสำเร็จไปสู่สถานศึกษาอื่นในสังกัดอย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การขยายขอบเขตการศึกษาเชิงพื้นที่: ควรมีการขยายขอบเขตการวิจัยไปยังสถานศึกษาอื่นในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี หรือบริบทพื้นที่ใกล้เคียงที่มีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยเชิงบริบทที่ส่งผลต่อการพัฒนาครูและการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในแต่ละพื้นที่
2. การพัฒนารูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง: ควรมีการศึกษาวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) หรือกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบหรือชุดกิจกรรมการพัฒนาครูว่าส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ซึ่งจะช่วยยืนยันประสิทธิภาพของแนวทางที่พัฒนาขึ้น
3. การศึกษาปัจจัยเชิงระบบและแรงจูงใจ: ควรมีการศึกษาวิจัยถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะด้านแรงจูงใจของครูผู้สอน บรรยากาศองค์กร และภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการบริหารจัดการเชิงระบบที่เอื้อต่อการพัฒนาสถานศึกษาคุณธรรมอย่างยั่งยืน
4. การวิจัยเชิงลึกเพื่อสร้างต้นแบบความสำเร็จ: ควรมีการทำวิจัยเชิงคุณภาพเชิงลึก (In-depth Qualitative Research) เช่น การศึกษาเฉพาะรายกรณี (Case Study) เพื่อถอดบทเรียนประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ของครู นักเรียน และผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อสร้างองค์ความรู้และโมเดลต้นแบบให้แก่สถานศึกษาอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

บรรณานุกรม

- กนกพร เพ็ชรพงศ์, และคณะ. (2558). บทบาทของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 1.
- กรมการศาสนา. (2562). แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษา. กระทรวงวัฒนธรรม.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). หลักการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม. กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เกษม วัฒนชัย และคณะ. (2560). คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- ชัยณรงค์ ศรีสุข. (2553). จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนาภรณ์ เพาพาน. (2555). วินัยและการพัฒนานักเรียนไทย. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ช่อชบา นาคบุญ. (2560). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พรรณอร อุชุภาพ. (2561). การพัฒนาจริยธรรมในสถานศึกษา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การประยุกต์ใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการฉีดพ่นสารเคมี เพื่อกำจัดหนอนหัวดำนะพรวัวในจังหวัดสมุทรสงคราม

The Application of Agricultural Drones for Chemical Spraying to Eradicate Opisina arenosella in Samut Songkhram Province

ปภาเทพ พันสนาชี¹
Papatep Panatnachee¹

ศราวุฒิ อินทพนม²
Sarawoot Intapanom²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการระบาดของหนอนหัวดำนะพรวัว 2) เปรียบเทียบประสิทธิภาพการฉีดพ่นสารเคมีด้วยโดรน และ 3) เสนอแนวทางการใช้โดรนอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับการทดลองภาคสนามในสวนมะพร้าว 3 แปลง ในตำบลบางนางลี่และตำบลท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ทดสอบ 2 สูตรสารเคมี ได้แก่ Lufenuron และ Flubendiamide โดยใช้โดรนรุ่น EA-J100 ที่กำหนดความสูงในการพ่น 2 เมตร และใช้เวลา 8 วินาทีต่อต้น ซึ่งวัดผลทางกายภาพในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่ก่อนฉีด, 15, 30 และ 60 วัน โดยเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต ตรวจสอบการกระจายสารเคมีด้วยกระดาษไวต่อน้ำ (Water Sensitive Paper) และวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงบรรยาย และการวิเคราะห์เชิงแนะนํา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การระบาดของหนอนหัวดำนะพรวัวอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง ทางใบถูกทำลาย จนเป็นสีน้ำตาล พบต้นที่ยอดด้วนจนยืนต้นตาย ซึ่งความเสียหายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามความสูงและอายุของต้นมะพร้าว 2) โดรนเพื่อการเกษตรมีประสิทธิภาพในการฉีดพ่นสารเคมีเพื่อกำจัดหนอนหัวดำนะพรวัว โดยลดอัตราการรอดของศัตรูพืชลงต่ำกว่าร้อยละ 10 ทำให้ต้นมะพร้าวฟื้นตัว มีการแทงยอดใหม่ ใบเขียวเข้ม และมีการกลับมาติดผลผลิต โดยน้ำหนักผลผลิตเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนภายใน 60 วัน ซึ่งการใช้โดรนฉีดพ่นช่วยควบคุมการฟุ้งกระจายของสารพ่นได้ดี ทำให้กลิ่นสารเคมีลดลงและหายไปในระยะ 60 วัน แสดงถึงความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวม และ 3) รูปแบบโดรนที่เหมาะสม คือ โดรนแบบ Multi-Rotor ที่มีความจุถัง 15-20 ลิตร พร้อมระบบนำทางแม่นยำ มีฟังก์ชันตรวจจับสิ่งกีดขวาง และใช้เทคนิคการพ่นแบบ Fine Mist

ข้อเสนอแนะ คือ ควรนำผลวิจัยไปพัฒนาศักยภาพเป็นธุรกิจผู้ให้บริการโดรน (Service Provider) ที่ยั่งยืนในพื้นที่ โดยเน้นการใช้โดรนเพื่อฟื้นฟู และการจัดการสารเคมีที่ถูกต้องตามหลักการเกษตรแม่นยำ

คำสำคัญ: โดรนเพื่อการเกษตร; หนอนหัวดำนะพรวัว; สมุทรสงคราม; ประสิทธิภาพการฉีดพ่น

¹นักวิชาการอิสระ E-Mail: papatep2873@gmail.com1

²บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน 13/2 ต.บางคนที อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม 75120

Graduate School, Learning Institute for Everyone 13/2 Bang Khonthi Subdistrict, Bang Khonthi District, Samut Songkhram Province 75120

E-Mail: sarawooti@life.ac.th2

Abstract

This research aimed 1) to study the problem of the *Opisina arenosella* outbreak, 2) to compare the efficacy of chemical spraying using drones, and 3) to propose effective guidelines for drone application. The study employed action research combined with a field experiment in three coconut groves in Bang Nang Li and Tha Kha sub-districts, Samut Songkhram Province. Two chemical formulas, Lufenuron and Flubendiamide, were tested using the EA-J100 drone set at a spraying height of 2 meters and a duration of 8 seconds per tree. Physical measurements were conducted at various time points: pre-spray, 15, 30, and 60 days. Data collection involved observation, and chemical distribution was verified using Water Sensitive Paper. The analysis utilized Narrative Analysis and Prescriptive Analysis.

The research results found that 1) the *Opisina arenosella* infestation was at a moderate to high level, with leaves destroyed and turning brown, and some trees stunted or dying; the damage tended to increase with the height and age of the coconut trees. 2) Agricultural drones demonstrated high efficacy in chemical spraying for eradicating the *Opisina arenosella*, reducing the pest survival rate to below 10% within 60 days. This led to the recovery of the coconut trees, including new shoot emergence, dark green leaves, and the resumption of fruit production, with a clear increase in yield weight within 60 days. The use of drone spraying effectively controlled chemical spray drift, causing the chemical odor to reduce and disappear within 60 days, indicating safety for the surrounding environment. And 3) The optimal drone configuration is a Multi-Rotor drone (6 or 8 rotors) with a 15–20 liter tank capacity, equipped with high-precision navigation systems (GPS RTK/Auto Flight Path) and obstacle detection functionality, with the recommended spraying technique being Fine Mist.

The recommendation is to utilize the research findings to develop the potential for a sustainable Drone Service Provider business in the area, focusing on the use of drones for recovery and correct chemical management according to precision agriculture principles.

Keywords: Agricultural Drone; *Opisina arenosella*; Samut Songkhram; Spraying Efficacy

บทนำ

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ปลูกมะพร้าวที่สำคัญ กำลังเผชิญกับการระบาดของหนอนหัวดำมะพร้าว (*Opisina arenosella*) ซึ่งเป็นแมลงศัตรูต่างถิ่นที่พบการระบาดในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2550 หนอนหัวดำจะเข้าทำลายใบเฉพาะระยะตัวหนอนเท่านั้น หากการทำลายรุนแรงจะทำให้ใบแห้ง ผลผลิตลดลง และส่งผลให้ต้นมะพร้าวตายได้ (Suasa-ard, W., & Chomphkhiao, N., 2011) โดยสวนมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงครามโดยส่วนใหญ่มีความสูงของต้น 10–20 เมตร และลักษณะภูมิประเทศแบบร่องสวน ทำให้การเข้าถึงเพื่อควบคุมศัตรูพืชทำได้ยาก แม้การจัดการหนอนหัวดำที่ใช้ในปัจจุบันมีหลายแนวทาง เช่น การควบคุมทางชีวภาพโดยใช้แตนเบียนในการป้องกันและกำจัดหนอนหัวดำมะพร้าวในงานวิจัยของ Soontareerat, K., & Treewannakul, P. (2019) แต่การควบคุมด้วยการใช้แรงงานคนในการฉีดพ่นสารเคมีในสวนมะพร้าว ยังมีข้อจำกัดด้านความเหนื่อยล้า ความเสี่ยงต่อชีวิต และการที่สารเคมีฟุ้งกระจายไปยังพื้นที่ที่ไม่ต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kunde, P., Sangprachathanarak, K., Wongpichat, S., Wongphati, M., Ungsatitthanaworn, K., Pilawut, S., Phupapud, A., Phanudouangnetr, L., & Nothaisong, J. (2021) ที่สะท้อนว่า แรงงานคนมักพบปัญหาสารเคมีหมดขณะทำงาน เกิดความเมื่อยล้า และเกิดอันตรายจากสารเคมี

การใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการจัดการศัตรูพืชจึงเป็นทางเลือกที่สำคัญ เนื่องจากมีความแม่นยำและสามารถเข้าถึงพื้นที่สูงหรือซับซ้อนได้ สามารถฉีดพ่นสารเคมีได้อย่างตรงจุดได้ใบมะพร้าวที่หนอนหัวดำหลบซ่อนตัวอยู่ได้ ขณะเดียวกันเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและช่วยลดปริมาณการใช้สารเคมีลงได้อย่างมาก (Saini, N., Singh, H., & Gouda, M. N. R., 2024; Rejeb, A., Abdollahi, A., Rejeb, K., & Treiblmaier, H., 2022)

ในประเทศไทยมีงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการฉีดพ่นสารเคมี เช่น การพัฒนาต้นแบบโดรนพ่นยาทางการเกษตรเพื่อควบคุมด้วงงวงมะพร้าว โดยเน้นการพัฒนาาระบบพ่นยาให้เข้าใกล้ยอดมะพร้าวและคลุมใบมะพร้าวให้ได้มากที่สุด ซึ่งนวัตกรรมนี้ช่วยประหยัดสารเคมีที่ใช้ได้ถึง 20–25% (Daoden, K., Sornnen, T., Pankasemsuk, T., Phaphuangwittayakal, P., Sringam, S., & Nicrotha, S., 2021)

นอกจากนี้ การวิจัยเกี่ยวกับการใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการควบคุมศัตรูพืชในสวนมะพร้าว ในต่างประเทศได้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจพารามิเตอร์การฉีดพ่น ที่มีผลต่อลักษณะของละอองและการตกค้างของสเปรย์ภายในเรือนยอด ผลการทดลอง พบว่า ความสูงการฉีดพ่น 2 เมตร และเวลาฉีดพ่น 8 วินาที มีประสิทธิภาพสูงสุดในการฉีดพ่นโดยใช้โดรนเพื่อการเกษตรในต้นมะพร้าว เพื่อเลี่ยงการฟุ้งกระจายของละออง (Pandiselvam, R., Daliyamol, S. I., Hegde, V., Sujithra, M., Prathibha, P. S., Prathibha, V. H., & Hebbar, K. B., 2024) โดยเลือกใช้กระดาษไวต่อน้ำ (Water Sensitive Paper : WSP) เป็นตัวเก็บละอองฝอย

ดังนั้น เพื่อแก้ไขข้อจำกัดเชิงกายภาพและนำเสนอทางเลือกในการจัดการหนอนหัวดำมะพร้าว อย่างแม่นยำและปลอดภัย โดยอาศัยศักยภาพของโดรนเพื่อการเกษตร ที่สามารถฉีดพ่นสารเคมีได้อย่างตรงจุดและลดปริมาณการใช้สารเคมี จึงนำมาสู่การวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการฉีดพ่นสารเคมีเพื่อกำจัดหนอนหัวดำมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาและสำรวจสภาพปัญหาการระบาดของหนอนหัวดำในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม
- 2) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพก่อนและหลังการฉีดพ่นสารเคมีด้วยโดรนเพื่อการเกษตรที่มีผลต่อการควบคุมหนอนหัวดำและการฟื้นตัวของต้นมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการใช้โดรนเพื่อการเกษตรที่มีประสิทธิภาพต่อสวนมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการวิจัยเชิงทดลองภาคสนาม (Field Experimental Research) ที่เน้นการค้นพบเชิงประจักษ์ (Empirical Finding) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้กำหนดพื้นที่ทดลองหลักเป็นสวนมะพร้าว ที่มีการระบาดของหนอนหัวดำมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล 3 แปลง คือ แปลงทดสอบที่ 1 และแปลงทดสอบที่ 2 ตั้งอยู่ที่ตำบลบางนางลี่ โดยมีพื้นที่ 5,800.37 ตารางเมตร หรือ 3.62 ไร่ และ 4,187.03 ตารางเมตร หรือ 2.62 ไร่ ตามลำดับ ส่วนแปลงทดสอบที่ 3 ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าคา มีพื้นที่ 13,612.38 ตารางเมตร หรือ 8.51 ไร่

การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการสังเกต ใช้บันทึกความเสียหายในพื้นที่ และบันทึกผลการประเมินทางกายภาพของต้นมะพร้าว อีกทั้งใช้โดรนเพื่อการเกษตรรุ่น EA-J100 สำหรับการพ่นสารเคมี รวมถึงใช้กระดาษไวต่อน้ำ (Water Sensitive Paper : WSP) ขนาด 50 มิลลิเมตร X 50 มิลลิเมตร ใช้เป็นเครื่องมือบันทึกการตกค้างของหยดสารเคมี นอกจากนี้ มีการใช้สารเคมี คือ สูตรสารเคมีกำจัดหนอนหัวดำมะพร้าว 2 สูตร (Treatments) คือ สูตรที่ 1 สูตรที่มีการรับรอง (Lufenuron + สารเสริมฤทธิ์ พาร์โลเวท) และสูตรที่ 2 สูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่สำหรับโดรนเพื่อการเกษตร (Flubendiamide + สารเสริมฤทธิ์ พาร์โลเวท)

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การวิจัยนี้มีการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยแบบบันทึกการสังเกต ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ ส่วนโดรนเพื่อการเกษตรรุ่น EA-J100 ได้รับการตรวจสอบความพร้อมของโครงสร้างและอุปกรณ์ และทำการตรวจสอบเทียบ (Calibration) เช่น ถังน้ำ เข็มทิศ เป็นต้น ทั้งนี้ ได้กำหนดพารามิเตอร์การบินมาตรฐานให้เป็นค่าคงที่ โดยกำหนดความสูงในการพ่นที่ 2 เมตร และใช้เวลา 8 วินาทีต่อต้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการนำส่งและการตกค้างของสารเคมีภายในเรือนยอดสูงสุด ซึ่งอ้างอิงจากงานวิจัยของ Pandiselvam, R., Daliyamol, S. I., Hegde, V., Sujithra, M., Prathibha, P. S., Prathibha, V. H., & Hebbar, K. B. (2024) จากนั้นทดสอบการบินนำร่องเพื่อบันทึกความเร็วลมและอุณหภูมิในพื้นที่ก่อนทำการบิน นอกจากนี้ กระดาษไวต่อน้ำ (WSP) จะถูกนำมาใช้วิเคราะห์รูปแบบการตกของหยดสารเคมีบนต้นมะพร้าวและพื้นที่ใกล้เคียง และตรวจสอบการผสมสารเคมีในแต่ละสูตร

กระบวนการเก็บข้อมูล

กระบวนการเก็บข้อมูล เริ่มต้นจากการลงพื้นที่ ใช้แบบบันทึกการสังเกตเพื่อสำรวจความเสียหายจากปัญหาหนอนหัวดำในพื้นที่เป้าหมาย และกำหนดพิกัดสำหรับการบินของโดรน โดยก่อนทำการบินจะตรวจสอบความพร้อมของโดรน ตรวจสอบเทียบ สร้างเส้นทางการบิน (Route) และบันทึกพารามิเตอร์การบินทั้งหมด จากนั้นฉีดพ่นสารเคมีทั้ง 2 สูตร ในแปลงทั้ง 3 แปลง เพื่อการเก็บข้อมูลประสิทธิภาพการฉีดพ่น และตรวจสอบการกระจายตัวของหยด

สารเคมี โดยใช้กระดาษไวต่อน้ำ (WSP) ติดตั้งในจุดเก็บข้อมูลรวม 7 แผ่นต่อต้น โดยแบ่งเป็น 3 จุดตามความสูงของต้นมะพร้าว (ยอด กลาง ล่าง) และ 4 แผ่นบนพื้นรอบต้นมะพร้าว นอกจากนี้ เพื่อประเมินการฟุ้งกระจายของสารเคมี ยังมีการติดตั้ง WSP อีก 11 แผ่น บริเวณไหล่ทางของถนนและพื้นที่ข้างเคียง รวม WSP ทั้งสิ้น 35 แผ่น สำหรับการทดลองในมะพร้าว 5 ต้น

หลังจากนั้นเปรียบเทียบประสิทธิภาพก่อนและหลังการฉีดพ่นสารเคมีด้วยโดรนเพื่อการเกษตรที่มีผลต่อการควบคุมหนอนหัวดำ โดยการตรวจสอบชนิดของศัตรูพืชและความเสียหาย และการฟื้นตัวของต้นมะพร้าวและผลกระทบของสารเคมีต่อผลผลิต เช่น จำนวนทะลาย น้ำหนักผล ความหนาของกะลา ความยาวรอบผล ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่ก่อนฉีด, 15, 30 และ 60 วัน

ทั้งนี้ การประเมินข้อมูลระดับความเสียหายจากการเข้าทำลายของหนอนหัวดำใช้การสังเกตด้วยสายตา โดยแบ่งเกณฑ์ความเสียหายเป็น 3 ระดับ ตามจำนวนทางใบเขียวสมบูรณ์ที่เหลืออยู่บนต้น ได้แก่ ระดับน้อย (มากกว่า 13 ทางใบ) ระดับปานกลาง (6–12 ทางใบ) และระดับสูง (0–5 ทางใบ)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ดำเนินการแบ่งตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ โดยวัตถุประสงค์ข้อ 1 ใช้การวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Analysis) เพื่อสรุปข้อมูลการสำรวจสภาพปัญหาในพื้นที่ สำหรับ วัตถุประสงค์ข้อ 2 ใช้การวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Analysis) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพก่อนและหลังการฉีดพ่นสารเคมีในแต่ละช่วงเวลาก่อนฉีด, 15, 30 และ 60 วัน ส่วนวัตถุประสงค์ข้อ 3 ใช้การวิเคราะห์เชิงแนะนำ (Prescriptive Analysis) เพื่อเสนอแนวทางการใช้โดรนเพื่อการเกษตรที่มีประสิทธิภาพต่อสวนมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงครามต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและสำรวจสภาพปัญหาการระบาดของหนอนหัวดำในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามในพื้นที่เป้าหมาย ตำบลบางนางลี่ และตำบลท่าคา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม ได้บันทึกผล พบว่า แมลงศัตรูพืชหลักที่ระบาด คือ หนอนหัวดำมะพร้าว (*Opisina arenosella* Walker) ซึ่งตัวอ่อนเข้าทำลายก้านทางใบและยอดอ่อนมะพร้าว โดยสวนมะพร้าวทั้ง 2 แห่งได้รับความเสียหายในระดับปานกลางถึงสูง โดยมีทางใบถูกทำลายจนเป็นสีน้ำตาลเป็นจำนวนมาก และพบต้นที่ยอดด้วนจนยืนต้นตาย ซึ่งความรุนแรงของความเสียหายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามความสูงและอายุของต้นมะพร้าว

รายงานความเสียหายแยกตามพื้นที่ พบว่า ตำบลบางนางลี่ (แปลงที่ 1 และแปลงที่ 2) มีระดับความเสียหายปานกลางถึงมาก โดยมีข้อสังเกต คือ พบต้นมะพร้าวที่ยอดด้วนอยู่จำนวนหนึ่ง และพบว่า ต้นมะพร้าวบางต้นที่เคยได้รับการฉีดสารเคมีเข้าที่ลำต้นไปแล้ว ยังพบการแพร่ระบาดของยอดอ่อนต่อเนื่อง ซึ่งคาดการณ์ได้ว่า สารเคมีดังกล่าวอาจหมดฤทธิ์หรือหนอนหัวดำเกิดอาการดื้อยา ส่วนตำบลท่าคา (แปลงที่ 3) มีระดับความเสียหายปานกลางถึงมาก โดยมีข้อสังเกต คือ การระบาดมีความรุนแรงและคาดว่า เกิดจากการแพร่กระจายจากแปลงข้างเคียงที่เสียหายรุนแรงเนื่องจากต้นมะพร้าวในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฉีดสารเคมีเข้าลำต้น

2. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพก่อนและหลังการฉีดพ่นสารเคมีด้วยโดรนเพื่อการเกษตรที่มีผลต่อการควบคุมหนอนหัวดำและการฟื้นตัวของต้นมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเสียหายของต้นมะพร้าวในระยะเวลา 60 วัน หลังจากการฉีดพ่นสารเคมี 2 สูตร ได้แก่ Lufenuron และ Flubendiamide ด้วยโดรนรุ่น EA-J100 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการควบคุมหนอนหัวดำและการฟื้นตัวของพืชอย่างชัดเจน โดยสรุปผลในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบในพื้นที่ตำบลบางนางลี่ โดยใช้สูตร Lufenuron (สูตรที่ 1)

สภาพก่อนฉีดพ่น พบว่า พื้นที่ตำบลบางนางลี่มีจำนวนต้นมะพร้าวที่เสียหายอยู่ในระดับสูง ถูกทำลายประมาณ 70% ปริมาณศัตรูพืชที่พบมีอัตราสูง สภาพทางใบมีอาการยอดด้วน ใบแห้งมาก ผลผลิตต่ำมาก

หลังฉีดพ่นครั้งที่ 1 (15 วัน) พบว่า อัตราของศัตรูพืชลดลงประมาณ 50% จำนวนต้นที่เสียหายลดลงเล็กน้อย เหลือประมาณ 60% ระดับความเสียหายยังคงอยู่ในระดับปานกลาง แต่เริ่มมีการแทงยอดใหม่

หลังฉีดพ่นครั้งที่ 2 (30 วัน) พบว่า อัตราของศัตรูพืชลดลงเหลือต่ำประมาณ 15% จำนวนต้นที่เสียหายลดลงชัดเจน เหลือประมาณ 50% ระดับความเสียหายลดลงสู่ระดับต่ำถึงปานกลาง สภาพทางใบมีการแทงยอดชัดเจน และใบเริ่มฟื้นตัว ผลผลิตเริ่มมีการติดทะลายและน้ำหนักเพิ่มขึ้น

60 วันหลังฉีดพ่น พบว่า อัตราของศัตรูพืชลดลงต่ำมาก (<10%) โดยจำนวนต้นมะพร้าวที่เสียหายฟื้นตัวดี เหลือประมาณ 30-40% ระดับความเสียหายลดลงสู่ระดับต่ำ สภาพทางใบแทงยอดปกติและมีใบเขียว การฟื้นตัวรวมอยู่ในระดับดีประมาณ 50-60%+ และผลผลิตเริ่มกลับมาใกล้เคียงปกติ ส่วนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านกลิ่นสารเคมีลดลงและกลืนหายไปในระยะ 60 วัน หลังฉีดพ่น

2.2 ผลการเปรียบเทียบในพื้นที่ตำบลท่าคา โดยใช้สูตร Flubendiamide (สูตรที่ 2)

สภาพก่อนฉีดพ่น พบว่า พื้นที่ตำบลท่าคามีจำนวนต้นมะพร้าวที่เสียหายอยู่ในระดับมาก บางแปลงแห้งตาย ระดับความเสียหายของต้นอยู่ในระดับสูง ยอดแห้ง ใบร่วง ปริมาณศัตรูพืชที่พบมีอัตราสูง ระบาดหนัก ทำให้สภาพทางใบมีอาการใบร่วง ยอดแห้ง ใบเสียหาย แทบไม่มีผลผลิต และน้ำหนักทะลายต่ำมาก

หลังฉีดพ่นครั้งที่ 1 (15 วัน) พบว่า อัตราของศัตรูพืชลดลงสู่ระดับปานกลางประมาณ 50% ลดลงจำนวนต้นที่เสียหายลดลงเล็กน้อย เหลือประมาณ 65% ส่วนระดับความเสียหายยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ถึงสูง แต่เริ่มมีสัญญาณของการฟื้นตัวโดยมีการแทงยอดใหม่บ้าง

หลังฉีดพ่นครั้งที่ 2 (30 วัน) พบว่า อัตราของศัตรูพืชลดลงเหลือต่ำประมาณ 20% จำนวนต้นที่เสียหายเริ่มฟื้นตัวชัดเจน ลดลงเหลือประมาณ 45% ระดับความเสียหายลดลงสู่ระดับปานกลาง สภาพทางใบมีการใบเขียวเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ผลผลิตเริ่มมีการติดผลและทะลายมีขนาดดีขึ้น

60 วันหลังฉีดพ่น พบว่า อัตราของศัตรูพืชลดลงต่ำมาก (<10%) โดยจำนวนต้นมะพร้าวที่เสียหายเหลือเพียงบางต้นประมาณ 30% ระดับความเสียหายลดลงสู่ระดับต่ำถึงปานกลาง สภาพทางใบเป็นใบเขียวแน่นและแทงยอดสมบูรณ์ การฟื้นตัวรวมสูงถึงประมาณ 90%+ และน้ำหนักเฉลี่ยของทะลายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านกลิ่นสารเคมีลดลงและไม่มีการปนเปื้อนตกค้าง/ปลอดภัย

การทดลองเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการฉีดพ่นด้วยโดรนแสดงให้เห็นว่า สารเคมีทั้ง Lufenuron และ Flubendiamide ให้ผลสำเร็จสูงในการควบคุมหนอนหัวดำ โดยอัตราการรอดของศัตรูพืชลดลงต่ำกว่าร้อยละ 10 ภายใน 60 วัน และทำให้ต้นมะพร้าวฟื้นตัว มีการแทงยอดใหม่และผลผลิตเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

สารทั้งสองชนิดมีจุดเด่นที่ต่างกัน คือ Flubendiamide (กลไกยับยั้งกล้ามเนื้อ) เหมาะสำหรับการจัดการเร่งด่วน เนื่องจากมีความเร็วในการออกฤทธิ์สูง ทำให้หนอนในระยะตัวอ่อนถึงตัวเต็มวัยเป็นอัมพาตได้ทันทีเพื่อหยุดความเสียหาย ขณะที่ Lufenuron (กลไกยับยั้งการสร้างเปลือกไคติน) เหมาะสำหรับการป้องกันและควบคุมวงจรชีวิตในระยะยาว โดยสามารถควบคุมหนอนได้ตั้งแต่ระยะไข่และตัวอ่อน

นอกจากนี้ การใช้โดรนในการฉีดพ่นยังเสริมสร้างความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม โดยช่วยควบคุมการฟุ้งกระจายของละอองสารเคมีได้ดี ทำให้กลิ่นสารเคมีลดลงและหายไปภายใน 60 วันหลังการฉีดพ่น

3. แนวทางการใช้โดรนเพื่อการเกษตรที่มีประสิทธิภาพต่อสวนมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิจัยยืนยันว่า การใช้โดรนให้ประสิทธิภาพสูงในการควบคุมหนอนหัวดำมะพร้าว โดยสามารถลดปริมาณ

ศัตรูพืชได้มากกว่า 85% ภายใน 60 วัน และส่งผลให้ต้นมะพร้าวฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว ระดับความเสียหายลดลงสู่ระดับต่ำ พร้อมทั้งมีการแทงยอดใหม่และเพิ่มผลผลิตอย่างชัดเจน

สำหรับรูปแบบนวัตกรรมโดรนเพื่อการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่สวนมะพร้าวและลักษณะทางกายภาพของต้นที่สูง 10–20 เมตร และเป็นร่องสวน คือ โดรนพ่นสารเคมีแบบ Multi-Rotor (6 หรือ 8 ใบพัด) ที่มีความจุถัง 15–20 ลิตร พร้อมด้วยระบบ GPS RTK/Auto Flight Path และมีฟังก์ชันเสริมระบบตรวจจับ สิ่งกีดขวาง เทคนิคการพ่นต้องใช้โหมด Fine Mist เพื่อให้สารเคมีเข้าถึงเรือนยอดมะพร้าวที่สูงและเข้าถึงยาก

ในด้านสารเคมีสูตร Flubendiamide แม้จะมีต้นทุนสูงกว่าเล็กน้อย 230–320 บาท/ไร่ แต่ให้ผลการฟื้นตัวที่แสดงผลการตอบสนองที่รวดเร็ว จึงเหมาะสำหรับแปลงที่มีการระบาดและต้องการฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน

การอภิปรายผล

1. การศึกษาและสำรวจสภาพปัญหาการระบาดของหนอนหัวดำในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

การสำรวจยืนยันการระบาดของหนอนหัวดำมะพร้าวในระดับปานกลางถึงสูง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Sua-sa-ard, W., & Chomphkhiao, N. (2011) ที่กล่าวถึงแมลงศัตรูต่างถิ่นหรือหนอนหัวดำมะพร้าว ส่งผลกระทบบ้างขึ้นทำให้ผลผลิตลดลงและต้นมะพร้าวตายได้

การวิจัยนี้ได้ชี้ข้อจำกัดของวิธีการควบคุมแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการระบาดซ้ำ ในพื้นที่ที่เคยฉีดสารเคมีเข้าลำต้น กล่าวคือ ความล้มเหลวไม่ได้มาจากประสิทธิภาพของสารเคมีเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากข้อจำกัดในการเข้าถึงยอดมะพร้าวสูง 10–20 เมตร ของแรงงานคน ซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงและความเหนื่อยล้า สอดคล้องกับงานของ Kunde, P., Sangprachathanarak, K., Wongpichat, S., Wongphati, M., Ungsatitthana-worn, K., Pilawut, S., Phupapud, A., Phanudouangnetr, L., & Nothaisong, J. (2021) ที่พบว่า โดรนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพด้านเวลาสูงสุด สามารถลดระยะเวลาการทำงานเริ่มต้นจาก 21.19 นาที และลดลงเหลือเพียง 12.91 นาที เมื่อทำงานซ้ำในพื้นที่เดิม เนื่องจากไม่จำเป็นต้องสร้างแผนการบินใหม่ ส่วนแรงงานคน ใช้เวลานานที่สุดถึง 39.49 นาที และต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านสุขภาพ ที่ชัดเจน ทั้งปัญหาความเมื่อยล้า สารเคมีหมดระหว่างทำงาน และอันตรายจากการสัมผัสสารเคมีโดยตรง

ปัญหาข้อจำกัดด้านกายภาพและความเสี่ยงต่อสุขภาพของแรงงานคน เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนผ่านสู่เทคโนโลยีโดรนในภาคเกษตรกรรม ข้อค้นพบนี้จึงตอกย้ำความจำเป็นของการประยุกต์ใช้โดรน เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดด้านความสูงและสภาพภูมิประเทศในสวนมะพร้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากโดรนมีความแม่นยำสูง สามารถเข้าถึงพื้นที่ซับซ้อนได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย สามารถฉีดพ่นสารเคมีได้อย่างตรงจุด บริเวณใต้ใบมะพร้าวที่หนอนหัวดำหลบซ่อนตัวอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Saini, N., Singh, H., & Gouda, M. N. R. (2024) และ Rejeb, A., Abdollahi, A., Rejeb, K., & Treiblmaier, H. (2022)

2. การเปรียบเทียบประสิทธิผลก่อนและหลังการฉีดพ่นสารเคมีด้วยโดรนเพื่อการเกษตรที่มีผลต่อการควบคุมหนอนหัวดำและการฟื้นตัวของต้นมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

การทดลองพิสูจน์ให้เห็นว่า การใช้โดรนเพื่อการเกษตรในการฉีดพ่นสารเคมีก่อให้เกิดประสิทธิผลสูง ในการกำจัดหนอนหัวดำ โดยสามารถลดอัตราการรอดของศัตรูพืชลงต่ำกว่าร้อยละ 10 ภายใน 60 วัน ซึ่งนำมาซึ่งการฟื้นตัวอย่างรวดเร็วของต้นมะพร้าว เช่น มีการแทงยอดใหม่ ใบมีสีเขียวเข้ม เป็นต้น

ประสิทธิภาพที่สูงนี้เป็นผลจากกลไกทางกายภาพของโดรน โดยเฉพาะแรงลมจากใบพัด (Downwash Effect) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Meesaragandla, S., Jagtap, M. P., Khatri, N., Madan, H., & Vadduri, A. A. (2024) ที่จะช่วยดันละอองสารเคมีให้ซึมผ่านเรือนยอด เข้าถึงบริเวณใต้ใบและยอดที่ศัตรูพืชซ่อนตัวอยู่ได้

นอกจากนี้ การตั้งค่าพารามิเตอร์การบินที่ความสูง 2 เมตร มีความสำคัญต่อการกระจายตัวของละออง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pandiselvam, R., Daliyamol, S. I., Hegde, V., Sujithra, M., Prathibha, P. S., Prathibha, V. H., & Hebbar, K. B. (2024) ที่ระบุว่า ความสูงการฉีดพ่น 2 เมตร และเวลาฉีดพ่น 8 วินาทีที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการฉีดพ่นโดยใช้โดรนเพื่อการเกษตรในต้นมะพร้าว เพื่อเลี่ยงการฟุ้งกระจายของละออง

ด้านความปลอดภัยและการลดมลพิษ การใช้สารเคมีในสูตรที่เหมาะสมร่วมกับการควบคุมการพ่นด้วยโดรน ไม่พบผลกระทบเชิงลบต่อสุขภาพต้นมะพร้าว ทั้งยังช่วยเพิ่มผลผลิตกลับคืนสู่ระดับปกติภายใน 60 วัน รวมถึงลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ควบคุมการฟุ้งกระจายของกลีสารเคมีได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Saini, N., Singh, H., & Gouda, M. N. R. (2024) และ Rejeb, A., Abdollahi, A., Rejeb, K., & Treiblmaier, H. (2022) ในแง่การพัฒนาโดรนเพื่อเพิ่มความแม่นยำ ลดมลพิษ เมื่อเทียบกับการพ่นด้วยเครื่องสเปย์หลัง

ในด้านสารเคมีทั้ง Flubendiamide และ Lufenuron แสดงให้เห็นถึงบทบาทที่แตกต่างกันในการควบคุมหนอนหัวดำมะพร้าว โดย Flubendiamide เหมาะกับการจัดการเร่งด่วน เพื่อหยุดความเสียหาย ในหนอนระยะตัวอ่อนถึงตัวเต็มวัยอย่างรวดเร็ว ส่วน Lufenuron เหมาะกับการป้องกันระยะยาว เนื่องจากสามารถควบคุมและตัดวงจรการแพร่พันธุ์ได้ตั้งแต่ระยะไข่และตัวอ่อน สอดคล้องกับงานของ Saha-ya, S. (2013) ที่กล่าวว่า สารเคมี Flubendiamide และ Lufenuron มีประสิทธิภาพในการควบคุมหนอนหัวดำมะพร้าวอยู่ที่ 20%WG และ 5%EC ตามลำดับ ดังนั้น การใช้สารเคมีจึงควรสอดคล้องกับการจัดการในพื้นที่

3. แนวทางการใช้โดรนเพื่อการเกษตรที่มีประสิทธิภาพต่อสวนมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม

การกำหนดแนวทางการใช้โดรนอย่างมีประสิทธิภาพนั้นสอดคล้องกับหลักการวิจัยเชิงเทคนิค โดยเน้นการใช้โดรนแบบ Multi-Rotor พร้อมระบบนำทาง GPS RTK และเทคนิค Fine Mist ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้แรงลมจากใบพัด (Downwash Effect) ตามที่งานวิจัยของ Meesaragandla, S., Jagtap, M. P., Khatri, N., Madan, H., & Vadduri, A. A. (2024) และ Pandiselvam, R., Daliyamol, S. I., Hegde, V., Sujithra, M., Prathibha, P. S., Prathibha, V. H., & Hebbar, K. B. (2024) พิสูจน์แล้วว่า ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงและการสะสมตัวของสารเคมีในเรือนยอดที่หนาแน่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ประสิทธิภาพของโดรนในการลดต้นทุนและเพิ่มความปลอดภัย ได้ยืนยันถึงศักยภาพในการพัฒนาผู้ให้บริการโดรน (Service Provider) การวิจัยนี้จึงเสนอข้อค้นพบใหม่ในแง่มุมมองเชิงโมเดลธุรกิจ โดยกำหนดให้มีมาตรการควบคุม เช่น การใช้สารเคมีที่ขึ้นทะเบียน การกำหนดแผนหมุนเวียนสารเคมี เพื่อให้การจัดการศัตรูพืชเกิดความยั่งยืนสูงสุด

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยชี้ว่า การใช้โดรนเพื่อการเกษตรมีประสิทธิภาพสูงในการฉีดพ่นกำจัดหนอนหัวดำมะพร้าว ดังนั้น หากต้องการแก้ปัญหาดังกล่าว จึงควรนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนาโมเดล Drone Service Provider ในพื้นที่ เพื่อความยั่งยืนและการวิจัยต่อยอดควรขยายผลการทดสอบสูตรสารเคมีในพื้นที่หลากหลาย พร้อมทั้งศึกษาเรื่องสารเคมีหมุนเวียน เพื่อป้องกันการดื้อยา และวิเคราะห์ต้นทุน-กำไรในระยะยาว อีกทั้งการพัฒนาบุคลากรควรสร้างหลักสูตรอบรมผู้ให้บริการโดรน (Service Provider) เพื่อให้เกิดการบริการที่ยั่งยืน

อ้างอิง

- Daoden, K., Sornnen, T., Pankasemsuk, T., Phaphuangwittayakal, P., Sringam, S., & Nicrotha, S. (2021). Development of agricultural spraying drones prototype for coconut beetle weevil control. *Natural Volatiles & Essential Oils*, 8(5), 8322–8322. (in Thai).
- Kunde, P., Sangprachathanarak, K., Wongpichat, S., Wongphati, M., Ungsatitthanaworn, K., Pilawut, S., Phupapud, A., Phanudouangnetr, L., & Nothaisong, J. (2021). A study on time and obstacles for foliar fertilizer spraying in sugarcane fields using drones, tractors, and human labor. *Khon Kaen Agriculture Journal*, 50(4), 1083–1096. (in Thai).
- Meesaragandla, S., Jagtap, M. P., Khatri, N., Madan, H., & Vadduri, A. A. (2024). Herbicide spraying and weed identification using drone technology in modern farms: A comprehensive review. *Results in Engineering*, 21, 101870.
- Pandiselvam, R., Daliyamol, S. I., Hegde, V., Sujithra, M., Prathibha, P. S., Prathibha, V. H., & Hebbar, K. B. (2024). Evaluation of unmanned aerial vehicle for effective spraying application in coconut plantations. *Heliyon*, 10(19), e38569.
- Rejeb, A., Abdollahi, A., Rejeb, K., & Treiblmaier, H. (2022). Drones in agriculture: A review and bibliometric analysis. *Computers and Electronics in Agriculture*, 198, 107017.
- Saha-ya, S. (2013). Control of coconut black-headed caterpillar; *Opisina arenosella* (Walker) by foliar spraying. In *Annual Research Report 2013, Plant Protection Research and Development Office, Department of Agriculture*, 385–395. Retrieved October 16, 2025, from <https://info.doa.go.th/research/frontend/download.php?id=542>. (in Thai).
- Saini, N., Singh, H., & Gouda, M. N. R. (2024). Use of drones in precision pest management. *International Journal of Research in Agronomy*, SP-7(8), 854-858.
- Soontareerat, K., & Treewannakul, P. (2019). Decision – making on Using *Bracon hebetor* Natural Enemies for Prevention and Elimination *Opisina arenosella* Walker of Aromatic Juice Coconut Farmers in Ban Phaeo District, Samut Sakhon Province. *Agricultural Science Journal*, 50(1), 51–63. (in Thai).
- Suasa-ard, W., & Chomphkhiao, N. (2011). Coconut black-headed caterpillar and its biological control. *Kasetsart Journal Newsletter*, 56(3), 52–57. (in Thai).

www.life.ac.th

มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ภาคีร่วมก่อตั้ง

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

13/2 หมู่ 1 ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 75120
โทร. 034-757-452-4